

2019
9.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

- **BOLGÁR JUDIT:** A büntetés alakváltozásai a társadalmi érdekmotivációk tükrében
- **ÉBERHARDT GÁBOR:** A migráció, a rendészet, a xenofóbia egymásra gyakorolt hatásai
- **LŐRINCZ ARANKA:** „Legyetek jók, ha tudtok” - a honosítás rendészeti feltételei az állampolgársági jogban
- **MOLNÁR ISTVÁN JENŐ:** A forgalomszervezés szerepe a bűnmegelőzésben
- **WINDT SZANDRA:** Közösségi tervezéssel a biztonságos terekért
- **BEREGNYEI JÓZSEF:** A rendvédelmi szervek (rendőrség) végrehajtó állományának utánpótlása és a korsztályi jellemzők viszonya

67.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

67. ÉVFOLYAM

2019/9. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár,
Belügyminisztérium

TITKÁR Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy,
egyetemi magántanár

TAGOK Dr. Balogh János Dr. Dános Valér
Dr. Finszter Géza Dr. Frech Ágnes
Dr. Góra Zoltán Dr. Janza Frigyes
Dr. Kiss Zoltán Dr. Koltay András
Dr. Korinek László Dr. Nyíri Sándor
Dr. Szabó Hedvig Dr. Tóth Mihály
Dr. Tóth Tamás Dr. Vereckei Csaba Iván

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy,
egyetemi magántanár

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES Dr. Hornyik Zsuzsanna

FELELŐS SZERKESZTŐ Dr. Szabó Csaba PhD r. őrnagy

MUNKATÁRSÁK Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes,
Luda Henrietta,
Csala Károly r. ezredes,
Kecskés Nikolett

SZERKESZTŐSÉG 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600
bszemle@bm.gov.hu,
www.belugyiszemle.hu

ISSN 1789-4689
LXVII. évfolyam

FELELŐS KIADÓ Belügyminisztérium
www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium
1051 Budapest, Nádor u. 2.

KÉPSZERKESZTŐ Botlik László

NYOMDA Duna-Mix Kft
FELELŐS VEZETŐ Szakolczai Lóránt bv. ezredes

Megjelenik havonta.

	Szerkesztőségi előszó	5
BOLGÁR JUDIT	A büntetés alakváltozásai a társadalmi érdekmotivációk tükrében	7
ÉBERHARDT GÁBOR	A migráció, a rendészet, a xenofóbia egymásra gyakorolt hatásai	23
LŐRINCZ ARANKA	„Legyetek jók, ha tudtok” -a honosítás rendészeti feltételei az állampolgársági jogban	47
MOLNÁR ISTVÁN JENŐ	A forgalomszervezés szerepe a bűnmegelőzésben	59
WINDT SZANDRA	Közösségi tervezéssel a biztonságos terekért	83
BEREGNYEI JÓZSEF	A rendvédelmi szervek (rendőrség) végrehajtó állományának utánpótlása és a korosztályi jellemzők viszonya	97

BEREGNYEI JÓZSEF

dr. univ. ny. hőr. dandártábornok, címzetes iskola
igazgató, Adyligeti Rendészeti Szakgimnázium

BOLGÁR JUDIT

Dr. professor emeritus, ny. ezredes, Nemzeti
Köszolgálati Egyetem

ÉBERHARDT GÁBOR

rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, Kiszombor Határ-
rendészeti Kirendeltségvezető, Nemzeti Köszolgálati
Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola,
doktorandusz

LÓRINCZ ARANKA

konzul, Magyarország Főkonzulátusa Csíkszereda, PhD
abszolváns

MOLNÁR ISTVÁN JENŐ

dr. univ. rendőr alezredes, osztályvezető
Belügyminisztérium, Nemzeti Bünt megelőzési Tanács
Titkársága

WINDT SZANDRA

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs, Országos
Kriminológiai Intézet

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Kérjük, engedje meg, hogy szeptemberi lapszámunk bemutatását B. Eötvös József „Gondolatok” című könyvének néhány sorával kezdjük.

„Mentül tovább élünk, annál jobban látjuk által, hogy az ész, amelyre oly büszkék vagyunk, az embernek nem azért adatott, hogy a természet felett uralkodjék, hanem azért, hogy azt követni, s annak engedelmeskedni tanuljon.”

Környezet, állampolgárság, bűnmegelőzés, migráció, fluktuáció. Jogosan kérdezheti a kedves Olvasó, hogy mi a közös a felsorolt kulcsszavakban. Az emberi tényező, a személy, aki ott áll minden egyes téma középpontjában, aki a jelent megéli, a jövőt építi, de egyben meghatározza annak eredményességét is a saját hozzá adott értékével, és szolgálja tisztességgel, alázattal az életet, a hivatását és feladatát, amely iránt elkötelezte magát.

Ebben a lapszámban megjelenő publikációk széleskörűen fogják át a különböző tudományterületeken tevékenységet folytató kollégák kutatási, érdeklődési területeit, amelyek nem csupán időszerűek, hanem fontosak és aktuálisak is. Egész világunkat, „öreg kontinensünket”, benne kis hazánkat is érintő események ugyanis megkövetelik az adott témák alapos feldolgozását.

Szeptemberi lapszámunkban kiemelten foglalkozunk napjaink egyik legösszetettebb jelenségével, a migrációval. A migráció témakörében keletkezett értekezések a helyzet áttekinthetőségét, annak kezelését, ismereteink bővítését, és talán tisztán látásunkat szolgálja.

A bűnmegelőzési témában elkészített tanulmányok mindennapjaink biztonságát meghatározó kérdéseket taglalnak, hozzájárulnak egy szerethetőbb és élhetőbb épített környezet biztonságának megteremtéséhez, és amelyek egyúttal fontos szerepet játszanak a közösség formálásában is.

Környezetünk védelme, annak megóvása életünk, és életterünk létének záloga, olyan kérdés, amellyel mindent megelőzően foglalkozni kell. A társadalom valamennyi résztvevőjétől elvárható, így a kutatóktól, tudósoktól is, hogy saját területükön mindent megtegyenek annak érdekében, hogy felhívják a figyelmet a problémákra és hozzásegítsenek valamennyiünket a megoldásokhoz, amelyek birtokában képesek legyünk megóvni azt, amit még lehet.

A rendőrségi állomány megtartásának kérdése pedig mindig jelentős és széleskörű elgondolásokat vet fel. A témában jártas szerző joggal világít rá a megoldandó problémákra, közelítve egyben a lehetséges megoldásokhoz.

Kérjük, fogadja szeretettel szeptemberi számunk cikkeit, amelyek számos kérdésre igyekeznek választ adni olvasóink részére, és reményeink szerint további kutatások forrásai is lehetnek. Az egyes tudományos, szakmai cikkeket tehát azzal ajánljuk az Ön szíves figyelmébe, hogy azok felvetései, megállapításai és következtetései bizonyára új, hasznosítható információkat, ismereteket nyújtanak minden tisztelt olvasó számára. Kérjük, hogy amennyiben e lapszámunkban megjelent közlemények bármelyikével kapcsolatban észrevétel, javaslat fogalmazódna meg Önben, ne hezitáljon, küldje meg szerkesztőségünknek elektronikus formában, az impresszumban található e-mail címre.

Szerkesztőség

Bolgár Judit

A büntetés alakváltozásai a társadalmi érdekmotivációk tükrében¹

**The metamorphosis of punishment in the light
of social interest motivations**

Absztrakt

A cikk a bűn-büntetés kontextusban mutatja be azokat a társadalomelméleti, lélektani jelenségeket, kölcsönhatásokat, amelyek történeti szerepet játszottak a büntetésről alkotott felfogások kialakításában. Röviden ismerteti a bűn lélektanát és a közvélemény szerepét a bűnről alkotott felfogások alakulásában.

Kulcsszavak: büntetési formák, bűn, pszichológia, személyközi interakció

Abstract

The article presents the social theoretical, psychological phenomena and interactions in the crime-punishment context, which have played historical role in framing perceptions of punishment. Briefly describes the psychology of crime and the role of public opinion in the evolution of crime's perception.

Keywords: forms of punishment, crime, psychology, interpersonal interaction

Bevezetés

A büntetés, mint sajátos személyközi interakció, viselkedés lélektani értelmezése mindig az adott kor tükrében ragadható meg, túlzás nélkül kijelenthető, hogy markáns kivételése azoknak az érdekviszonyoknak, amelyekben az érintettek szerepelnek. Maga a büntetés fogalma is jelentős változásokon ment keresztül az emberi viselkedéstörténetben. A lélektani motivációk ösztönalapú létezése

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

mind a mai napig tagadhatatlan, a bosszú elemi érzetével szemben azonban számos tapasztalati megismerés állít korlátokat annak a függvényében, ahogyan teret hódítanak a tudás alapú gondolkodások és viselkedések. Az utóbbiak általánosításai fellelhetőek különféle vallási tanításokban, s egyéb köznapi filozófiákban is.

Az érdekérvényesítési viselkedéstechnikák fejlődése a primitívtől a mind összetettebb felé egy nagyon hosszú, visszaesésektől sem mentes történet, amely leképezi a társadalmak adott viszonyait. A megtorló büntetéstől az elrettentésen keresztül a személyiség formálhatóságáig vezető büntetési ciklusok megkülönböztetése különös jelentőségre tesz szert a középkor felbomlásával, a modern államiság megjelenésével. Egyrésztől valamely állam büntetésfilozófiája elválaszthatatlan létezésének egészétől, másfelől nem kerülhet saját összeomlásának veszélyeztetése nélkül súlyos ellentétbe az uralkodó társadalmi közfelfogástól. Ez a többi között azt is jelenti, hogy az állam jellegének modernitása nem tűri meg az elavult, ösztönalapú büntetésfelfogásokat, de ugyanakkor elengedhetetlen szüksége van olyan társadalmi háttérre, amely a közfelfogásban gyökeresedik. A történelmi fejlődésben lemaradt társadalmi viszonyok közepette nem lehet minden tekintetben modern államot működtetni.

Rövid történeti visszatekintés a büntetési formákra

Az ókor legfejlettebb állami törvénykezése kétségtelenül az i.e. 450-ben közölt római törvénytablákban lelhető fel, amelyben volt olyan kitétel, amely tiltotta, hogy patrícius plebejussal házasságot kössön, vagy jogot adott az apának, hogy gyermeke életével rendelkezzen. A jómódú rómaiak, akiknek nem kellett adót fizetni, általában nagy összegű pénzbüntetést kaptak. Ha nem tudták kifizetni, elvesztették vagyonukat és polgárságukat. Más gazdag bűnözőket a birodalom távoli részeire száműztek, és örökre kitiltották őket Rómából (Bingham-Chandler-Taplin, 2001). Kétségtelen, hogy e büntetési tételek megfelelték mind a korabeli társadalmi közfelfogásnak, mind pedig annak a követelménynek, hogy szolgálják a kialakult érdekviszonyok megőrzését. Senki sem vonhatta kétségbe büntetlenül a plebejus és a patrícius közötti áthidalhatatlan távolságot, ahogyan akár a természetjog nagyon korai, lényegében primitív antitézisének is tekinthető, hogy aki nemzette a gyermeket, annak rendelkezési joga is van felette. Mindezek megkérdőjelezhetetlen törvénybe iktatása csak azért volt lélektanilag is elfogadható a római polgárok számára, mert a világ egyetlen rendjének tekintették azt, amibe beleszülettek. A római birodalmon nem nagyon lehetett túllátni, s ha az idegenekkel vívott harcok közepette alkalmakként mégis, akkor

ebben a meggyőződésükben még kevésbé kellett csalódnuk, mivel a birodalom hosszú időken keresztül bizonyult a leginkább életképesnek.

Az Ókorban még fellelhető volt az u.n. abolicionista szemlélet a büntető eljárások tekintetében, ami a halálbüntetéstől való tartózkodást szorgalmazta. A kései középkor és az újkor során ez azonban teljesen feledésbe ment, s abszolút uralkodóvá vált a szörnyű kegyetlenségekkel járó halálbüntetés a megtorlás és elrettentés szellemében. A Hammurapi babiloni király törvénykönyvében szereplő talio, azaz a »szemet szemért«, »fogat fogért« elv gyakorlata magától értetődővé lett az eljárásokban, a halálbüntetésekre várók tömlöcbe zárattak, az enyhébb ítéletek minden esetben testcsontkítással jártak.

A középkori államok többségében az úgynevezett inkvizitórius, azaz nyomozó büntetőeljárás érvényesült, szemben a vádelvű (akkuzatórius) rendszerrel. A középkorban az előbbi eljárásban a nyomozó, a vádló és a bíró személye ugyanaz volt, ezek a funkciók nem különültek el egymástól. A középkori jogelveket valló büntetőeljárás csak igen lassan szűnt meg a 18-19. század fordulóján, hogy átadja helyét a modern jogelveket valló, a nyomozás, a vád és az ítékezés funkcióit szétválasztó, egyben a bírói hatalmat önálló és a végrehajtói hatalomtól független hatalmi ágként elismerő rendszernek (URL1).

A halálbüntetés végrehajtásának módja a korai egyszerű akasztástól és lefejezéstől egyre sokrétűbbé és rafináltabbá vált, hogy a késői középkorra és az újkor elejére még a beteges emberi fantáziát is meghaladó, népünnepély kerekein belül végrehajtott horrorisztikus aktussá váljon.

A büntetésfilozófia egyik sarkalatos kérdése ma is, hogy megengedhető-e a halálbüntetés. Mind Róma, mind az ókori görög poliszok is gyakran alkalmazták a halálbüntetést. Az athéni végrehajtási mód egyik jellegzetessége volt, hogy az elítéltnak magának kellett kiinnia a méregpoharat; ez tehát inkább volt öngyilkosságra kötelezés, mintsem a hagyományos értelemben vett kivégzés. (Szemléletesen írja le e végrehajtási mód menetét Platon: Szókratész halála c. művében (URL2)). Ez utóbbi ugyan vitathatatlanul visszafogottabb halálnemnek tűnhet, mint az, akasztás, felnégyelés, kerékbe törés vagy guillotine, hogy csak néhányat említsünk az ismertebb kivégzési módszerekből, de az alapvető kérdés mindezekről függetlenül mégiscsak az, hogy a modern társadalmi viszonyok között elfogadható-e maga a halálbüntetés. A társadalom feltételezett önvédelmét taglaló jogi felfogások mentén megoszlanak erről a vélemények, bár az érvek és ellenérvek keretében mindinkább azok a felfogások látszanak túlsúlyra kerülni a modern gyakorlatban, amelyek a halálbüntetést elvetik, mint jó választ e kérdésre. Ez a jogi megközelítés. A mi kérdésünk azonban most az, hogy pszichológiai vonatkozásokban miként közelíthető meg e kérdés.

A halálbüntetés társadalmi üzenettartalma

Mindenekelőtt a kivégzés azt a lélektani üzenetet közvetíti a potenciális gyilkosoknak, hogy az erőszaknak ez a végletes eszköze megengedett, hiszen az állam is alkalmazza, továbbá az a bünelkövető, aki a már elkövetett tetteiért halálra ítélt, nem találhat semmi őt érhető személyes fenyegetést abban, ha továbbiakban is súlyos bűnöket követ el, mivel mindenkit csak egyszer lehet kivégezni. Hajdú Tamara (Hajdú Tamara, 2018) írásában a következőket olvashatjuk: *„Ma ötvenöt államban bevett gyakorlat a halálbüntetés alkalmazása. Ezen kívül néhány országban csak rendkívüli körülmények esetén alkalmazható, mint háború vagy szükségállapot, számos államban pedig moratórium van érvényben, tehát kiszabható a halálbüntetés, de jó ideje nem hajtottak végre egyet sem, az elítéltek büntetését felfüggesztették. 2016 óta a világ országai közül száznegy tiltotta be a halálbüntetést minden körülmények között. A 2016-os évben ezerharminckét rögzített kivégzésről számolt be az Amnesty International, ez a szám azonban nem foglalja magába a Kinában végrehajtott ítéleteket, itt ugyanis továbbra is államtitoknak minősülnek ezek az adatok. 1973 óta százötven amerikai rabot ítélték halálra, akiket később felmentettek a vádak alól. Sajnos azonban olyan eset is akadt, ahol a kivégzést követően vált kérdésessé a bűnösség ténye.”*

A halálbüntetés jogosultságáról hangoztatott felfogásokban kitüntetett szerepet játszik az a gyakran hangoztatott érv, hogy elrettentő ereje van a potenciális gyilkosokkal szemben. Ennek lehet ugyan részgazsága, de a halálbüntetés társadalmi pszichológiája ennél sokkal összetettebb még akkor is, ha nem történik ítélkezési hiba. Ugyan miért gondolhatnánk, hogy a halálbüntetés csak azoknak üzen, akik potenciális gyilkosok? Meglehet, hogy köznap hírekben megjelenő halálos ítéletre sokan úgy reagálnak, hogy ez rendben van, velük ilyesmi nem fordulhatna elő, ez a világ rendje. Csakhogy mit érez ugyanezzel kapcsolatban a halára ítélt felesége, férje, gyermeke vagy szülője?

Az ellenkező vélemény bemutatására Kuminetz Géza (Kuminetz Géza, 2010, 175-204.) tanulmányában, egy Karinthy idézetet használ, amely éppen a »szemet szemért«, »fogat fogért« elv helyénvalóságát bizonygatja. Karinthy Frigyes Krisztus és Barabás c. művében (Karinthy, 1918, 129.) a következőket írja a halálbüntetéssel kapcsolatban: *„Csak egy jelenségre szeretném a hozzáértő figyelmét felhívni – arra az aránytalanságra, ami ma bűn és bűnhődés között fennáll, hol a bűn, hol pedig a büntetés szempontjából. Ma a megtorlásnak egyetlen eszköze van: a szabadságvesztés, aminek következtében a sokféle erénynek is egyetlen jutalma lehet csak: a szabadság. A büntetés minőségileg mindig ugyanaz, mennyiségileg méri csak fel a bűnt – holott a bűn minőségi-*

leg is százféle. Méterrel mérjük az időt és a teret órával. Ha mérgemben vagy rosszakaratból kiverem a fogát felebarátomnak, ugyanazt a büntetést kapom, mintha a zsebóráját loptam volna el. Akárhogy csúrrjük-csavarjuk a dolgot, a büntetés célja mégis csak az, úgy-e, hogy a bűnözésre való hajlamot elnyomja az emberekben. [...] A kizárólagosan szabadságvesztésre alapozott megtorló igazságszolgáltatás, most, amikor a harctereken egészen másképpen osztják az igazságot, legalább is módosításra szorul. [...] A büntető igazságszolgáltatást reformálni kell, még pedig a »szemet szemért«, »fogat fogért« principium alapján. Aki bünt követ el, bűnhődjék azzal a szenvedéssel, amit bűnével másoknak okozott: ez az egyetlen mód arra, hogy a bűnössel megértessük a bűn jelentőségét. [.....] A hosszú börtönök arra valóak csak, hogy tanács és gyógyítás nélkül elferdüljön és megromoljon a bűnös világszemlélete, mint a tudatlan remetéé s elszokjon az élettől, amely a rosszaságot úgy bünteti, mint a betegséget, s úgy is irtja ki magából. Rá kell szoktatni az embereket, meg kell értetni velük, hogy a bünt ne csak erkölcsi, hanem filozófiai alapon kerüljék, mint valamit, ami logikátlan és értelmetlen. A biblia így szól: „a te szavad legyen úgy: úgy – nem: nem; valami ezen felül esik, a gonosztól vagyon. Ti pedig toldjátok meg: a gonosztól, akinek neve Ostobaság.”

Milyen viselkedéseket generálhat ez azokban, akik esetleg távolról sem meggyőzhetőek a büntetés jogosságáról? Nem pártatlanok, mert az esetek többségében nem is lehetnek azok. A személyes érzelmeken nem uralkodhat semmiféle, mégoly hiteles igazságügy sem. Talán a bűnelkövetés tényét az esetek bizonyos hányadában elfogadják, csakhogy már pusztán érzelmeik kötelmeinél fogva is nagyobb teret látnának az enyhítő körülmények tartományában, de egy ilyen ítélet végrehajtásával elveszik tőlük (s persze nem csak tőlük) minden további igazságkeresés lehetőségét. Szerintünk ezekre a kérdésekre választ keresni azért nem pusztán moralizálás, mert itt további emberi sorsokról van szó, még hozzá olyanokról, akik, ha nem is követnek is el majd súlyos bűncselekményeket, valószínűleg predesztináltak lesznek arra, hogy ne tartsák magukra nézve kötelezőnek a társadalmi normák elfogadását.

Ez az utóbbi megfontolás általánosabban is átvezethet bennünket az úgynevezett primer és szekunder csoportok által gyakorolt (gyakorolható) büntetési hatásmechanizmusok világába. A fenti megközelítésben már pusztán ránézésre is könnyen érzékelhető, hogy még a legsúlyosabb büntettek is más és más megvilágításba kerülhetnek annak a függvényében, hogy milyen a vonatkoztatási csoport szociálpszichológiai szerkezete, összetétele.

A társadalom szerepe a büntetésről alkotott közfelfogás alakításában

Bizonyos társadalmak közgondolkodásában természetes jogként jelent meg, hogy a férfiak helyesen járnak el, ha megkövezik a hűtlen asszonyokat. Ennek egyik oka, hogy a nőket éppen úgy tulajdöntárgynak tekintik, mint egyéb jószágokat, másrészt nem ismerik, vagy legalábbis nem ismerik el a polgári eljárásokat, sőt, a római jog azon intelmét sem, ami előírja, hogy hallgattassék meg a másik fél is. Ezekben a bizonyos vonatkozásokat tekintve másutt már túlélt, meghaladott viszonyokban azt is teljesen magától értetődőnek tekintik, hogy az állam mindenbe beleszólhat, az emberi lények születésüktől halálukig nagymértékben teljesen kiszolgáltatottak, beleértve ebbe a vélemények hangoztatását vagy a szabad helyváltoztatás korlátozását, sőt a hálószobák intimizációját is, amennyiben előírt lehet számukra a gyermekek születésének és nevelésének szabályozása.

A konzervatív és modern társadalomszerkezet gyakran nem minden vonatkozásában különül el egymástól, a kettő közötti átmenet általában egy lassú, sok kitérővel, buktatóval, vargabetűkkel járó folyamat. Tapasztalhatjuk, hogy olykor már működik a polgári igazságszolgáltatás formális struktúrája, de születnek olyan törvények, amelyek például büntetni rendelik a gyermekek túlszaporítását, vagy megfordítva, hatalom által biztosított eszközökkel próbálják ennek az ellenkezőjét elősegíteni, háttérbe szorítva a magánélet döntési viszonyainak minden befolyástól mentes polgári normáját.

A büntetés, és annak államisága

Szabó Péter (Szabó, 2003, 2.) a büntetés célját az alábbiak szerint fogalmazza meg: *„A büntetés célja az igazságosság, az újabb bűncselekmény megelőzése, a hasznosság és szükségesség, újabb bűncselekmény megelőzése elveinek érvényre juttatása. A megtorlás manapság újra terjedőben van, ugyanis a társadalom igazságérzete a súlyosabb büntetések kilátásba helyezését igényli. A büntetés többes funkcióval bír. Hatásos eszköz lehet a bűnözés kontrolljánál. Cselekvési korlátot jelent az egyénnek, a társadalom tagjának. A büntetés jogi kategória, így jogi eljárásként is értelmezhető. Történeti megközelítésben rituális eljárásként jelenik meg. A büntetést a hatalomgyakorlás egyik eszközének is tekinthetjük, amelyben ugyanakkor tetten érhetjük a társadalom erkölcsi életének kifejeződését is.”* A modern társadalmak pszichológiai bázisait azoknak a módszereknek az érvényesíthetősége garantálja, amelyekben a viselke-

dési értékrendet a kor alapvető közösségi értékei és érdekei határozzák meg, és ezek testesülnek meg a mindenkori jogalkalmazásban. A jogérvényesítés az állam büntető hatalma minden jogkövető állampolgára védelmét, morális és egzisztenciális biztonságát a társadalmi együttélés normáit betartó kulturális értékrendjének megőrzését kell, hogy szolgálja. Kuminetz Géza² tanulmányában (Kuminetz, 2010.) 178a) következőket írja. „*Ez a vonás átvezet minket az államiság és annak büntető hatalma témájához. Mivel a történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy mindeddig bármilyen jó volt is a nevelés, a megelőzés, sohasem sikerült kiküszöbölni teljesen az egyénre vagy a közösségre ártalmas, embertől származó ártó magatartásformákat, s az a szankció, amit a vallás és az erkölcs nyújtott, nem volt elegendő. Ezért kellett a hatalom megfelelő szervének kialakulnia és jogi büntetéseket is elrendelnie, illetve szükség esetén kiszabnia (potestas puniendi, potestas coactiva). Hármasként feladata van a kényszerítő vagy büntető hatalomnak: 1) amennyire lehetséges, meg kell tudni előznie a jogsértéseket, s szükség esetén kényszeríteni kell a társadalom tagjait, hogy engedelmeskedjenek a törvényeknek (facultas cogendi) 2) meg kell zaboláznia azoknak a cselekedeteit, akik gonosz szándékból, vagy nem beszámítható természeti hiányosságokból jogsértéssel megzavarják a társadalom életét, azaz jogvédelmet kell adnia a támadókkal szemben, illetve vissza kell szorítania agressziójukat (facultas coercendi); 3) a vétkeseket megfelelő büntetéssel kell büntetni.*”

A bűn elkerülés legbiztosabb módja annak megelőzése. Minthogy a bűn és a büntetés az emberi közösségek együttélése óta meglévő fogalmak, az adott korok tudósai, politikusai is jelentős aktivitást mutattak annak a máig meg nem oldott problémának megválaszolásában, hogy hogyan előzhető meg a bűnök elkövetése. Hautzinger Zoltán (Hautzinger, 2003, 7-9.) prológosában³ Cesare Beccaria⁴-t idézve a következőket írja: „Beccaria önálló fejezetet is szentel a hatékony bűnmegelőzéshez szükséges kívánalmaknak, amely részben kritikai nézetei mellett konstruktív javaslatokat is megfogalmaz: Meg akarjátok előzni a bűncselekményeket? Gondoskodjatok róla, hogy a törvények világosak és egyszerűek legyenek, hogy a nemzet egész ereje összpontosuljon a védelmükre, s annak egy részét se lehessen a törvények lerombolására felhasználni. Gondoskodjatok róla, hogy a törvények ne egyes osztályoknak, hanem maguknak az embereknek az érdekeit szolgálják. Gondoskodjatok róla, hogy az emberek

2 A szerző az idézet forrásaként Finkey F.: A bűnösség fogalom a világi büntetőjogban. Budapest, 1941, 468. c. munkára hivatkozik.

3 Cesare Beccaria, a bűnmegelőzési tudomány történetének nagy gondolkodója.

4 Cesare Beccaria (1738-1794) az olasz felvilágosodás tudósa. A bűnökről című műve, amely máig a modern büntetőjog egyik alapművének tekinthető 1764-ben jelent meg. (magyar nyelven több kiadást is megélt 1967-2012 között.)

féljenek a törvénytől, de csakis a törvénytől féljenek, mivel az embernek embertől való félelme kárhozatos és bűncselekménytől terhes.” A máig modernnek ható gondolat megfontolandó.

A bűn pszichológiája

Mindezeket áttekintve arra jutottunk, hogy érdemes egy pillantást vetni magára a bűn pszichológiájára. Pontosán ezt a címet viseli (Hesnard,⁵ (1966.) könyve. Többek között a pszichoanalitikus szerző olyan problémákkal foglalkozik művében, mint a bűnös ember megismerését célzó objektív módszerek elégtelensége és viszonylagossága, a patológiás bűncselekmények megértése, a pszichopatológiás elem a büntetben, a paranoiások és krónikus eszelősök bűncselekményei, a mániákus-depressziós és heveny pszichózisos rohamokban elkövetett bűncselekmények. Jelen tanulmányban, a könyvben leírt problémákat leszűkítve azt igyekszünk összefoglalni, hogy a bűn pszichológiájában milyen csoportok a leginkább érintettek.

Az elkövető oldaláról nézve:

- Olyan spontán csoportok, amelyek egyáltalán nem mérlegelik, hogy tevékenységük milyen törvényeket sért, s sért-e törvényt egyáltalán;
- Azok a tudatos alkalmi elkövetők, akik tisztában vannak tevékenységük súlyával, de úgy vélik, hogy olyan eseti indítékkal rendelkeznek, amely megéri a kockázatot;
- Azok a személyek, akik a bűnözést tudatos és választott életformának tekintik, akik a mindezzel járó személyes kockázatot a hosszú elszámolás alapján mérlegelik.

A társadalmi környezet oldaláról:

- Passzív bűnözők, akik valamilyen formában haszonélvezői a bűnelkövetésnek, de maguk nem vesznek részt aktívan ilyen cselekményekben;
- A bűncselekmények áldozatai;
- Olyan társadalmi csoportok, amelyek közvetlenül ugyan nem fenyegetettek, de közvetve tartanak attól, hogy személyükben, vagy közeli környezetükben ilyesmi bekövetkezhet;
- A társadalmi, vagyoni hierarchia olyan szintjén elhelyezkedők, akik nem tartanak attól, hogy közönséges bűncselekmények behatolhatnak integritásukba.

5 Angel Marie Louis Hesnard (1886-1969) francia származású pszichiáter és pszichoanalitikus.

A spontán csoportba tartozók között számos fiatalok találhatók, akiknek jelentős hányada vagy nem rendelkezik családi háttérrel, vagy ha igen, akkor legenyhébben fogalmazva is, a primer csoport tagjai nem nyújtottak számukra megfelelő erkölcsi mintát. Erre a csoportra szélesebb értelemben az is vonatkozik, hogy iskolázottságuk szintje általában igen alacsony, társadalmi beilleszkedésük problémás, nincsenek hosszútávon követhető ambícióik, többnyire nyitottak, sőt készek elfogadni, követni az erős, vagy annak vélt személyiségek által képviselt viselkedés mintákat.

Ettől a csoporttól jelentősen különbözik a tudatos alkalmi elkövetők csoportja. Ők általában olyan potenciális bűnözőkből rekrutálódnak, akik valamilyen nehéz, vagy annak vélt élethelyzetre nem találnak más megoldást, mint valamilyen bűnelkövetést. Ebbe a csoportba a társadalom minden rétegéből kerülhetnek egyébként eredetileg tisztességes életformára törekvő olyan személyek, akiknek nincs jó cselekvési programjuk a válságkezelésre, a nehéz helyzetek megoldására, s általában is lelkiileg kiegyensúlyozatlanok, esetleg az alkalmazkodási problémát karakterükben hordozzák.

Más a lélektanilag feltárható helyzete azoknak, akik eleve és önkéntesen hozott döntés alapján bűnözői tudattal rendelkeznek, életformájukat választják a törvényen kívülséget. A szóródás ezen a csoporton belül is tág, vannak, akik bizonyos határokat szabnak bűnelkövetési karakterjellemzőik alapján arra, hogy milyen tetteket már nem hajlandók elkövetni, de abban megegyeznek, hogy értékrendjüket határozottan megkülönböztetik a törvények paragrafusaitól.

A társadalmi környezet oldaláról passzív bűnözőknek tekinthetők azok is, akik maguk elítélik ugyan az ilyen cselekményeket, de érzelmi, vagy más kötődések okán kritikus helyzetekben inkább szembe kerülnek a törvénnyel, minthogy cserben hagyják azt, akik fontosak számukra (bűnrészességet vállalnak). Itt nehéz különválasztani az egyszerűen bűnsegédi státuszba kerülőket azoktól, akikre ilyesmi nem bizonyítható rá, de kétségtelenül ennek a közelségébe kerülnek. Ők többnyire nehéz sorsuk miatt függőségre kényszerülnek, érzelmileg kiszolgáltatottak, s olyan társadalmi segítségre szorulnának, amit általában nem kapnak meg.

A bűnelkövetések felderített áldozatait feltétlenül intézményes és informális segítségre szorulnak. A cselekmény kialakulása tekintetében áldozattá válási énrészességük majd minden esetben feltárható, ha másban nem is, olyasmiben nagy valószínűséggel, hogy nem tanúsítottak megfelelő gondosságot, óvatosságot, amelynek révén elkerülhették volna az áldozattá válást. Ugyanakkor sok esetben alig elviselhető külön lélektani megterhelést jelent számukra az énrészességükkel kapcsolatos társadalmi reakciók, ezt nehezen kezelik, olykor alá, máskor túlértékelik, és szinte mindig súlyosan sérül biztonságérzetük, ezért dependenssé válhatnak.

A legmagasabb azoknak a létszáma, akik egy-egy nagyobb figyelmet kiváltó bűncselekmény okán potenciálisan fenyegetettnek érzik magukat, s szeretteiket. Ez a csoport időnként rendkívül erős nyomást próbál gyakorolni a politikai hatalomgyakorlásra a közbiztonság javítása érdekében, amit az nem is hagyhat figyelmen kívül. Azonban a biztonságérzet és a tényleges biztonság állapota nincs feltétlen szinkronban egymással, a hisztérikus viselkedésekkel szemben nem elég a tényleges biztonságot növelni, arra is szükség van, hogy mindennapi lélektani pedagógiai módszereket vessenek be, esetleg a média véleményformáló hatását vegyék igénybe a köznyugalom erősítésére.

A társadalmi, vagyoni hierarchia felső szintjén élők számára pedig célszerű egy olyan pszichológiai hatásmechanizmust közvetíteni és érvényre juttatni, amely az egyetemes, mindenkire kiterjedő biztonság semmi mással nem helyettesíthető értékét bizonyítja.

Egyáltalán, beszélhetünk-e pszichológiáról, mint többé-kevésbé egységes fogalomról? M. Scott Peck (Peck, 1997.)⁶ könyvének ismertetőjében „*A XVII. sz. végén a Galilei pert követően, a tudomány és az egyház hallgatólagos társadalmi egyezséget kötött, amelynek értelmében mindennemű kapcsolatot megszüntetnek egymással. A világot önkényesen természetire és természet felettire osztották fel. Az egyház elfogadta, hogy a természeti világ a tudósok hatáskörébe tartozik, viszont a tudomány is beletörődött, hogy nem üti bele az orrát spirituális értékekkel kapcsolatos kérdésekbe. Sőt, odáig ment, hogy magát értékítélet-mentesnek definiálta.*”

A közvélemény szerepe és hatása a bűn megítélésében

Kétségtelen, hogy ez az állapot éppen a pszichológiának, mint szaktudománynak a megjelenésével és intézményesülésével meghaladottá vált. Ott és ahol, illetve amikor a pszichológia, mint tudomány intézményesülhetett. Ebben a folyamatban távolról sem volt egyidejűség. A Sigmund Freud és Carl Jung tanításain alapuló tudományos pszichológia intézményesülésének az adott nagy lökést, amikor a második frankfurti iskola képviselői a hitleri fasizmus elől menekülve megteremtették az Egyesült Államokban a hadsereg-pszichológiát. Többek között Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Jürgen Habermas, Alfred Schmidt nézeteivel szemben Kant korábban még azt állította, hogy a pszichológia nem lehet a tudomány tárgya, mert a lélek nem empirikus jelenség, hanem tiszta gondolat. Adorno, Habermas legfeljebb, mint

6 M. Scott Peck (1936-2005) amerikai pszichiáter és termékeny keresztény író.

olyan hivatkozási szubjektumok jöhettek számításba, akik – teljesen más értelmezésben – tagadták a közvélemény 19. századi felfogásának mibenlétét, s lényegében azt állították, hogy közvélemény nincs, illetve csupán arra az egyetlen szerepre szorítkozik, hogy célzott kutatások révén legitimálja a hatalom jogosultságát. Ez már a régebbi időkben is vitatható volt, hiszen etnográfiai kutató, és gyűjtő munkák sokasága számol be olyan közvélemény által alakított értékítéletről, sőt szigorú viselkedési normákat előíró szabályrendszerről, amelyben tetten érhető a közösség által elvárt, esetenként jutalmazott vagy büntetett magatartás. Ugyanakkor teljesen nyilvánvaló, azzal, hogy létrejött a politikai állam, és a polgári társadalom szétválásával járó közvetítő rendszerek sokaságával a vélemények csatornázódása és fókuszálódása, a közvélemény önálló entitásként van jelen. Így természetesen a bűnözéssel kapcsolatos közvélekedések nagy szerephez jutnak. Ennek érzékeltetéséhez érdemes egy kissé terjedelmesebb idézetet felvillantani. Szendrey Ákos 1936⁷-ban, valamint Papp László⁸ 1941-ben írt tanulmányaiban a népi közvéleményről a következőket írja: „*Bűn azon magatartások összessége, amelyeket a közvélemény elítél. Nem azonos a bűncselekmény fogalmával, amelytől való tartózkodásra az állam nyilvánvaló, azzal, hogy büntetőhatalma jogkövetkezmények alkalmazásával kényszerít. A nép bűnnek azt tartja, amit erkölcsileg maga is elítél, ami a közvélemény megrovását vonja maga után. A nép bűn fogalma széles körű és korszakonként meglehetősen változatos, sokszor ugyanazt a cselekményt egyszer súlyosabban, másszor enyhébben ítéli meg. Ezek: „...minden illetlen, helyhez, emberi méltósághoz nem illő viselkedés: a ház tisztátlansága, rendetlensége, a tiltott munkanapok megszegése, hiúság, gőg, tiszteletlenség az idősebbekkel szemben, trágárság, káromkodás, részegség, pletykaság s általában a szokások be nem tartása...*”

A megítélésében a népi erkölcs differenciál hely, idő, személy stb. szempontjából. A káromkodás pl. bűn, de sokkal súlyosabban ítélik meg, ha a temetőben vagy a szőlőben történik. Bűn pl., ha az asszony kocsmába jár, de ugyanaz nem róható bűnül férfinál. Bűnnek tekintették, ha a szomszédtól fát loptak, de szinte virtusként dicsekedtek azzal, hogy régen az urasági erdőből szereztek be tüzelőfájukat ellenszolgáltatás nélkül. A terhes asszony ételre, gyümölcsre korlátozódott lopása nem volt bűn, de másnál ugyanez már bűnnek számított. Egyes helyeken nem tekintették bűnnek, ha az idegen a szőlőben annyi gyümölcsöt megevett, amennyivel jóllakhatott, de bűnnek számított, ha ugyanabból a

7 Szendrey Ákos (1902-1965) etnográfus

8 Papp László (1903-1973) néprajzkutató

gyümölcsből egy darabot magával vitt. A népi közösségben a bűn fogalma tájegységek szerint is változó volt, sőt közeli falvaknál is merültek fel lényeges eltérések. A bűn tárgyköre szempontjából is mutatkoztak különbségek közösségen belül. A családi életre vonatkozó bűnök iránt inkább az idősebb asszonyok, a gazdasági vonatkozásúak iránt a férfiak, a legény- és leányéletre vonatkozók iránt pedig a fiatalok érdeklődtek, ill. tartották számon. Általában súlyosabb bűnnek számított az élet, a testi épség és a vagyon elleni cselekmény, és ebben közelebb állt a falusi megítélés a tételes jogi felfogáshoz. A megítélés szólhatott valamely személynek, családnak, a falun belül falurésznek, az egész falunak, sőt idegen falvaknak is (pl. falucsúfolók). A bűn megtorlása általában a közösség feladata volt, és ettől mindenki félt.

A bűnözés és a közvélemény vonatkozásában ma az egyik legfontosabb kérdés, hogy meddig terjedhet a közvélemény kompetenciája, hogy hol kell meghúzni azt a határvonalat, amelyen átlépve a közvélemény már nem lehet érvényes, mivel eleve nem rendelkezhet azzal a felkészültséggel, amit csak a szakértelem nyújthat. S mi a tennivaló akkor, ha a szaktudás és a közvélemény konfrontálódik? Rákényszerítheti-e a közvélemény a szaktudást a meghátrálásra, vagy megfordítva, tehet-e engedményt a közvélemény a szaktudásnak. Továbbá milyen következményei lehetnek egy elhúzódó, tartós konfrontációnak a kettő között? Végezetül a felsorolt helyzetek milyen pszichológiai aspektusokat tartalmazhatnak?

Minthogy magától értetődően a közvélemény állapotáról nem alakul ki közvélemény, a személyiséglélektan adhat választ a probléma kezelésére. A személyes motivációk által behatárolt értékelő tudat adott esetben úgy találja, hogy a közvélemény például igenli a halálbüntetés visszaállítását, de a tudományos gondolkodás ezt határozottan cáfolja, amiért is ez a helyzet konfrontatív. Tegyük fel, hogy ebben a közvélemény nem mutat meghátrálást, a tudományos megközelítés pedig már csak azért sem adhatja fel álláspontját, mert attól megszűnne tudományos jellege. Az individuális tudat felfoghatja ezt az állapotot úgy is, mint túrhetetlent, mint megszüntetendőt, de megközelítheti a kérdést egészen másként is. Értékelheti ezt egy olyan ellentmondásos állapotnak is, amely lehetőséget nyújt a nézetek szabad ütköztetésére, generálhat olyan vitákat, amelyek a tudományos és köznapi gondolkodás közötti hídépítést szolgálják az adott kérdésben, és a felfogások sokszínűsége gazdagíthatja az optimumok megjelenését. A pszichológia átfogó, nagy és közös eredményei között is kétségtelenül kiemelkedő szerepet játszik az a felfogás, hogy a szubjektív konfrontációk önmagukban nem feltétlenül károsak, hanem az emberi érzelmvilág sokrétűségéből fakadó természetes állapotnak felelnek meg, az ember nembéli attribútumai közé sorolandók.

A büntető és javító-nevelő intézmények a társadalom védelmében

Az általunk választott fejezetcím önmagában rejt egy nagyon fontos kérdést. Nevezetesen azt, hogy a társadalom részének tekintjük-e a büntető és javító-nevelő intézetekben elkülönített embereket, vagy teret engedünk-e annak a felfogásnak, hogy egyrészlől van a társadalom, másfelől pedig azok, akik zárt intézetekben töltik a büntetésüket? Történetileg az utóbbi megközelítés érvényessége volt nagyon sokáig túlsúlyban, s ennek nem is annyira jogi, hanem sokkal inkább társadalom pszichológiai okai voltak.

Létezett, s természetesen még ma is létezik egy olyan képzet, hogy a börtöntöltelékek, vagy a javító intézetekben élő fiatalok minden vonatkozásban különböznek azoktól, akikkel ilyesmi egyszerűen nem fordulhat elő. Ők, mások, teljesen különböznek a tisztességes emberektől, leginkább írók, tudósok, vagy azok számára lehetnek érdekesek, akik a reggeli kávéjuk mellett a lapok bünygyi rovataiba pillantva egy pillanatra elszörnyülködnek, mondván, hogy mik vannak. Ebben a tárgykörben megengedett maximum az enyhe borzongás volt, minden egyéb tulajdonképpen már az etikettet is sértette volna.

Ennek a gyakorlatnak a hátterében egy ismerős lélektani mozzanat feszült, egy olyan önvédelmi reakció, amely azon alapul, hogy ha nem veszek tudomást egy kellemetlen, esetleg viszolygást, vagy félelmet keltő jelenségről, akkor ennek a terhét nem kell viselnem, és fel sem merülhet valamiféle közfelelősség gondolatának még az árnyéka sem. A polgári nevelés alfája és omegája volt a gyereket távol tartani a csúnya dolgoktól. Tegyük hozzá, hogy a valóság csúnya jelenségeitől.

Ez az elzárkózás természetesen nem vonatkozott azokra, akik a két világháború között külvárosok nyomornegyedeiben voltak suhancok, vagy éppen olyanokra, akik valamiféle szerencsétlen egyéb körülmény hatására közvetlenül, vagy közvetve vádlottak lettek valamiféle köztörvényes bűnelkövetésben. A valamiért elítéltekkel szembeni lélektani távolságtartáson a nagy törés akkor következett be, amikor a nem nagyon távoli múlt önkényuralmai immár senki számára nem biztosították a pszichológiai kívülállást. A rettegés, a félelem közelebb hozta az üldöztetéstől való szorongásos állapotokat, és az emberek – legalább is itt, Európában – már nem tudták letagadni önmaguk számára, hogy vannak bebörtönzöttek.

A második töréshullám azzal vette kezdetét, hogy bekövetkezett az, amit információs forradalomnak nevezünk. Az egyre táguló információáramlás nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan is koptatta az ismerethatárokat, s noha nagyon megnyugtató lett volna továbbra is hinni abban, hogy a csúnya dolgokkal való

ismerkedés elkerülhető, a valóságban ez a pszichológia már nem működhetett úgy, mint valamikor. Ezek az események pedig közrejátszottak abban, hogy a nem tudottból fokozatosan ismertté, tudottá lett, hogy a társadalom tagjai között vannak olyanok, akiket a törvény erejével megfosztanak szabadságuktól. S ez lett a bevezető akkordja annak, hogy egyre többen immár nem társadalom kívülinek kezdtek tekinteni az elítéltekre, hanem elkezdtek tudomásul venni, hogy azok is a társadalom tagjai, függetlenül attól, hogy bűnösök. Ezzel pedig nagyon komolyra fordult egy másik kérdés. Az, hogy a büntető- és javító-nevelő intézetek elegendő védelmet nyújtanak-e a többség számára? Az érdeklődés előterébe kerültek olyan problémák, hogy a fiatalkorúak vajon nem a bűnözést tanulják-e azokban az intézetekben, ahová javító-nevelő céllal küldték őket? Hogy a büntető intézetekben sikerül-e a büntetés-végrehajtás legjobb szándékait érvényesíteni, vagy az ide kerültek nagy hányada majd éppen itt szerez olyan bűnözői tapasztalatokat, amelyekre csak úgy lehet tekinteni, mint az állami költségvetésből finanszírozott bűnözőképzésre?

Az igazság az, hogy ezekre a kérdésekre nincs minden tekintetben megnyugtató válasz, de már önmagában nagy előre haladásnak lehet tekinteni, hogy mindez elkezdte komolyan foglalkoztatni a közvéleményt is, tehát azokat, akik professzionálisan ugyan nem tudják felmérni a büntetés-végrehajtás tagadhatatlan eredményeit, de már kezdenek tisztában lenni azzal, hogy ez a védelem létfontosságú. S ezzel – szerintünk – létrejött az a fundamentum, amelyre építkezve immár valóban állami feladattá szélesülhet a bűnelkövetők reintegrációja.

Összefoglalás

Tanulmányunkban abból indultunk ki, hogy a büntetés, mint sajátos személyközi interakció viselkedés lélektani értelmezése mindig az adott kor tükrében ragadható meg, s túlzás nélkül kijelenthető, hogy markáns kivetülése azoknak az érdekviszonyoknak, amelyekben az érintettek szerepelnek. Rámutattunk arra, hogy az érdekérvényesítési viselkedéstechnikák fejlődése a primitívától a mind összetettebb felé egy nagyon hosszú, visszaesésektől sem mentes történet, amely leképezi a társadalmak adott viszonyait. Kitértünk a halálbüntetéssel kapcsolatos megítélések történetiségére és magának a büntetés legitimitásának többregegy pszichológiai vertikumára. Végezetül felidéztek azokat a töréshulámokat is, amelyek oda vezettek, hogy a büntetettek elkövető személyiségekkel szembeni többségi közönyt jórészt felváltotta Európában egyfajta jobban odafigyelő érdeklődés és közgondolkodás.

Felhasznált irodalom

- Bingham, J. – Chandler, F. – Taplin, S. (2001): *Az ókori Róma enciklopédiája*. Kaposvár: Hol-ló és Társa Könyvkiadó.
- Hautzinger, Z. (2003): *Prológus: Cesare Beccaria, a bűnmegelőzési tudomány történetének nagy gondolkodója*. In: Hautzinger, Z. (szerk): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, Magyar Hadtudományi Társaság.
- Hesnard, A. (1966): *A bűn pszichológiája*. Budapest: BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya.
- Karinthy, F. (1918): *Krisztus és Barabás*. Budapest: Dick Manó Könyvkereskedés, 127-131.
- Kuminetz, G. (2010): *Megfontolások a büntetésekről, különös tekintettel a halálbüntetésekre – katolikus szemmel*. Iustum Aequum Salutare, 6. 4.
- Papp, L. (1941): *Kiskunhalas népi jogélete*. Budapest: Országos Táj- és Népkutató Intézet.
- Peck, S. M. (1997): *Őrdögi emberek. Az emberi gonoszság lélektana*. Budapest: Város Fm Kiadó.
- Szabó, P. (2003): *A büntetés, annak célja, jogalapja*. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/86.1.0>
- Szendrey, Á. (1936): *Népi büntetőszokások*. Ethnographia, 3. 144-150.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: Bűn és bűnhődés. <http://www.origo.hu/tudomany/tortenelem/20150420-bun-es-bunhodes-fejezetek-a-kozepkori-buntetojog-tortenetebol.html>
- URL2: Platón: Szókratész halála (Phaidón, LXIII. – LXVII.) Fordította: Devecseri Gábor. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/kulfoldi/platon/halal.hun>

Éberhardt Gábor

A migráció, a rendészet, a xenofóbia egymásra gyakorolt hatásai

The impact of migration, policing, xenophobia on each other

*„A tévhitek egy része tudatlanságból fakad,
tehát hiteles információkkal semlegesíthető.*

*A tévhitek másik része nem az ismerethiányból, hanem érzelmi okokból,
előítéletes gondolkodásból vagy éppen babonából fakad.”*

Nógrádi Gábor

Absztrakt

A globalista világrend (Giddens, 1990, 64.) érintettjeként és földrajzi elhelyezkedése miatt Magyarország is részes abban a nemzetközi folyamatban, amelyet általánosíthatóan migrációnak lehet nevezni (Sik, 2007; Sik, 2011). Ebben a jelenségben az ország államhatárain változó intenzitással érintett számmal, de a világ valamennyi országából érkezők megjelennek és reguláris, vagy akár irreguláris módon átlépnek, az ország területén tartózkodnak, azon átutaznak (Hautzinger, 2016, 10-12.). Ezeknek a nem honos állampolgárságú személyeknek az ellenőrzését, esetükben a hatályos nemzetközi és nemzeti jogszabályi rendelkezéseken alapuló rendészeti intézkedést olyan állománynak kell végrehajtani, akik megfelelő és célzott felkészítést kaptak az országunkra is jellemző multikulturális jelenségek kezelésére (Zán, 2015, 40.).

Kulcsszavak: érzékenyítés, migráció, multikulturalizmus, rendészet, xenofóbia

Abstract

Due to the globalist world order and its geographical location, Hungary is also involved in the international process, which can be termed as migration in general. In this phenomenon, countries' borders are affected by varying number and intensity of immigrants coming from all countries of the world - either regular

or irregular way, staying or transiting the country. The control of these non-nationals, their law enforcement measures – based on existing international and national legal provisions, should be carried out by staff who have received appropriate and targeted training in the management of multicultural phenomena specific to our country.

Keywords: immigration, multiculturalism, policing, sensitization, xenophobia

Bevezetés

A cikk elkészítésének motivációját az adja, hogy a kutatásom tárgya a Magyarországot érintő külső migráció hatásainak vizsgálata három hipotézisre épülve. A hipotéziseim között szerepel, hogy az irreguláris migráció hatással van-e társadalmi gondolkodásra és intézményrendszerre, valamint, hogy a kapcsolódó jogsértő cselekmények kezelhetőek-e rendészeti eszközökkel, továbbá azok ellenőrizetlenségéből fakadóan közegészségügyi kockázatot jelentenek-e.

Ezek között indokolt a rendészeti feladatokat ellátó szervezetek, a rendőrség állománya esetében annak vizsgálata, hogy a növekvő migráció és így, az egyre több nem honos állampolgárságú intézkedés alá vont személy vonatkozásában jelen van-e az idegenellenesség. Amennyiben az erre utaló körülmények vizsgálata igazolódna, úgy azt kezeli-e a szervezet, ha igen, hogyan.

A tanulmány készítésének aktualitását az adja, hogy Magyarország az Európai Unióhoz és a Schengeni tagállami szövetséghez történt csatlakozása óta eltelt időszakban a nemzetközi migráció egyik legdirektebb hatásainak kitett európai államává vált. Határainkon a nyugat-balkáni irreguláris migráció tömegessé válása éppúgy megjelent, mint a reguláris migráció túlterhelése a rendészeti szervek feladat ellátási rendszerében.

A módszertan (Héra & Ligeti, 2006, 5-12.) kialakításakor a hazai és nemzetközi publikációk forráskutatásából származó információk mellé csatoltam a hatályos normatív rendelkezéseket, a hiteles adatbázisokból kinyert elemzési és értékelési adatokat, valamint a megismert módszertani anyagokat. Az összefoglaló értékelés alapján levonható következtetések alapján felmerülő jogi, szakmai kérdések alapot szolgálhatnak további kutatási tevékenységre, korrekciós ajánlásokra.

Magyarország geopolitikai helyzete már az államalapítást követő időszakban is visszaigazolta annak megkerülhetetlen szerepét. A vándorok (Balogh, 2008, 414-426.), ha Magyarországra érkeznek, vagy akár keletről nyugatra, délről északra mennek, azt csak a határainkon, nemzetünk területén átjutva tehetik meg. Nemzetközi szinten az országok számos megoldással kezelik ezt a ki-

emelt fontosságú állami feladatot napjainkban is. Az államhatár, annak őrzése – mint a területi hozzáférés korlátozása érdekében tett erőfeszítések – már régóta központi állami tevékenység a szuverenitás, biztonságos ellenőrzés a mélységi területeken élők, az állam sértetlen működése érdekében (Malcolm, 1996, 5.). Ezt a célt támogatja az államhatár fizikai és jogi védelme, őrzése, a hatékony ellenőrzés végrehajtása mind a migráció, mind a súlyos bűncselekmények elkövetőinek kiszűrésével elérni kívánt biztonság érdekében. Valamennyi állam és annak idegenek (Hautzinger, 2014, 69-78.) ellenőrzésére jogosult, kötelezett szervezete az ország területi szuverenitását, az állampolgárai biztonságát folyamatosan, szervezett keretek között őrzi.

Az idegen, vagy nem honos személy esetén alkalmazandó eljárás már a római jogban is az általánostól eltérő szabályozást igényelt, mivel az idegen nem rendelkezett a római polgár jogával, valamint jogi helyzetük egymáshoz képest is eltérő volt. Magyarországon ennek a feladatrendszernek az ellátására, a változó környezetnek megfelelően különböző szervezetek létesültek, alakultak át vagy éppen szűntek meg. Legújabb kori történelmünkben, a második ezredfordulót követő jelentős nemzetközi és nemzeti politikai folyamatok változásainak következtében az államhatár őrizetével, ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat ellátó önálló szervezet integrálása 2008. január elsején történt meg (Rtv, 1994).

Az esetükben alkalmazott intézkedések, eljárások törvényi szinten szabályozott generális klauzulák érvényesítése mellett (pl.: ügyfél által értett-, vagy általa beszélt nyelvű tolmács, nemzetiségét, vallását figyelembe vevő étrend, családtagok elkülönítési tilalma) nagy számú egyéb intézkedéstaktikai és módszertani különbséget kell figyelembe venni és alkalmazni, amelyek a magyar állampolgárok esetében fel sem merülnek, illetve a rendészeti igazgatás területén feladatokat ellátó szervezetek, szervezeti elemek esetében (eseti jelleggel, alacsony ügyfélszámmal) fordulnak elő.

Fogalmi és elméleti alapok, konceptualizálás

A kutatás tárgya fogalmi háttérének megközelítéséhez szükséges a migráció értelmezésén túl, a rendészettudomány fogalmának meghatározása, hiszen tanulmányom alap gondolata szerint a migráció kezelésének feladatait rendészeti szerveknek és azok eszköztáiraival kell végrehajtani.

A hazai rendészettudományt képviselő Finszter értelmezését elfogadva: *„A rendészettudomány tartalma szerint a rendészetre vonatkozó, kritikailag igazolt, tudományos módszerekkel megszerzett, és a rendészettudomány által kialakított fogalmakkal leírt ismeretek rendszerezett összessége, amelyek lehetővé*

teszik a kutatási tárgy törvényszerűségeinek megismerését és a rendészet más társadalmi komplexumokkal való kapcsolatainak tanulmányozását. A formai meghatározás szerint a rendészettudomány tárgya a rendészeti igazgatás, mint a közigazgatás egyik, viszonylagos önállósággal rendelkező ágazata. Ehhez kapcsolódik a más társadalomtudományok által kifejlesztett metodikákra épülő, de a kutatási tárgy sajátosságaihoz illeszkedő önálló módszertan. A rendészettudomány feladata a rendészet működésének, szervezetének, személyzetének és jogi szabályozásának elméleti igényű tanulmányozása” (Finszter, 2016, 2-3.)

A migrációkezelés rendészethez való kapcsolódása alapján a kutatás során alkalmazandó alapfogalmak közül az alábbiakat tartom a legfontosabbaknak a témával összefüggésben:

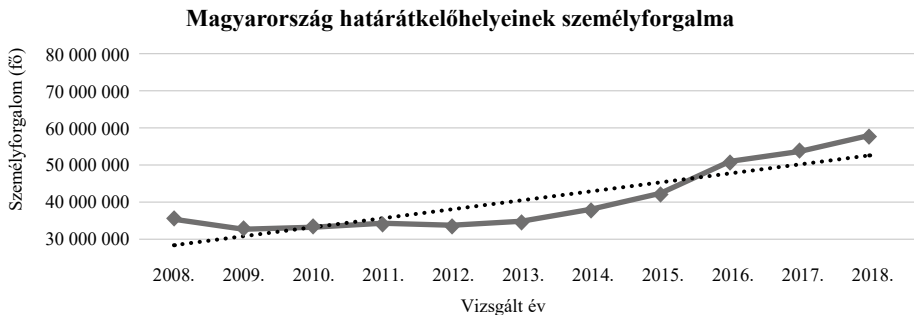
- **Államhatár:** az a vonal, amely az adott állam területét elválasztja más államok területétől, illetve a res communis omnium usus (közös használt területek) természetű területektől és térségektől (Bruhács, 1999, 81). Az államhatár fő funkciója, hogy befelé együtt tartsa, egymáshoz közelítse a lakosságot, kifelé pedig védelmet nyújtson másokkal szemben. A határ az elhatárolás, korlátozás, védelem mellett az összekapcsoltságra, összekötöttségre is utalhat.
- **Diszkrimináció:** (Ebetv, 2003) Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetsége, nemzetiséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatékosága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.
- **Extrémizmus:** (Boross, 2017, 23.) Az extrémizmus alapja, hogy valamilyen ideológiai (politikai, vallási) forrástól indul ki az aktivitás. Ennek büntetőjogi aspektusú megvalósulását elsődlegesen a gyűlöletbűncselekmények körében találjuk meg, azonban végső megnyilvánulásának az államellenes vagy terrorcselekmények számítanak.
- **Határrendészet:** (Ritecz, 2004, 18.) A határrendészet a határőrség, továbbá a jogszabály alapján feljogosított más állami, illetve önkormányzati szervek

- tevékenysége révén a határrend megteremtése, fenntartása, az ezt sértő vagy veszélyeztető magatartások megelőzésére, felderítésére, megszakítására, a megzavart határrend helyreállítására, szükség esetén védelmére irányul.
- Interkultúra: (Johansson, 1996, 12-15.) két vagy több kultúrából jövő nemzet egy közös folyamatban vesz részt. Ez utóbbi feltételezi az egyének egymással való találkozását és ezzel egy időben egymás befolyásolását.
 - Migráció: költözés, vándorlás: (RNL, 1915, 736.) „*az egyén bátor akarátának kifejeződése a nehézségek túllépése és egy jobb élet élése felé.*” (Annan, 2006, 1.); a gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális élet részét képező olyan aktív emberi magatartás, amely a tartózkodási hely megváltoztatására irányul. Az állandó lakóhely, származási, vagy életvitelszerű tartózkodási hely tömeges, leggyakrabban szervezetlen elhagyása az 1989. évi 15. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott Genfi Konvenció, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján, ezt kiterjesztő jegyzőkönyv által meghatározott okok miatt.
 - Migráns: olyan személy, aki nemzetközi határokon vagy egy államon belül tartózkodik szokásos tartózkodási helyétől távolabb, függetlenül az illető jogi státuszától, a mozgása önkéntes vagy kényszerű jellegétől, valamint a mozgása okaitól, a tartózkodás időtartamától (URL10).
 - Multikultúra: (Csizmadia, 2006, 8-12.) a latin *multus* – sok, sokféle és *cultura* – őrzés, művelés szóösszetételre vezethető vissza. A multikulturális kifejezés kulturális, vagy nemzeti sokszínűség.
 - Rendészet: (Finszter, 2016, 61.) a rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek elhárítása. A veszély olyan állapot, élethelyzet, amelyben a társadalom által értéknek elismert anyagi és szellemi javakat sérelem fenyegeti. A sérelem lehet a javak megsemmisülése, értékük csökkenése, vagy értékgyarapító képességük elvesztése.
 - Xenophobia: (RNL, 1926, 628.) görög eredetű szó, jelentése – idegenfélelem, idegenek iránti gyűlölet.

Magyarország érintettsége a nemzetközi migrációban és az idegenellenességben

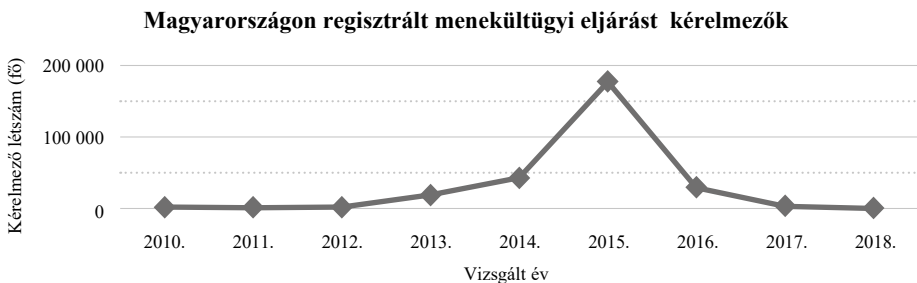
A Központi Statisztikai Hivatal 2011. évi népszámlálási adatai (Csordás, Ináncsi, Kovács, & Waffenschmidt, 2014) szerint az ország lakossága 9,9 millió fő, amelyből 8,2 millió személy vallotta magát magyarnak. Az ország lakosságának

további 13 nemzetisége érti, beszéli a magyar nyelvet, ismeri az ország kulturális szokásait, az alkalmazott rendészeti protokollt.

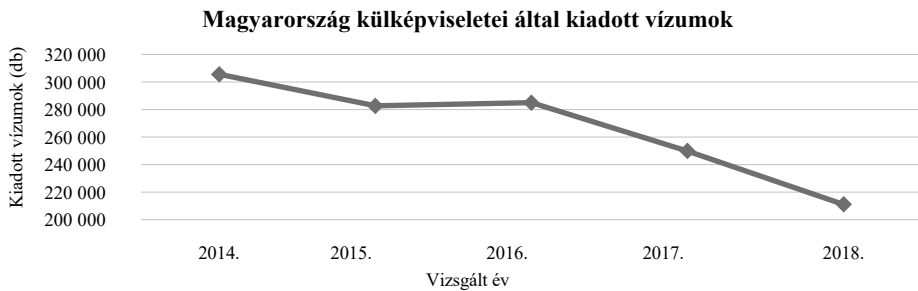
1. sz. ábra - forrás: KSH GA1D01 adattábla (URL5)

Az országunk államhatárain ellenőrzött, reguláris módon átlépett migrálók, utazók száma a 2008. évi gazdasági világválságot követően érdemi növekedést mutat. (1. számú ábra) A trend jellemzője mellett a forgalmi adatok belső elemzése során az is megállapítható, hogy a globalizációnak is köszönhetően, az országunk területén a Föld valamennyi országának állampolgára megjelent a rá jellemző egyedi nemzetiségi, felekezeti, kulturális és egyéb jegyeivel.

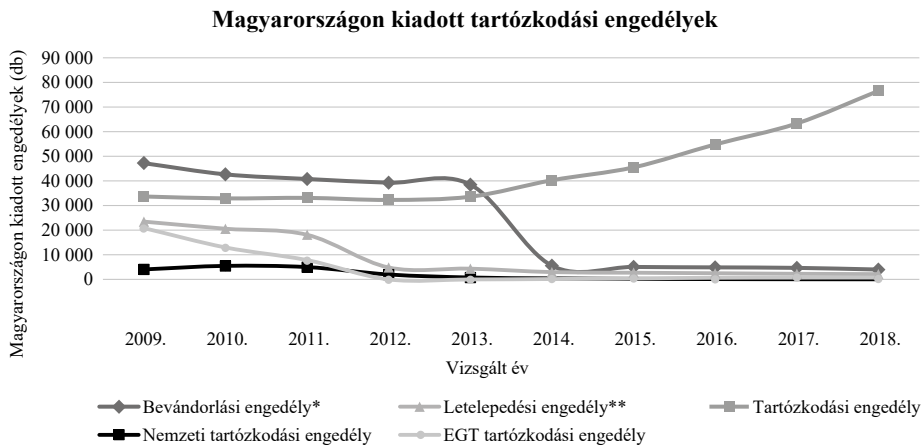
2. sz. ábra - forrás: KSH 1.8.

Az adatelemzés során megállapítható, hogy egy rendészeti szempontból kiegyensúlyozottnak értékelhető időszakot követően az országunk határain tömeges (Metv, 2007), irreguláris módszerekkel (Hautzinger, 2018, 11-21.), szervezetten bejutni, majd azt követően rövid idő alatt tranzitálni szándékozó migráns jelent meg. A 2016. évtől ez a direkt jelenség érdemben csökkent, a preaktívítás kiváltotta a nemzetközi irreguláris migráció átterelődését más irányba. (2. számú ábra)

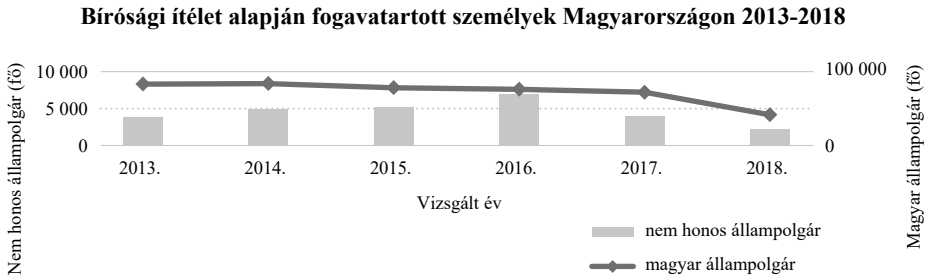
3. sz. ábra – (URL9)

Az adatelemzés eredményeként megállapítható, hogy azon nem honos állampolgárok esetében, akik a magyar külképviseleteken kaptak vízumot, azok száma az értékelési időszakban csökkent. (3. számú ábra) Az ismert és vizsgált adatbázisok ugyanakkor arra nem adnak választ, hogy más schengeni tagállamok külképviseletei hány ilyen személy részére állítottak ki korlátozottan (VK, 2009) csak Magyarországot, vagy országunk területére érvényes vízumot.

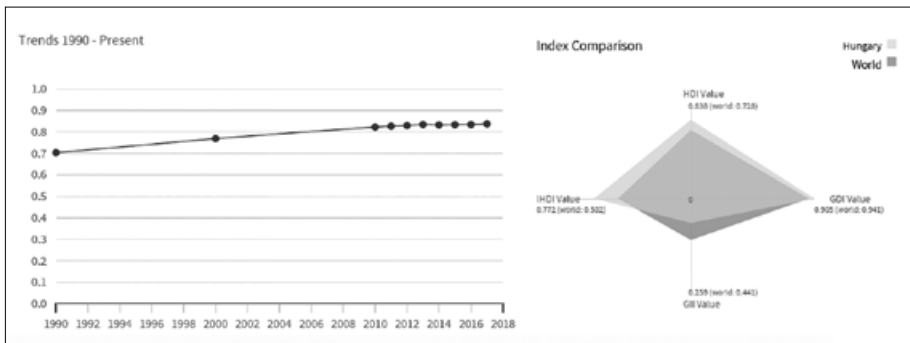
4. sz. ábra – Forrás: Bevándorlási Hivatal

A Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal - 2019.07. 01-től Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIFKr, 2019.) - által kezelt adatok elemzése során igazolódni látszik az az eltérés, ami a nemzetközi személyforgalom növekedési és a kiadott vízumok száma között tárható fel. A kiállított és az ország területén huzamos idejű jogszerű tartózkodást biztosító hatósági engedélyek kiadási számai az értékelési időszakban dinamikus növekedést mutatnak. (4. számú ábra)

5. sz. ábra – Forrás: Belügyminisztérium

A Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály által kezelt, elemzett adatok tanúsága szerint a honos állampolgárok szubjektív biztonságérzetét érdemben befolyásoló, nem honos állampolgárok által elkövetett és ismertté vált bűncselekmények száma és belső aránya nem meghatározó arányú. (5. számú ábra)

6. sz. ábra Forrás: (URL2;)(URL11)

Az ENSZ Fenntartható Fejlődésért felelős szervezete által az 1990. év óta vizsgált és nagyszámú szempontrendszer alapján, Magyarországon az általános biztonság mutatói emelkednek. 2018. évben a világ országai között a 45. helyre sorolta. A Country economy értékelő besorolása lefedi az ENSZ értékelését 2017. évben, visszaigazolja a fejlődő, erősödő pozíciót. (7. számú ábra) Ez a tény és kimutatott változási irány szintén arra utal, hogy tovább fog növekedni az országunkba érkező nem honos állampolgárok száma, amely ismételt felveti annak igényét, hogy az esetükben intézkedő szervezet tagjai a jogszerűség, szakszerűség, objektivitás, arányosság elvei mellett előítélet-mentesen hajtsák végre feladatait.

Migráció és idegenellenesség

Csepeli tanulmányában kifejti, hogy Magyarországon a migráció a társadalom többsége által a rendszerváltoztatást megelőző időszakban kevéssé ismert jelenség, fogalom volt. A külföldiekkel az arra hivatott szervezetek foglalkoztak, az érintett állományok speciális, totális biztonságra törekvő felkészítése mellett. Ennek következtében a nem honos állampolgárokkal szembeni félelem, elutasítás minimális mértékű volt.

Kádár a Független Rendészeti Panasztestület (FRP) által vizsgált ügyek közül elemezte annak tevékenységét, amely döntően két szempontból vizsgálja a rasszizmus a xenofóbia és homofóbia problematikáját. Az FRP ügyei között jellemzően előfordultak olyan vizsgálatok, amelyek tárgya az volt, hogy a panaszos szerint valamely kisebbséghez tartozása miatt vele szemben a rendőri fellépés diszkriminatív volt. A másik csoportba azok az ügyek tartoznak, amelyek érintettjei úgy vélik, hogy a rendőrség nem biztosított számukra kellően hatékony védelmet a rasszista, homofób motivációjú jogsértésekkel szemben. Az FRP által követett gyakorlat jellemzően azt vizsgálja, hogy a rendőri fellépés az érintettel szemben nem hátrányosabb-e (vagy előnyösebb) azért, mert az intézkedés alanya a rendőr számára - akár a személyes körülményei, akár valamely társadalmi csoporthoz tartozása miatt - ellenszenves (vagy rokonszenves). Az FRP csak ritkán állapítja meg a megkülönböztetési tilalom sérelmét, mivel még ha arra a következtetésre jut is, hogy a rendőri intézkedés jogsértő volt egy olyan személlyel szemben, aki valamely, a hátrányos megkülönböztetésnek gyakran kitett csoporthoz tartozik, az nehezen bizonyítható, hogy az intézkedés jogsértő voltának az érintett kérdéses tulajdonsága, csoporthoz tartozása volt az oka (Kádár, 2013, 48-54.).

Magyar kutatók által a 2013. évben ismertetett kvantitatív kutatások eredményei némileg egymásnak ellentmondó eredményeket mutattak a láthatóan más külföldi csoportokat érintő diszkrimináció tekintetében. A Magyarországon élő bevándorlók többségét kitevő határon túli magyarok nyelvi- és kulturális azonosságuk ellenére jelentős mértékű diszkriminációról számoltak be. A társadalmi távolságon keresztül mért attitűdök alapján az derült ki, hogy a vizsgált etnikai-származási csoportok közül a cigányok megítélése a legrosszabb. Őket csak kicsivel lemaradva követik az arabok, majd a kínaiak, akiket a magyarok egyharmada nem fogadna el semmilyen szinten, míg a zsidók megítélése a legjobb. A jobboldali szélsőséges tudományos módszertani kutatására és elemzésére a Political Capital által kifejlesztett és alkalmazott módszertanban a DEREK-indexszel (URL1) mért szélsőjobboldali eszmékkel és politikával szimpatizálók aránya a 2002- 2009. időszakban megduplázódott, majd a 2010. évben ez visszaesett 11%-ra, amelyet a szakértők a rendszerellenesség és az ál-

talános pesszimizmus indexek választások utáni látványos visszaesésével magyaráznak (Simonovits & Szalai, 2013, 221-262.).

Zán kutatása során célzottan vizsgálta a rendészeti állomány esetében a xenofóbia jelenlétét, annak jellemzőit. Megállapította, hogy az elutasító magatartás feladatrendszerrel függően jelen van. A többségében a személyes negatív tapasztalás hiányában is intenzív magatartás csökkentése érdekében és az osztársadalmi elfogadás növeléséért további kutatásokkal fel kell tárni az idegenellenesség okait, amelyeket kezelni kell. *„Az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásainak ismerete és figyelembevétele elősegítheti a hatékonyabb és humánusabb intézkedéseket”* (Zán, 2014, 33-37.). A kutatási adatok tanúsága az idegenellenesség területén az ismerethiányra visszavezethető bizonytalanságot mutatja.

Németországban a 2020. évig terjedően komplex stratégiát alakítottak ki az Európába tömegesen bevándorlók, menekültek által generált hatások kezelésére, azok integrálására. A 2015. évi tömeges, irreguláris migráció okozta társadalmi sokk kezelésére kialakított tüneti, gyakran rögtönzött megoldások a nemzeti tagállamok biztonságérzetét veszélyeztette, sérülni látszott a belső határok szabad átjárhatósága a korlátozások miatt. Ugyanakkor a közvélemény-kutatások adatai azt igazolták vissza, hogy a megfelelően szabályozott bevándorlás gazdasági fejlődést hozhat. Ezzel a pozitív jóslattal szemben már a 2015. évben Németországban is feléledt az idegenellenes kisebbség, amit tiltakozásokkal és a menekültszállásokat ért támadásokkal jeleztek. Az egymástól eltérő társadalmi reakciók miatt széleskörű társadalmi egyeztetések eredményeként egy új stratégia került kialakításra. A bevándorlók és menekültek távlati stratégiájában (Asylstrategie, 2020) a kulcskérdés a beáramló tömeg integrálásának programja, amely szerint csak az a közös törekvés támogatható, amelynek az a célja, hogy a rendszer szervesen összefüggő részei egymással összehangoltak legyenek (Angenendt; Koch & Meier, 2015. 40–45.).

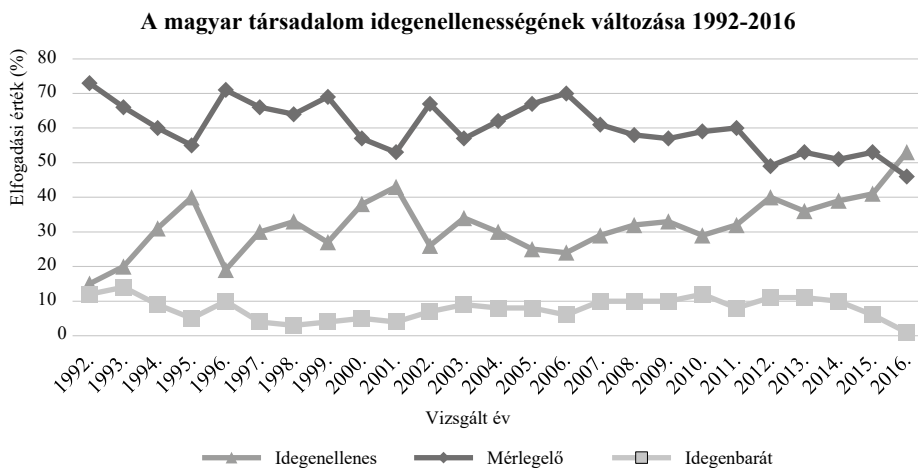
Heribert tanulmányában rámutatott arra a tényre, hogy kutatási adatok szerint (Heribert, 2015, 446–464.) Németország keleti, volt szocialista berendezkedésű területén az idegenellenesség alacsonyabb, a társadalmi elfogadás és a migránsok integrálásának támogatása sokkal magasabb arányú, mint a volt Nyugat-Németország területén élők között. Vizsgálati eredményei szerint ennek egyik lehetséges oka a történelmi előzmények miatt a szélsőséges náci, fasisztoid ideológia elutasítása. Problémaként jeleníti meg viszont azt aényt, hogy az integrációs hiátusok miatt az ország keleti részein is megerősödtek a jobboldali nézetek, úgy mint a migrációs bevándorlás támogatását elutasító társadalmi megnyilvánulások, melynek egyik kiemelt azonosítója az ún. PEGIDA mozgalom.

Az irreguláris migrációban érintett vándorlásnak és a terrorista cselekményeknek vannak olyan áldozatai, akik részére társadalmi szinten kell segítséget nyújtani. A migrációban külön kategóriaként kezelendők a sérülékenyek, valamint a terrorcselekmények (kibocsájtó országokból menekülők, vagy célországok területén lévők) fizikai és mentális sértettjei (Ritecz, 2016, 103-123.). Magyarország rendészeti szervei alkalmazzák az áldozatvédelemre vonatkozó normatívákat (EUÁV, 2012). A törvényességi felügyeletet gyakorló hatóságok és civil szervezetek is elismerik és bemutatják, képviselik azokat a jó gyakorlatokat, amelyeket a rendészeti szervek alkalmaznak.

Gulyás az országunkat érintő tömeges irreguláris migrációt követő időszakban vizsgálta a társadalomban megjelenő idegenellenességet. Szerinte a xenofóbia fogalmának megközelítése kettős (tág és szűk). Az értelmezések szakmai magyarázata abban áll, hogy megkülönböztethető az előítéletes attitűd az idegenellenességtől. Az előítéletes gondolkodás legalapvetőbb pszichológiai feltétele a saját- (ingroup) és a külső (outgroup) csoport azonosíthatósága, annak képviselete. Az ilyen tartalmú felmérések eredményei rendszeresen megjelennek pl. a TÁRKI által kiadott publikációkban, amelyek a válaszadókat idegenbarátnak vagy befogadónak, idegenellenesnek vagy elutasítónak, mérlegelőnek vagy reálpolitikusnak értékelik. A migráció és az idegenellenesség fokozatait xenofóbia-skála alkalmazásával különböztetik meg a társadalmi távolság skáláján. Ezzel a módszerrel a vizsgált csoportok tagjai között megjelenő interakciókon keresztül azonosítható előítéleteket mérnek és ennek alapján éppen az olyan külső csoportokkal szembeni előítéletek és diszkriminatív beállítottságok mértékére lehet következtetni, mint a lakosság többségéhez képest deviáns, más etnikumú vagy vallású csoportok, illetve a külföldi vagy pl. honos állampolgárok csoportjai. Az idegenellenesség, a xenofóbia az előzőek miatt az előítéletesség egy típusának tekinthető, amely minden külső csoporttal szemben a társadalmi távolság dimenziójában elutasító (Gulyás, 2016, 42-44.).

A 2016. évben Magyarországon végzett kutatás (Sik, Simonovits, Szeitl, 2006) az idegenellenesség és a bevándorlással kapcsolatos félelmek miatt az elmúlt évek menekültügyi válságának és az egész világot megrázó terrorcselekmények társadalmi tudatra gyakorolt hatásainak tükrében aktuális volt. A tanulmány értékelte az idegenellenesség alakulását és társadalmi bázisát, különös tekintettel a 2015. évre, valamint a bevándorlással kapcsolatos félelmek különféle típusai képezték a vizsgálat tárgyát. A Bogardus-féle társadalmi távolságskála bevett módszer a különböző társadalmi csoportok egymáshoz való viszonyának megragadására. Az egyik első magyarországi, 1995-ben készült társadalmi távolsággal foglalkozó kutatás 19 olyan külcsoportot vizsgált, amelyek valamilyen módon eltérnek a többségi magyar társadalomtól. Az

idegenellenesség mértéke a rendszerváltást követően az 1995. évig gyorsan növekedett, majd 1996. és 2001. évek között előbb ingadozott, majd 2002. és 2011. között meglehetősen stabil volt. A 2000. évekbeli stabilitást egyben a vélemények mérséklődése is jellemzi. A 2012-es eredmények elemzésekor a mérlegelő álláspont kifejezetten alacsony értéket mutatott és ezzel párhuzamosan az idegenellenesség mértéke ebben az évben újra magas értékkel volt jellemezhető. 2012. évtől napjainkig ez a magas elutasító attitűd és a mérlegelők viszonylag alacsony aránya stabilan tartja magát, megtetőzve ezt azzal, hogy a 2015. esztendőben a magyar lakosság több mint négytizede, 2016-ban fele választotta azt az idegenellenesnek mondható véleményt (7. számú ábra), miszerint nem kellene egy menedékkérőt sem befogadni az országba.

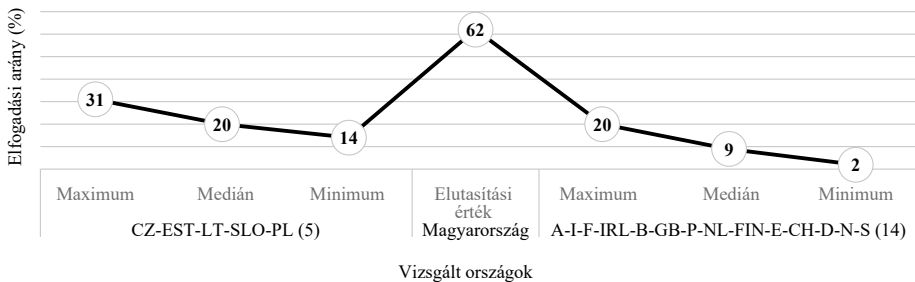
7. sz. ábra Forrás: URL14

Zán (URL23) társadalmi és belügyi állományt vizsgáló kutatások eredményeinek összegzése alapján megállapította, hogy az előítéletesség, a xenofóbia kialakulása jellemzően szocializációs hatások függvénye és az egyes országokat összehasonlítva meglehetősen széles határok között mozog. Indokoltnak tartja, hogy az interkulturalizmus, a nem honos állampolgárok integrációja érdekében többek között a többségi társadalom folyamatos, realitásra épülő tájékoztatására van szükség a nemzetközi védelemben részesülők és a gazdasági migránsok jogállásának alapelveiről, kultúrájuk megismertetéséről, beilleszkedésük segítésének módjairól. A társadalmi folyamatok és a rendészeti állomány érzékenyítése kiemelt fontossággal bír a szélsőséges megnyilvánulások, az extrémizmus megelőzése érdekében.

Gulyás 2017. évi tanulmányában ismertette az irreguláris migrációban a 2015. évben célországként minősíthető Németországban és a tranzitországgként jellemzett Magyarországon az idegenellenességet. Értékelése szerint a társadalmi szintű különbségek jelentősek, valamint eltérő a szélsőségesre adott társadalmi és állami reakció is. Németországban egyre jobban előtérbe kerül állami szinten a szélsőjobboldali jelenségek felszámolása, a migránsok társadalmi integrációja. Tanulmányában utal arra, hogy Magyarországon a szélsőjobboldal inkább (párt)politikai probléma, viszont Németországban már inkább ez az erőszakos, fizikális cselekményeket elkövető szélsőjobboldali társadalmi összefogás jelenti a fenyegetést (Gulyás, 2017, 385–391.).

Kolozsi és Szémann internetes publikációban vizsgálja és elemzi a magyar társadalomra jellemző idegenellenességet kutató alapítvány megállapításait. Forrásként a Friedrich Ebert Alapítvány által támogatott kutatók vizsgálati adatait (8. sz. ábra) és következtetéseit használják fel (URL3). A főbb megállapítások arra utalnak, hogy a 2015. évi tömeges irreguláris migrációs válság nem váltotta ki az európai lakosság többségében a bevándorlók iránti elutasítást, idegenellenességet. A migráció elutasítása azokban az országokban erősödött, amelyek kevésbé érintettek, illetve tranzit államként jelentek meg a folyamatokban. A társadalmi megítélés az állami intézkedések közötti érdemi különbség egyre markánsabb a biztonságra törekvő keleti és a többségében befogadás-párti nyugat-európai társadalmak között.

Húsz európai ország idegenellenességi adatai 2016. évben

8. sz. ábra Forrás: URL13

Ruud kutatásai során azt állapította meg, a xenofóbiát illetően Nyugat-Európában az etnikai kisebbségekhez tartozók és a bevándorlók száma egyenes arányban áll az idegenellenes erőszak növekedésével. Kutatási eredményeiből arra tudott következtetni, hogy az ilyen jellegű erőszakot inkább a politikai elit nyitottsága vagy zártsága, az etnikai kisebbségek diszkriminációjának problé-

mája iránti érzékenysége, valamint a szélsőjobboldal politikai szervezeteinek elfogadottsága és/vagy sikerei befolyásolják. A politikai lehetőség-struktúrák meghatározó szerepét még intenzívebbnek találta a posztkommunista társadalmakban (Ruud, 1995, 5-22.).

A külföldiekkel szembeni rendészeti (Balla, 2000, 419-422.) intézkedések normatív alapjai

A rendészeti feladatokat ellátókkal kapcsolatba kerülők állampolgárságán belül eltérő intézkedési kultúrát igényel azok beszélt, értett nyelve, utazási, vagy tartózkodási célja, nemzetisége, törzsi hovatartozása, jellemző társadalmi szokása, nemisége, életkora, felekezeti hovatartozása, jellemző vallási külsőségei, csoportos megjelenés esetén azon belüli pozíciója, az intézkedés, eljárás időtartama, egészségügyi, mentálhigiénés állapota, devianciára utaló jelek, nyilatkozata, közölt adatai alapján.

Az Államhatárról szóló törvény rendelkezése szerint az államhatárt csak ellenőrzés mellett lehet átlépni (ÁHtv, 2007), amely kötelezettséget az Alaptörvény (Atv) a rendőrség hatáskörébe utalta. A Rendőrségről szóló törvény alapján a szervezet határrendészeti feladatainak részét képezi a határforgalom ellenőrzése és a határőrizeti tevékenység is (Rtv). A 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról 6. § (1) szerint a harmadik országbeli állampolgár bármely száznolcvan napon belül kilencven napot meg nem haladó, tervezett tartózkodás céljából a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) szóló, 2016. március 9-i (EU) 2016/399 európai parlamenti és tanácsi rendeletben foglalt feltételek szerint utazhat be Magyarország területére. A speciális feltételeknek (ilyen célzatú, tartalmú intézkedés, ellenőrzés a hatályos jogszabályi környezet, a formál logika szabályai alapján magyar állampolgár esetében kizárt) történő megfelelést elsődlegesen a határrendészeti szerv, a tartózkodás jogszerűségének feltételeit más rendészeti szerv is jogosult, kötelezett ellenőrizni.

A szolgálati feladatok ellátása során biztosítani kell olyan objektív szabályozó környezeti rendszert, amely a szubjektív oldal eseti, személyiségi hiányosságait képes korrigálni, továbbá megelőzni egy esetleges bűncselekmény (pl. bántalmazás hivatalos eljárásban, jogellenes fogva-tartás, lopás stb.) elkövetését. A hatályos normakörnyezet részben segítséget és iránymutatást nyújt a határrendész állománynak a multikulturális, interkulturális környezetben történő objektív szolgálat ellátáshoz, ugyanakkor alapvető hiányosságként értékelhető az a tény, hogy

az intézkedési környezet prioritását a tartós életviszonyok jellemzőit viselő közösségek viszonylatában szabályozza, arra vonatkozóan fogalmaz meg ajánlásokat.

A rendészeti tevékenység során figyelembe kell venni, hogy a határforgalmi ellenőrzés időtartama egy utas esetében néhány perc, egy idegenrendészeti eljárás alá vont személy pedig 48 órán keresztül lehet az elsőfokú hatóság alanya. A rendőrség bűnmegelőzési tevékenységét szabályozó utasítás (ORFK, 2010) hatálya a rendészeti integrációt követően két évvel kiterjed a „határőr kirendeltségekre”, de mint sorolt szervezeti elem, szolgálati ág részére sem érdemi feladatszabás, sem ajánlás nem lelhető fel benne, indokoltnak tűnik, hogy korrekciója aktuális-e.

A multikulturális környezetben végrehajtandó rendőri feladatokra vonatkozó norma hatálya (ORFK, 2011) kiterjed a határrendészeti kirendeltségekre, de az szintén csak az ország területén élő, a társadalmi többségtől eltérő kultúrájú személyek, közösségek intézkedési alanyi pozíciójára fogalmaz meg feladatokat a területi szervek kisebbségi összekötői irányába. Az esetleges illegális migráció okán minimum feladatok vannak mindösszesen felsorolva. A rendészeti integráció óta eltelt időszakban bekövetkezett változásokra, észlelhetően elégtelennek tűnő szabályozásra tekintettel az ORFK Rendészeti Főigazgatóság, Határrendészeti Főosztály fogalmazott meg FRONTEX ajánlásokat is felhasználva olyan tartalmú szakmai normákat, iránymutatásokat, melyek hiánypótlást (ORFK HRFŐO, 2014) biztosítanak a feladatok ellátása érdekében. Felmerül ennek a normának az esetében is a kérdés, hogy valóban indokolttá vált-e annak felülvizsgálata, aktualizálása.

Ajánlások a rendészeti feladatok interkulturális jegyeinek fejlesztésére

A nemzeti rendészeti szervek saját és más helyi, területi, országos szervek, továbbá a FRONTEX (FX, 2004) ügynökség és az UNHCR (URL7) által nyilvántartott, elemzett adatok összevetése alapján az elmúlt esztendőknél során a magyar rendészet kontinentális határrendészeti pozíciója egyértelműen megfogalmazódott, a mediterrán régió, dél-balkáni reguláris és irreguláris migráció kezelésének tagállami szinten is kiemelkedő eredményességi mutatókat (URL19) produkáló szervezeti elemévé fejlődött. Az előzők alapján, valamint jelen tanulmány kutatási eredményei alapján felmerül annak kérdésköre, hogy a feladat ellátásban jelentkező specifikumok miatt a rendészeti hatáskörben eljárók részére ügyfél-centrikus elemeket tartalmazó, célirányos képzést, módszertani oktatást biztosítani kell-e.

A képzések az idegenellenesség megelőzésére, az érzékenyítésre irányuló oktatási tárgyainak, azok pedagógiai programjainak aktuális társadalmi helyzet-hez és elvárásokhoz igazodó korrekciója szintén olyan kérdés, amely szakmai vizsgálata és azok eredményeiből leszűrhető ajánlások indokoltnak tűnnek. A tanulmány készítésének időszakában megismert, tanulmányozott hatályos tiszt-helyettes és tisztí képzési programokban az idegenellenesség tárgyköre kevésbé súlyozott, annak tantárgycsoportba sorolása (pl.: csapaterős képzés) az elérni kívánt célok ismeretében megkérdőjelezhető. A magyar társadalmi összetétel-re, rövidebb-hosszabb ideig itt élő nem honos állampolgárok nagy és növekvő számára, állampolgárságára, egyéb jellemzőire tekintettel szintén felmerül a kérdés, hogy elegendő-e a magyar rendőrök részére biztosított célirányos kép-zés, a bemutatott nemzetiségi, felekezeti jellemzők ismertetése.

Ehhez társul annak a kérdéskörnek az objektív vizsgálati indokoltsága, hogy különböző nemzetközi szerveződések tagjaiként átvett normákat is a megis-merést követően alkalmazni kell-e, illetve a legújabb kori népvándorlásnak is nevezett tömeges, irreguláris migráció milyen új típusú jogszerűségi és szak-szerűségi kihívások elé állította a rendészeti szerv állományát.

A hatályos normák szellemiségét követve számos innovatív módszer beve-zetésére került sor, valamint azok végrehajtásába olyan együttműködő ha-tóságokat és társadalmi szereplőket vontak be, amelyek nemzetközi szinten is meghatározó reguláris határforgalom és kritikusnak értékelhető irregulá-ris migráció kezelésével összefüggő feladatok jogszerű, szakszerű, objektív, humánus, kulturált teljesítését támogatták, alkalmasak annak megerősítésére. Tekintettel arra a tényre, hogy a bűnmegelőzés nem kizárólagosan a rendőrség feladata, így az eljárási alanyok oldalán kialakítandó környezet támogatására többek között indokolt együttműködésre felkérni az intézkedések alanyaira jellemző egyházak képviselőit (KTKr, 2010). Szükségesnek látszik felhasz-nálni a tanításaikat, az általuk ismertetett szubkultúra jellemzőket; a karita-tív és egészségügyi szervezeteket, az önkormányzatokat, médiát, gazdasági társaságokat és civil szervezeteket, a helyi lakosságot, valamint a társadalom számos más szereplőjét.

Legjobb gyakorlatok - módszertani ajánlás

Kinnear tanulmányában rámutat arra, hogy a társadalmi idegengyűlöletet, amely-nek legáltalánosabb célpontjai a migránsok, nem csak az adott társadalomban keletkezett konfliktusok, nemzetiségi ellentétek és maga a migráció jelensé-gének változása okozza. Felhívja a figyelmet arra, hogy a társadalmi élet fon-

tos szegmensei (kormányzat, tanácsadók, média, gazdaság, civil szervezetek) komplex működésük során hatással vannak a migráció, az integráció, az idegenellenesség problematikájára adott válaszaikkal és intézkedéseikkel annak valamennyi tagjára. Súlyozott problémaként emeli ki a migráció kezeléséért felelős rendészeti szerv tevékenységének direkt módon történő irányítását (Kinneer, 1992, 39-63.).

Finnane az ausztrál (idegen)rendészet történelmi mintáját kutatva tárta fel a kontroll elméleten alapuló intézkedéseket, amelyek a biztonság szavatolása mellett a migránsokkal történő kommunikáción és gyűlölet megelőzésen alapulnak. A migráció kezeléséért felelős rendőri vezetők Conference of Police Commissioners az 1903. évben tárgyalták meg és dolgozták ki azokat a szakmai elveket, amelyek a társadalmi békességet erősítő eredményes integrációt támogatták. A megvalósításhoz ugyanakkor ellenőrzési és regisztrációs szabályokat rendeltek, amelyek a technológiai fejlődéssel párhuzamosan a biometrikus adatrögzítést tűzték ki célul. A változó társadalmi reakciókat és elvárásokat lekövető kormányzat a reaktivitásával nem érte el a kívánt célt, az idegenellenesség megerősödése mellett az extrémizmus is megjelent az országban (Finnane, 2009, 442-467.).

Nyaoro a migráció, a xenofóbia és a rendészeti szervek állományának tevékenysége közti kapcsolatokat, hatásokat vizsgálta. Szerinte az irreguláris migránsok sikeres társadalmi integrációját erősítő társadalmi többség fogadókészséggel és az állami szándékkal, valamint az ahhoz kapcsolódó intézkedésekkel szemben, helyi szinteken jellemzően három negatív erősítő jelenség azonosítható be (Nyaoro, 2010, 126-145.). Megállapította, hogy a migránsok szabad mozgásának korlátozása, zárt helyszíneken történő felügyelt elhelyezése nem segíti elő az integrálódásukat, valamint a konfliktusok miatt is jelentősen növekszik a xenofóbia. Tanulmányában leírta azt is, hogy amennyiben a migránsok sérelmére következmények nélkül lehet jogsértést elkövetni (súlyos esetben az államhatalmat képviselő rendőr részéről), úgy az szintén hátráltatja az integráció sikerét, mindkét érintett fél részéről gyűlöletet vált ki. Önálló jelenségként azonosította az okmány nélküliség problematikáját, amelyet tovább súlyosbíthatnak az olyan események, amelyek következtében az arra jogosult migráns elveszíti, vagy tőle elveszik a személyazonosságát, vagy a fogadó társadalom által szavatolt támogatások igazolására szolgáló okmányát. Ezeket a jelenségeket a jog és a rendészet eszközeivel meg kell előzni, akadályozni a társadalmi előítéletesség, az extrémizmus elkerülése érdekében.

Toelstede tanulmányában vizsgálta a Franciaországot a 2015-2016. esztendőben ért terrortámadások kapcsán az állami, rendészeti és társadalmi reakciót. A támadások kiváltották a társadalom tagjainak félelmét, amit az állam

határozott korlátozó intézkedésekkel és a rendészeti szervek felé nyújtott rendkívüli felhatalmazásokkal igyekezett kezelni. Ezeknek a komplex hatásoknak a következtében a rendészeti szervek a cél mindenáron történő elérése érdekében olyan eszközöket is alkalmaztak, amelyek viszont a társadalom rosszallása mellett erőteljes idegenellenességet generáltak a lakosságban és a rendészeti állományban is. Az ellenségkép militarizálása a rendészeti eszközök helyett extrém helyzeteket generált. A szerző a hiányosságok és negatív következmények feltárásával egyúttal ajánlásokat is megfogalmaz a xenofóbia erősödésének megelőzésére (Toelstede, 2018, 1-13.). A migráció jelenségének, folyamatának kezelésére egymással szemben alakultak ki és erősödtek meg azok az eszmék, amelyek a hatósági ellenőrzések részben és/vagy egészen történő elhagyását célozták meg. Ezzel szemben a biztonságérzet fenntartása, erősítése érdekében a kontroll-elmélet képviselői szerint a migráció alanyai esetében továbbra is szükséges a hatékony biztonsági célzatú ellenőrzési rendszer alkalmazása, amelyet a növekvő és atipikussá változott kockázatok megelőzésével indokolnak. A migráció rendészeti szervek által történő kezelése során ugyanakkor alkotmányossági aggályokat vehet fel az előidézett veszélyekre hivatkozva a katonai és a rendészeti beavatkozások közti különbségeket felszámolása (Finszter, 2002, 155-166.).

A fent felsorolt előzmények alapján felmerül a kérdés, hogy indokolt-e a feladat végrehajtásban érintett állomány által végrehajtott tevékenység folyamatos, belső, szakmai ellenőrzésén és a törvényességi felügyeletet gyakorló, társadalmi jogvédő funkcióval rendelkező legitim szervezeteken túlmenően a rendészeti rendszerektől független, külső, civil, nemzetközi minősítésű, hiteles és a magyar rendőrség által is legitimként kezelt minőségbiztosítási szervezettel történő kvalitatív vizsgálata. Az IIASA (URL6) és az azt alapító japán közgazdász professzor, Shoji Shiba által alapított díjnak történő megfelelés érdekében, pl. a 2010. évben a Szegedi Határrendészeti Kirendeltség pályázatot nyújtott be. Az elnyert díj részprojektje segítséget nyújt a rendőröknek az utasokkal szembeni – indokolt - jogszerű, szakszerű, arányos, objektív, humánus és kulturált intézkedés erősítésére.

A rendőri állomány felvételéhez, időszakos és eseti pszichológiai alkalmasságának vizsgálatára a jogalkotó a többször módosított Együttes Rendeletben intézkedett (ER, 2009). Az ER 6. sz. melléklete rögzíti a vizsgálati elemeket, felsorolja azokat az érintett beosztáshoz, feladat ellátáshoz rendelve. A tanulmányban ismertetett határforgalmi és egyéb társadalmi elemzések trendjeinek ismeretében felmerül a kérdés, hogy kellően indokolt-e akár a hivatásos rendőri jogviszonyt létesíteni, azt fenntartani szándékozók érdekében célzottan vizsgálni az idegenellenesség jelenlétét, annak erősségét.

Összegzés

A Magyarországot érintő migrációs jelenségek hatásainak ismeretében Kerecsi gondolatai adhatnak iránymutatást a rendészeti szervek előtt jelentkező kihívásoknak való megfeleléshez: *„A társadalmi törésvonalak mentén kialakult és nem kellőképpen kezelt konfliktusok súlyosan veszélyeztetik a társadalom integrációját. Az integráció lehetőségét a globalizációs folyamatok keretezik, és a bizonytalanság befolyásolja, amiben szerepet játszik a marginalizálódás, az úgynevezett identitásproblémák, a migráció, de befolyásolják a vallási és etnikai konfliktusok is.”* (Kerecsi, 2018, 6.)

Jelen tanulmány bemutatta, hogy a folyamatosan növekvő számú, jogszerűen érkező, tartózkodó nem honos állampolgárok jelenléte nem mutat arányt az általuk elkövetett jogsértések számának növekedésével, ugyanakkor a többségi társadalom előítéletesen lép fel velük szemben is. A jelenség számos összetevője mellett a percepciónak (Gazdag & Remek, 2018, 17.) meghatározó szerepe lehet, ugyanakkor az idegenellenesség jelenléte kutatásokkal alátámasztott, az nemzetközi viszonylatban is magas arányúnak értékelt. Mivel a rendőr is a társadalom tagja, annak hatásaitól nem tudja elhatárolni magát, így az ismertetett kutatási adatok tanúsága szerint is jelen van az állomány tagjai között az előítéletesség meghatározott szintje. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 13. § (2) szerint *„a rendőr köteles a törvény rendelkezésének megfelelően, részrehajlás nélkül intézkedni”*. Az FRP értékelése szerint a magyar rendészeti szervek személyi állománya a napi szintű, komplex feladat ellátása során kiemelkedően súlyos, vagy huzamos időn keresztül történő rossz gyakorlat és érdemlegesnek értékelhetően magas jogsértő esetszám nélkül, hatékonyan és jogszerűen látta el, hajtja végre feladatait interkulturális környezetben is. A tanulmány elkészítéséhez felhasznált irodalom rámutat arra, hogy a rendészeti szakirányítás felismerte ugyan a tevékenység bűnmegelőzési aspektusát, fogalmazott meg ajánlásokat, de a rendészeti szerv működését biztosító hatályos normatív szabályozás e tárgykörben továbbra is korrekcióra, kiegészítésre, új norma kiadására szorul. Kidolgozásra és eredményes alkalmazásra került egy olyan módszertan, amely támogatja a rendészeti tevékenység interkulturális környezetben történő alkalmazását, de ennek széleskörű oktatása, így használata nem biztosított. A globalizált világrendszerre is visszavezethető módon a migráció nemzetközi jelenség, amelyben a föld valamennyi országa valamilyen területen és szinten részes. Ennek ismeretében a migráció, rendészet, xenofóbia kutatási eredményei, azok által kidolgozott ajánlások tanulmányozása, esetleges nemzeti integrálásának indokoltsága is kérdésként merül fel. A rendőr személyiségjegyei, pszichéje

ugyan a felvételt megelőző időszakról vizsgált, de a xenofóbia szűrése jelenleg nem célirányos felülete ennek a rendszernek.

A történelmi folyamatok és egyéb hatások által is generált változások miatt a tanulmányom tárgyát érintve számos elméleti megközelítés jelent meg a szakirodalomban, amelyek mindegyike lehet helytálló a saját rendszerében és elutasítható, korrigálható egy másik tézisre épülő megközelítés esetén. Szókratész filozófiai gondolatait elfogadva, egyetlen elméleti megközelítés léte, avagy hiánya, annak tartalma nem zárhat ki újabb és más elméleti megközelítést, tudományra támaszkodó értelmezést és magyarázatot. (Kirk; Raven & Schofield, 1998, 29-37.)

Felhasznált irodalom

- Angenendt, S. – Koch, A. – Meier, A. (2015): *2020 – Wie Deutschland und die EU die größte Flüchtlingskrise der Nachkriegszeit bewältigten Unerwartet, überraschend, ungeplant. Zugespitzte Situationen in der internationalen Politik Foresight-Beiträge*. Berlin: Stiftung Wissenschaftsherrbert und Politik – Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, 40-45.
- Balla, Z. (2000): *Rendészet, rendőrség, belső rend, közbiztonság*. Jogtudományi Közlöny, 10, 419-422.
- Balogh, R. (2008): *Migráció, mint anomália - a bevándorló-kérdéstől a bevándorló-veszélyig*. Jog- és politikatudományi folyóirat, 5, 414-426.
- Boda, J. – Finszter, G. – Imre, M. – Kerecsi, K. – Kovács, G. – Sallai, J. (2016): *A rendészet-tudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai*. Államtudományi Műhelytanulmányok, 17, 2-3.
- Boross, Zsigmond A. (2017): *A jobboldali extrémizmus összetett ideológiája – mint a terrorizmus potenciális hivatkozása – extrémizmus*. Terror & elhárítás, 4, 23.
- Bruhács, J. (1999): *Nemzetközi jog II*. Budapest: Dialog Campus. 81.
- Csizmadia, S. (2006): *A brit multikulturalizmus paradoxonja: elkülönült együttélés*. Pécsi Politikai Tanulmányok, 6, 8-12.
- Csordás, G. - Ináncsi, Z. - Kovács, M. - Waffenschmidt, J. (2014): *2011. évi népszámlálás*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal
- Finnane, M. (2009): *Controlling the 'alien' in mid-twentieth century Australia: the origins and fate of a policing role*, ARC Centre of Excellence. Policing and Security, 3, 442-467.
- Finszter, G. (2002): *Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben*. Belügyi Szemle, 6–7, 155-162.
- Finszter, G. (2016): *A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 61.
- G. S. Kirk. – J. E. Raven. – Schofield, M. (1998): *A preszókratikus filozófusok*. Budapest: Atlantisz Kiadó, 29-37.

- Gazdag, F. – Remek, É. (2008): *A Biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest: Dialog Campus, 17.
- Giddens, A. (1990): *The consequences of Modernity*. Polity Press, 64.
- Görbe, A. Zán, K. (2014): *Migráció – előítélet – idegenellenesség. Előítélet-kutatás a belügyi ágazatban*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 33-37.
- Görbe, A. Zán, K. (2015): *Hazai xenofóbia-kutatások; Az idegenellenesség, mint a migráció egyik társadalmi kihívása*. Migráció és rendészet, 40.
- Gulyás, É. (2016): *A migráció és az idegenellenesség fokozatai – egy xenofóbia-skála lehetősége*. Acta Humana, 3, 42-44.
- Gulyás, É. (2017): *Magyar és német tapasztalatok a xenofóbia terén*. Polgári Szemle, 1–3, 385–391.
- Hautzinger, Z. (2014): *A magyar idegenjog rendszere és az idegenjogi (szak)igazgatás*. Pro Publico Bono, 5, 69-78.
- Hautzinger, Z. (2016): *Szemelvények a migráció szabályozásáról*. Pécs: AndAnn Kiadó, 10-12.
- Hautzinger, Z. (2018): *A migráció és a külföldiek büntetőjogi megjelenése*. Pécs: AndAnn Kiadó, 11-21.
- Héra, G. – Ligeti, Gy. (2006): *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása.*, Budapest: Osiris Kiadó, 5-12.
- Heribert, A. (2015): *Xenophobia, Asylum Seekers, and Immigration Policies in Germany*. Nationalism and Ethnic Politics, 5, 446–464.
- Johansson, H. (1996): *Intercultural Learning in a Multicultural Society*. European Journal of Intercultural Studies, 2, 12-15.
- Kádár, A. K. (2013): *Rasszizmus, xenofóbia és homofóbia a Független Rendészeti Panasztestület eseteinek tükrében*. Rendészet és emberi jogok, 4, 48-54.
- Kerezsi, K. (2018): *A párbeszéd hatalma - A helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában*. Budapest: Dialóg Campus, 8.
- Kinnear, R. (1992): *National culture, migration & xenophobia: With particular reference to migration and regional development in central Europe*. The European Journal of Social Science Research, 2, 39-63.
- Kofi, A. (2006): *High-Level Dialogue of the United Nations General Assembly on International Migration and Development*. New York
- Koopmans, R. (1995): *New Social Movements in Western Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 5-22.
- Malcolm, A. (1996): *Frontiers - Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge Polity, 5.
- Nyaoro, D. (2010): *Policing with prejudice: how policing exacerbates poverty among urban refugees*. The International Journal of Human Rights, 6, 126-145.
- Révai Nagy Lexikona, (1915) 13, 736.
- Révai Nagy Lexikona, (1926) 19, 628.
- Ritecz, Gy. (2004): *Gondolatok az Európai Egységes Határőrség kialakításáról*. Budapest: Nemzeti Fejlesztési Hivatal, 18.

- Ritecz, Gy. (2016): A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján. *Acta Humana*, 3, 103-123.
- Sik, E. – Simonovits, B. – Szeitl, B. (2016): *Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban*. Migráció – Félelmek és Trendek, 2, 81-108.
- Sik, E. (2007): *A migráció szociológiája 1*. Budapest: ELTE
- Sik, E. (2011): *A migráció szociológiája 2*. Budapest: ELTE
- Toelstede, B. (2018): *Democracy Interrupted: The Anti-Social Side of Intensified Policing Department of Economics*. Sweden: Linköping University, 1-13.

Felhasznált jogszabályok

- 126/2019. (V.30.) Korm. rendelet az idegenrendészeti szerv kijelöléséről és hatásköréről
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
- 20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a Rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről
2000. évi XIII. törvény az egyes elkobzott dolgok közérdekű felhasználásáról
2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról. IX/A. fejezet, 80/A.§
2007. évi LXXXIX. törvény az Államhatárról 11. – 11/A. §
- 27/2011. (XII. 30.) ORFK utasítás a multikulturális környezetben végrehajtott rendőri intézkedésekről
- 65/2000. (V.9.) Kormányrendelet a Karitatív Tanács megalakításáról és működésének részletes szabályairól
- 7/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat, illetve keresőképzetlenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról (ER)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról
- Az Európai Parlament és a Tanács 810/2009/EK rendelete (2009. július 13.) a Közösségi Vízumkódex létrehozásáról (vízumkódex) 2. cikk - Fogalommeghatározások - 4. „korlátozott területi érvényességű vízum” egy vagy több – de nem valamennyi – tagállam területére érvényes vízum
- Az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség létrehozásáról szóló 2007/2004/EK tanácsi rendelet (HL L 349., 2004.11.25.) (FX, 2004)
- Magyarország Alaptörvénye 46. cikk
- ORFK RFŐIG Határrendészeti Főosztályvezető 29000/14066-2/2014. ált; 29000/27638/2014. ált; 29000/42312/2014. ált. utasításai

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: About DEREK. http://derexindex.eu/About_DEREX (utolsó megtekintés: 2019.09.03.)
- URL2: Human Development Indicators. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/HUN> (utolsó megtekintés: 2019.04.02.)
- URL3: Messing, V. – Ságvári, B. (2019): Still divided but more Open. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/15322-20190505.pdf> (utolsó megtekintés: 2019.06.03.)
- URL4: Csúcsot döntött az idegenellenesség, és elfogyott az idegenbarátság. http://old.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160404_idegen.html (utolsó megtekintés: 2019.09.03.)
- URL5: Tájékoztatási adatbázis. <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> (utolsó megtekintés: 2019.09.01.)
- URL6: International Institute for Applied Systems Analysis. <http://www.iiasa.ac.at/> (utolsó megtekintés: 2019.09.02.)
- URL7: The UN Refugee Agency. <http://www.unhcr.org/> (utolsó megtekintés: 2019.08.28.)
- URL8: Elutasítás országoként. https://infogram.com/migracio_kutatas1-1hmr6gmlwx7z6nl (utolsó megtekintés: 2019.08.30.)
- URL9: 2018 Country-Specific Schengen Visa Statistics. <https://statistics.schengenvisa.info.com> (utolsó megtekintés: 2019.08.31.)
- URL10: UN Migration. <https://www.iom.int/who-is-a-migrant> (utolsó megtekintés: 2019.08.31.)
- URL11: Hungary - Human Development Index – HDI. <https://countryeconomy.com/hdi/hungary> (utolsó megtekintés: 2019.08.15.)
- URL12: A Magyarországra érkezett menedékkérők száma állampolgárság szerint (2000) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvvn002b.html (utolsó megtekintés: 2019.08.10.)
- URL13: Elutasítás országoként. https://infogram.com/migracio_kutatas1-1hmr6gmlwx7z6nl (utolsó megtekintés: 2019.08.05.)
- URL14: Sik, E. – Simonovits, B. – Szeitl, B. (2016): Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a viseigrádi országokban. Migráció – Félelmek és Trendek, 2. <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v24i2.114> (utolsó megtekintés: 2019.09.04.)
- URL15: Görbe, A. Zán, K. (2015): Hazai xenofóbia-kutatások; Az idegenellenesség, mint a migráció egyik társadalmi kihívása. Migráció és rendészet, 40. http://real.mtak.hu/58285/6/hazai_xenofobia_kutatasok.pdf (utolsó megtekintés: 2019.09.04.)

Lőrincz Aranka

„Legyetek jók, ha tudtok” - a honosítás rendészeti feltételei az állampolgársági jogban

„Be good if you can” - law enforcement requirements in the naturalization process

Absztrakt

A cikk az állampolgárság megszerzésének olyan feltételével foglalkozik, amely minden állam állampolgársági jogában megtalálható, mégis kevésbé kutatott, mivel kevés forrás áll rendelkezésre a témában. Míg a büntetlen előélet bizonyítása egy objektív feltétel, addig az erkölcsös magatartás, a társadalomra veszélyesség követelménye szubjektív, ami azt jelenti, hogy az állam széleskörű diszkrécionális joggal rendelkezhet annak eldöntésében, hogy a honosítást kérő személy milyen fokú veszélyt jelent a társadalomra. Egy olyan világban élünk, ahol az állam biztonsága felértékelődött, így az államok is jogosan tartják szem előtt, hogy az új államalkotó szereplők esetében lehetőség szerint minél inkább kizárható legyen a társadalomra való veszélyességük. A biztonság kívánalmának megfelelően az államok úgy fogalmazzák meg nemzeti jogukat, hogy akár minden honosítási feltétel formális teljesülése esetén is adott legyen a lehetőség egy olyan egyén teljes jogú befogadásának visszautasítására, aki-nél felmerül a társadalomra veszélyesség gyanúja.

Kulcsszavak: állampolgárság, honosítás, rendészet, biztonság, társadalomra való veszélyesség, erkölcsös magatartás, büntetlen előélet

Abstract

This Article explores one of the naturalization requirements that every state has implemented in his citizenship law. Yet, the issue is not widely searched mostly due to the absence of research resources. While proving a negative criminal record is an objective condition, the good moral character or not being a threat to the society is subjective which means that the state may have wide discretionary power in deciding which extent may be a danger to the society the individual applying for naturalization. We live in a world where the value of

state security is evolving thus it is a legitimate expectation from the side of the state to exclude as much as possible a threat to the society. In the interest of safety, states may formulate their national laws in such a way that even in the case that all requirements for naturalization are formally fulfilled by the individual, the state may have the right to refuse the full admission of an individual who is suspected of being dangerous to the society.

Keywords: citizenship, naturalization, law enforcement, security, threat to the society, good moral character, negative criminal record

Bevezetés

A külföldiek honosításával foglalkozó kutatások döntő többsége csak futólag foglalkozik a honosítás rendészeti feltételeivel, nagy hangsúlyt fektetve a folyamatos tartózkodás időtartamára, az integrációs, a nyelvi követelményekre, a megélhetés biztosításának követelményeire. Viszonylag kevés figyelmet kapnak azonban az úgynevezett rendészeti feltételek, amelyek a kérelmező erkölcsös magatartására, a köz-és nemzetbiztonságra való esetleges veszélyességére vonatkoznak, pedig ezek legalább olyan fontosak, mint az egyéb jogszabályi előírások, sőt egzakt kifejtésük hiánya ellenére a döntés meghozatalában döntő szerepük van.

A büntetlen előélet és az erkölcsös magatartás követelménye

Szinte kivétel nélkül valamennyi szuverén állam már a honosítási eljárásban általában feltételként szabja, hogy csak az a személy honosítható, aki jó magaviseletű, büntetlen előéletű, illetve honosítása az állam közbiztonságát, nemzetbiztonságát, egyéb érdekeit nem sérti. Van, aki meghatározza, hogy milyen súlyú bűncselekmények korábbi elkövetése lehet kizáró ok, mások azt sem tolerálják, ha büntetőeljárás van folyamatban a honosítást kérelmező személlyel szemben. A liberális országokban csak a súlyosabb bűncselekmények elkövetőit, a közepesen szigorú országokban már a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőit is kizárhatják a honosításból. A magyar szabályozás e tekintetben kifejezetten a szigorúnak számító országok körébe sorolható, ahol még a folyamatban lévő büntetőeljárás is kizáró oknak számít, függetlenül az ártatlanság vélelmétől. (Tóth Judit, 2011, 30.) Az államok egy része az erkölcsös magatartás követelményének való megfelelést írja elő, ami a büntetlen előéleten túl más, kevésbé konkrét módon megfogható, tág értelmezésre is lehetőséget adó követelmény-együttest

foglalhat magában. Az európai jogállamok állampolgársági kódexének számító állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény sem foglalkozik ezzel a kérdéskörrel, az állampolgárság megszerzésének szabályai tekintetében csupán a honosítás feltételéül szabható folyamatos tartózkodási idő maximumát írja elő, a többi követelmény előírása vonatkozásában szabad kezdet ad a részes államoknak: „Minden részes állam köteles belső jogában rendelkezni a területén jogszerűen és szokásosan tartózkodó személyek honosításának lehetőségéről.

A honosítás feltételeinek meghatározásakor nem írhat elő a kérelem benyújtását megelőző tíz évet meghaladó tartózkodási időt.” Az európai egyezmény magyarzó jelentése is csak annyit tesz hozzá az Egyezmény hivatkozott cikkéhez, hogy a részes államoknak jogukban áll további feltételeket meghatározni, különös tekintettel az integrációra.

A társadalmi integráció azonban nem feltétlenül csak a nyelvi kompetenciák, illetve az adott ország társadalmi-gazdasági berendezkedésének, történelmi hagyományainak ismeretét jelenti, hanem magában foglalhatja azt is, hogy az állampolgárságot szerezni kívánó személy jó állampolgárként fog viselkedni, morális és jogi értelemben egyaránt. A jó állampolgár ismérve pedig a múltból és a jelenből építkezik, az állampolgárság odaítéléséről döntő hatóságok a külföldi múltbeli és a kérelem elbírálásának időpontjában fennálló magatartása alapján vonnak le következtetéseket a jövőre nézve. Az állam általában megköveteli, hogy a honosítását kérelmező külföldi személye ne jelentsen biztonsági kockázatot, ezért már a kérelem benyújtásának feltételéül szabja a kifogástalan életvitelt, melynek igazolására többfajta megoldást alkalmaznak.

A kifogástalan életvitel igazolására rendszerint az erkölcsi bizonyítvány szolgál, de az államok ezentúl megkövetelhetik a kérelmezőtől, hogy írásban nyilatkozzon arról, hogy nem követett el bűncselekményt, vagy a honosítási kérelem benyújtása előtt meghatározott ideig bűncselekmény elkövetése miatt büntetőítélet nem született. Amennyiben a hatóságok előtt a későbbiekben kiderül, hogy a kérelmező hamis nyilatkozatot tett, az állampolgárságuk – csalárd módon történt állampolgárság-szerzésre hivatkozással – visszavonható. Egyes államok jogában a csalárd módon szerzett állampolgárság nem az állampolgárság visszavonásával, hanem egyenesen az állampolgárság megszerzésének megsemmisítésével jár. (Achermann, Alberto et al., 2010, 15.) A csalárd módon szerzett állampolgárság érvénytelenítéséről hasonlóan vélekedett az első magyar állampolgársági törvény is: „*A belügyminiszter a honosítási okiratot érvénytelenítheti oly esetben, ha a honosítás után kétséget kizáróan beigazolást nyer, hogy a honosítás törvényszabta kellékeinek valamelyike a honosításkor nem volt meg. Így például akkor, ha a honosított ellen már a honosítást megelőzően büntvádi eljárás volt folyamatban, amely jogerős elítélésre vezetett és*

folyamodó ezt a körülményt a honosítási kérelem előterjesztésekor elhallgatta és így nyilvánvalóan a hatóságok megtévesztésével eszközölt ki olyan tartalmú erkölcsi bizonyítványt, amely az ő kifogástalan magaviseletét látszólag igazolta. Ebben az esetben tehát a honosítás feltételei a kérelem előterjesztésekor kétségtelenül hiányoztak és folyamodó a honosító hatóságot a honosítás feltételei tekintetében kétségtelenül megtévesztette.” (Beszterczey-Jacobi et al., 1936, 165.)

A kifogástalan életmódnak az egyén honosításában betöltött szerepére példaként szolgál a Janko Rottmann-ügy (C-135/08), melyben az Európai Unió Bírósága is elismerte az uniós állam jogát, hogy a közérdek védelmére figyelemmel visszavonhassa a csalárd módon szerzett állampolgárságot attól az egyéntől, aki elhallgatta a honosítása során, hogy egy másik államban bünvádi eljárás van folyamatban ellene. A büntetlen előélet követelménye tehát megfelel az állampolgársági jog területén megalkotott európai standardoknak, az európai államok joga rendszerint előírja az erkölcsös magatartást vagy az erkölcsi bizonyítvánnyal igazolandó büntetlen előéletet.

A bevándorolt migránsok számára az állampolgárság megszerzése hagyományosan a honosítás útján történik. A honosítás révén a nem magyar állampolgár (vagy hontalan) az állampolgársággal együtt megszerzi nem csak az azzal járó jogokat és kötelezettségeket, hanem egy államhoz, társadalomhoz való tartozás tényét is. Az állampolgárság hatósági döntés útján történő megszerzése általában bevándorolt nem magyar állampolgárookra (vagy hontalanokra) vonatkozhat, csak kivételes esetben érinti a külföldön élő személyeket, a honosítás emiatt a migráció szabályozásának rendszeréhez illeszkedik. (Hautzinger, 2016, 39.). A honosítását kérelmező személynek általában az adott állam állampolgársági jogában meghatározott feltételeknek kell megfelelnie, a honosításról pedig állami szerv, illetve egyes országokban a legfőbb közjogi méltóság dönt.

A külföldi állampolgár (hontalan) honosítása kétféle módon is történhet. Az egyik eset az, amikor az eljáró hatóságnak nincs mérlegelési joga, amennyiben a kérelmező a törvényi feltételeket teljesíti, megkapja az adott állam állampolgárságát. A másik esetben a honosítás kérdésében döntő szerv diszkrecionális hatáskörben dönt, vagyis a törvényi feltételek kérelmező általi teljesítése nem kötelezi az állampolgárság megadására, hanem szabad mérlegelésére van bízva a döntés kimenetele.

A biztonságra veszélyesség megítélése nem csak a honosítási kérelemről diszkrecionális hatáskörben döntő államok eljárásában lehet jelen. Azok az államok, ahol az állampolgársági jog a törvényi feltételek teljesülése esetén kimondja a külföldi személy állampolgársághoz való jogát (például Németország vagy Luxemburg esetében), a biztonságra veszélyesség felmerülésének esetére biztosítja a diszkrecionalitás jogkörben való döntést és a kérelem elutasítását. Míg Spa-

nyolcszázban a Legfelsőbb Bíróság egy 1999. évi döntésében kimondta, hogy a kérelmezőnek joga van a spanyol állampolgárságra, amennyiben valamennyi törvényi feltételnek megfelel, addig 2002-ben már azt hangsúlyozta, hogy a hatóság diszkrecionális jogkörében eljárva megtagadhatja a külföldi személy honosítását, ha a kérelmező veszélyt jelent a közbiztonságra vagy honosításához nem fűződik nemzeti érdek. (Waldrauch, Harald, 2006, 139.)

Az osztrák jog

Az európai kontinensen Ausztria kiemelt migrációs célországnak számít, állampolgársági joga a legszigorúbbak közé tartozik. A születéssel keletkezett állampolgárság-szerzésen kívül az osztrák állampolgárság megszerzésének második leggyakoribb módja a külföldi személy honosítása, mely történhet diszkrecionális módon (Ermessensentscheidung) vagy jogosultság révén (Rechtsanspruch). (Stern, Joachim et al, 2013, 26.) Alapesetben a külföldi személynek legalább tíz év folyamatos tartózkodást ír elő az 1985. évi osztrák állampolgársági törvény (Staatsbürgerschaftsgesetz, StbG), egy 2005-ös szigorításnak köszönhetően további feltétel, hogy a honosítás iránti kérelem benyújtását közvetlenül megelőző öt évben letelepedett státussal is rendelkezzen a külföldi. Emellett az osztrák jog szigorú rendszeti feltételeket támaszt azokkal a külföldiekkel szemben, akik az osztrák állampolgárságot meg kívánják szerezni. 1998, illetve 2005 előtt a bűnügyi nyilvántartásban való szereplés nem jelentette feltétlenül a honosításból való kizárást. 1998 előtt csak a több mint hat hónap időtartamú szabadságvesztés képezte a honosítás akadályát, a kritikus időtartamot később lecsökkentették három hónapra. A 2005-ös reform eredményeképpen az osztrák állampolgársági jog határozottan szigorúbb álláspontra helyezkedett: a bűnügyi nyilvántartásban való szereplés kizárja a honosítás lehetőségét. (Cinar, Dilek, 2009, 11.)

A hatályos állampolgársági törvény szerint a honosítás feltétele, hogy a kérelmező külföldi személyt se osztrák, se külföldi bíróság ne ítélje szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre, illetve külön kiemelt kizáró okként szerepel az osztrák büntető bíróság által pénzügyi bűncselekmény miatti börtönbüntetés kiszabása (StbG.10.§. (1) 2-3).

Az osztrák jog azt is feltételként szabja, hogy a kérelmező külföldi személylyel szemben nem folyhat büntetőeljárás nemzeti bíróság előtt olyan szándékos bűncselekmény vagy pénzügyi bűncselekmény miatt, amely börtönbüntetéssel sújtható (StbG.10.§. (1) 4).

Látható, hogy a hatályos osztrák jog nem minden bűncselekmény esetén zárja ki a kérelmezőt a honosításból, vagy olyan szándékos (nem gondatlan) bűncse-

lekménynek kell lennie, ami szabadságvesztéssel jár, vagy - kiemelt figyelmet fordítva az osztrák gazdaság tiszteletben tartására – olyan pénzügyi bűncselekménynek kell lennie, ami ugyancsak börtönnel sújtható. Míg az előbbi esetben a büntető ítéletet akár osztrák, akár külföldi bíróság kimondhatja, addig a pénzügyi bűncselekmény esetén csak az osztrák bíróság által hozott döntés számít a honosítás kizárása tekintetében.

Rendészeti jellegű korlátozásnak számít a honosítás azon követelménye is, mely szerint a kérelmező esetében nem lehet folyamatban olyan eljárás, mely az ausztriai tartózkodás megszűnésével járhat, továbbá nem állhat tartózkodási tilalom alatt sem Ausztriában, sem más EGT-tagállamban.

Széles szubjektív megítélésre okot adó rendelkezése az osztrák állampolgársági jog azon rendészeti jellegű rendelkezése, mely szerint a külföldi állampolgár honosítása nem lehet kedvezőtlen hatással az Osztrák Köztársaság nemzetközi kapcsolataira (StbG.10.§. (1) 5). A törvény határozottan kimondja azt is, hogy a külföldi múltbeli magatartásának az Osztrák Köztársaság értékei iránti pozitív hozzáállásról kell tanúskodnia, illetve a honosítását kérelmező nem jelenthet veszélyt a közrendre, a közbiztonságra, a nemzetbiztonságra és semmilyen egyéb olyan közérdekre, amelyet az emberi jogok európai egyezményének 8. cikk (2) bekezdése is megfogalmaz (StbG.10.§. (1) 6).

A honosítás végső feltétele az, hogy a kérelmező ne álljon külföldi állammal olyan kapcsolatban, mely az Osztrák Köztársaság érdekeit sérti (StbG.10.§. (1) 7).

Az osztrák állampolgársági törvény külön rendelkezik azokról az idegenrendészeti, határrendészeti törvény hatálya alá tartozó tényekről és tilalmakról, amelyek fennállása esetében nem honosítható a kérelmező (StbG.10.§. (2) 1-6), valamint ugyancsak a kizáró okok között nevesíti azt az esetet, ha a külföldi közeli kapcsolatot ápol szélsőséges vagy terrorista csoportokkal (StbG.10.§. (2) 7). Az osztrák állampolgársági jog a honosítás további követelményeként írja elő a rendszeres jövedelmet és a biztos megélhetést, valamint a német nyelv és az országismeret igazolását, valamint a korábbi állampolgárságról való lemondást. Valamennyi feltétel törvényi megjelenítését áttekintve megállapítható, hogy a rendészeti feltételek a többihez képest határozottan túlsúlyban vannak, sőt külön imperatív rendelkezéseket is tartalmaz a törvény azokra az esetekre, amikor meg kell tagadni a külföldi kérelmező honosítását. A törvény a legtöbb esetben konkrét tartalommal tölti fel a rendészeti feltételeket, azonban vannak közöttük olyanok is, amelyek a döntéshozók szubjektivitására bízzák azok megítélését. Ilyen előírás például az, amely úgy rendelkezik, hogy a kérelmező ne álljon külföldi állammal olyan kapcsolatban, amely Ausztria érdekeit sérti, illetve a külföldi állampolgár honosítása nem gyakorolhat kedvezőtlen hatást az ország nemzetközi kapcsolataira.

A hagyományos honosításon alapuló diszkrecionális döntést sokáig nem lehetett Ausztriában bíróság előtt megtámadni, míg az 1960-as évek módosításai során előírták a döntések indokolását, valamint közigazgatási bíróság előtt érvényesítendő jogorvoslathoz való jogot. A diszkrecionalitás felügyeletét lehetővé tevő jogintézmények bevezetését azonban nagyban gyengítették azok a széles körű értelmezést biztosító szabályok, amelyeket később vezettek be a honosítás feltételeként. Ilyennek számított a törvény azon rendelkezése, mely a döntéshozónak előírta, hogy a döntés meghozatalánál a külföldi magatartását összességében az általános jólét, a közérdek és a külföldi integrációjának mértékére tekintettel kell megítélni. (Stern et al., 2013, 27.) Ennek során különösen azt kell értékelni, hogy a külföldi személy mennyire illeszkedett be az osztrák társadalmi, gazdasági, kulturális életbe, és mennyire fogadja el egy európai demokratikus állam és társadalom alapértékeit (StbG.11.§.). A döntéshozóknak ez a törvényi passzus arra is lehetőséget ad, hogy akár a külföldi személy munkamorálját, vagy a közúti közlekedés szabályainak való betartását is figyelembe vegye. (Stern et al., 2013, 31.) Ebből a szempontból a hagyományos diszkrecionális honosítás és a jogosultság révén történő honosítás közötti éles különbség elmosódott, így hiába biztosított mindkét esetben a bírósághoz való fordulás joga, a döntés kimenetele kiszámíthatatlanabbá vált. (Stern et al., 2013, 27.)

A brit jog

A magyar állampolgárok másik kedvelt migrációs célországa az Egyesült Királyság, ahol a brit állampolgárságot megszerző külföldinek a sikeres honosításhoz jó magaviseletűnek (good character) kell lennie.

Alapesetben öt év folyamatos tartózkodás után kérelmezheti a külföldi személy a honosítását. További feltételek a megfelelő nyelv- és országismeret igazolása, a külföldinek továbbá beszámíthatónak és jó magaviseletűnek kell lennie (Sawyer et al., 2014, 12.).

Az 1981. évi brit állampolgársági törvény (British Nationality Act 1981, BNA) szerint a belügyminiszter diszkrecionális jogkörben dönt a honosítás iránti kérelmekről (BNA 6. cikk). A döntés ellen nincs helye fellebbezésnek, azonban az elutasítást indokolni kell.

Az állampolgársági törvény nem tartalmazza a jó magaviselet definícióját, így arra sincs útmutatás, hogy a fogalmat hogyan kell értelmezni és alkalmazni, ezért a döntéshozók – jogszabálynak nem minősülő - részletes iránymutatást dolgoztak ki, mely a honosítási kérelem döntéshozatala során a jó magaviselet követelményének értékelését segíti elő.

Ezt az iránymutatást kell figyelembe venni a 2014. december 11-én vagy az azt követően hozott állampolgársági kérelmek elbírálása során született döntésekben és minden tíz év feletti külföldi személyre alkalmazni kell.

Az iránymutatás szerint a döntéshozó általában nem minősítheti „jó magaviseletűnek” a külföldi személyt ha a rendelkezésre álló adatok arra utalnak, hogy: nem tartotta tiszteletben a törvényeket és/vagy nincs erre felkészülve, így például bűncselekmény miatt elítélték vagy alapos okkal feltételezhető (azaz inkább valószínű, mint nem), hogy bűncselekményben érintett volt; háborús, emberiség elleni bűncselekmény, népirtás, terrorizmus vagy egyéb olyan bűncselekményben érintett, mely a közjóval ellentétesnek minősül (considered not to be conducive to the public good); pénzügyi kötelezettségeit nem teljesítette, így például adózási kötelezettségének nem tett eleget; rossz hírű és alaposan feltételezhető, hogy a helyi közösségbe nem tud beilleszkedni; az Egyesült Királyság kormányával szemben szándékosan tisztességtelen és megtévesztő magatartást tanúsított; segítséget nyújtott az idegenrendészeti ellenőrzés alóli kibújás alól, vagy korábban megfosztották állampolgárságától.

Az iránymutatás hangsúlyozza, hogy ez semmiképpen nem egy taxatív lista, akkor is el lehet utasítani a honosítás iránti kérelmet, ha a kérelmező magaviselete nem esik az egyik tárgyalt kategóriába sem, azonban a döntéshozónak kétségei vannak a jó magaviselet követelményének való maradéktalan megfelelés tekintetében. A brit állampolgársági jog szerint a belügyminiszter diszkrecionális jogkörébe tartozik a honosításról való döntés, tehát a törvényi követelmények teljesítése esetén belátása szerint honosíthatja a külföldi személyt. A gyakorlatban azonban szinte minden esetben valamilyen törvényi feltételnek való meg nem felelés miatt utasítja el a külföldi személy/kérelmező honosítását, ezek közül a jó magaviselet kritériuma az, amelyik a leginkább szubjektív. A felmérések azt mutatták, hogy míg az elutasítások száma csökkent a korábbi időszakokhoz képest, a jó magaviselet miatti elutasítások aránya növekedett a vizsgált időszakban (2012-ben 37 % volt az előző időszak 10 %-hoz képest) (Sawyer, Caroline et al., 2014, 13.). Tekintettel arra, hogy nincs fellebbezésre lehetőség a brit állampolgársági jogban, ezért az egyetlen út a Legfelsőbb Bíróság előtt megtámadni a döntést jogszerűtlenség, ésszerűtlenség, eljárási hiba, emberi jogok vagy az arányosság követelményének megsértésére hivatkozással. Eltekintve attól a ténytól, hogy a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárás kötelező jogi képvisellel és magas anyagi költségekkel jár, csak elvétve állapítható meg az elutasítás jogszerűtlensége éppen a honosítás diszkrecionális jogkörben való döntése miatt, különösen, ha azt a jó magaviselet hiányára hivatkozva utasították el (Sawyer et al., 2014, 13.).

A magyar jog

A magyar állampolgársági jogban a honosításnak (visszahonosításnak) mindig is feltétele volt a rendészeti követelményeknek való megfelelés. Első állampolgársági törvényünk kifogástalan magaviseletet kívánt meg a honosulni szándékozótól, melyet erkölcsi bizonyítvánnyal lehetett igazolni (1879. évi L. tc. 8. §). Második állampolgársági törvényünk a rendészeti feltétel tekintetében úgy fogalmazott, hogy a belügyminiszter akkor honosítja kérelmére a nem magyar állampolgárt, ha honosítása az állam érdekei szempontjából hátrányosnak nem mutatkozik (1948. évi LX. törvény 4. § b) pont). Harmadik törvényünk ez utóbbihoz hasonlóan rendelkezett: a honosítási kérelem mellékleteként jogszabály nem írta elő a hatósági erkölcsi bizonyítvány csatolását, az állam érdekeinek való megfelelést az erre rendelt szervek vizsgálták (1957. évi V. törvény 5. §). A negyedik, hatályos magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény (Ápt.) szintén rendelkezik olyan rendészeti feltételekről, amelyek a sikeres honosításhoz szükségesek. A honosítási előírások között szerepel, hogy kérelmére az a nem magyar állampolgár honosítható, aki a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban, illetve, ha honosítása Magyarország közbiztonságát, nemzetbiztonságát nem sérti (Ápt. 4. § (1) bekezdés b) és d) pontok). Ez utóbbi feltételről a jogszabály csak annyiban rendelkezik a továbbiakban, hogy az eljáró honosító hatóság számára előírja, hogy véleményt kérjen a rendőrségtől és a feladat- és hatáskörrel rendelkező nemzetbiztonsági szolgálattól (Ápt. 19. § (2) bek. d) pont). Egyébként a jogszabály felhatalmazza a honosító hatóságot arra, hogy ellenőrizze a magyarországi büntetlen előéletet és azt a tényt, hogy a kérelmező Magyarországon nem áll büntetőeljárás hatálya alatt, a bűnügyi nyilvántartásban (Ápt. végrehajtásáról szóló 125/1993. (IX.22.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdés b) pont), így adatot kérhessen a rendőrségi, a büntetettek és a büntetőeljárás alatt állók nyilvántartásából, valamint az ügyészségtől és a bíróságtól (Ápt. 19. § (2) bek. c) pont). A kérelmező egyébként a honosítás iránti kérelem benyújtásakor köteles nyilatkozni arról, hogy büntetlen előéletű és nem folyik ellene büntető eljárás, valamint arról, hogy az elmúlt öt évben elmarasztalta-e valamely bíróság szándékos bűncselekmény miatt. A külföldön élő kérelmezőnek az állampolgársági ügyekben eljáró szerv felhívására csatolnia kell a külföldi lakóhelye szerint illetékes hatóság büntetlenséget tanúsító igazolását. Amennyiben a hatóság felhívása ellenére a kérelmező nem csatolja a büntetlenséget igazoló igazolást, az azt eredményezheti, hogy a kérelmező nem kap magyar állampolgárságot. A nyilatkozat természetesen nem csak a magyarországi eseményekre, hanem a külföldi büntetőeljárásra, illetve a külföldi

bíróságra is vonatkozik, ezt támasztja alá az, hogy a törvény szóhasználatától eltérően itt már nem írja elő azt a jogszabály, hogy magyar bíróság előtt ne legyen büntetőeljárása folyamatban a kérelmezőnek. A kérelmező által tett nyilatkozatnak további jelentősége is van a honosítási eljárásban, hiszen amennyiben a kérelmező úgy nyilatkozik, hogy büntetlen előéletű, vagy bíróság nem marasztalta el az elmúlt öt évben szándékos bűncselekmény elkövetése miatt, és ennek ellenkezőjére derül fény az állampolgársági eljárás során, akkor ez természetesen a kérelem elutasítását vonja maga után. Amennyiben azonban a kérelmező megszerzi a magyar állampolgárságot és a későbbiek során derül fény arra, hogy hamisan nyilatkozott, akkor a csalárd módon szerzett állampolgárság esete áll fenn, mely jogot teremt a legfőbb közjogi méltóságnak arra, hogy visszavonja a hamis nyilatkozattal szerzett magyar állampolgárságot, feltéve, hogy az állampolgárság megszerzése óta tíz év még nem telt el. A magyar jog tehát kifejezett tilalmat állít fel a büntetett előéletű, a büntetőeljárás alatt álló, és a nemzetbiztonságra, közbiztonságra veszélyt jelentő személyek honosítása vonatkozásában (Hautzinger, 2018, 69.). Hogy mit takar ez utóbbi két fogalom, azzal az állampolgársági törvény nem foglalkozik, a közbiztonságra, nemzetbiztonságra való veszélyességet a hatáskörrel rendelkező szervek állapítják meg, akiktől az állampolgársági szerv köteles véleményt kérni. Előfordulhat, hogy a kérelmező tekintetében nem emelnek az illetékes hatóságok biztonsági szempontból kifogást, kérdés azonban, hogy az eljáró honosító hatóság diszkrecionális jogkörben eljárva megteheti-e, hogy a kérelmező veszélyességére hivatkozással elutasításra javasolja az egyén honosítást, ugyanis maga a jogi rendelkezés lehetőséget ad rá, mivel a hivatkozott rendészeti szervek csak véleménynyilvánítási jogkörrel rendelkeznek.

Zárszó

A nemzeti állampolgársági jogok szinte kivétel nélkül figyelmet fordítanak arra, hogy csak olyan személy honosítására adjanak lehetőséget, akinek a magatartása rendészeti szempontból nem kifogásolható. Az államok a honosítást kérelmező személy rendészeti ellenőrzésének sokféle útját kidolgozták, melyek alapulhatnak objektív kritériumokon vagy szubjektív értékelésen, illetve az objektív és szubjektív elemek keveredésén. Valamennyi állam arra törekszik, hogy teljes jogú állampolgárai közé olyan személyek nyerjenek felvételt, akik a társadalom biztonságára nem jelentenek veszélyt. Ezért is érthető, ha a honosítás folyamatában kiemelt figyelmet szentelnek annak, hogy a társadalom új tagja jó magaviseletű legyen, múltjában ne legyenek olyan események, amelyekből

joggal lehet arra következtetni, hogy potenciális veszélyforrást jelenthet a közösségre nézve. A közbiztonságra, a nemzetbiztonságra, a társadalomra veszélyesség, az erkölcsös magatartás fogalmának állampolgársági jogi értelmezése tekintetében az államok megközelítése különböző, bár a cél azonos. A brit jog részletes iránymutatással igyekszik az eljáró hatóságot segíteni a kérelmező erkölcsös magatartásának megítélésében, egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy a honosítást kizáró okok kimerítő listája nem létezik, ezért a további esetekre a döntéshozó belátására bizza a kérelmező erkölcsös magatartásának megítélését. Az osztrák jog a honosítási feltételek közül a rendészeti feltételekkel foglalkozik a legnagyobb terjedelemben, rámutatva a biztonság megőrzésének és a potenciális veszélyforrások kizárásának fontosságára. Bár az osztrák jog biztosítja a bírósághoz való fordulás jogát, maga a honosítás kimenetele kiszámíthatatlan, tekintve, hogy az eljáró hatóság mérlegelési jogkörben dönt. A magyar megoldás szerint nem az eljáró honosító hatóság feladata a rendészeti feltételnek való megfelelés megítélése, de tekintve, hogy a honosításról általában diszkrecionális jogkörben dönt a hatóság, elképzelhető, hogy a társadalomra veszélyesség tekintetében mégis neki lesz döntő szava. Vitathatatlan, hogy léteznek alapjogok, amelyek alátámasztják a kérelmező azon jogos igényét, hogy a honosítás rendészeti feltételeinek való megfelelés, az erkölcsös magatartás követelménye is átlátható és kiszámítható legyen. Napjainkban a biztonság egyre nagyobb teret nyer mind a társadalom, mind a jog területén, az államok pedig állampolgáraik biztonságának szem előtt tartásával az új állampolgárok befogadásakor még körültekintőbben járnak el.

Felhasznált irodalom

A brit állampolgársági törvény: British Nationality Act 1981. (BNA)

A magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1879. évi L. tc.

A magyar állampolgárságról szóló 1948. évi LX. törvény

A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény

A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény végrehajtásáról szóló 125/1993. (IX.22.) Korm. rendelet

Achermann, A. – Achermann, C. - D’Amato, G. – Kamm, M. - Rütte, von B. (2010): *Country Report: Switzerland. EUDO Citizenship Observatory, Robert Schumann Centre for Advanced Studies*. 15. <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19639/Switzerland.pdf?sequence=1&isAllowed=y>”&HYPERLINK „<http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19639/Switzerland.pdf?sequence=1&isAllowed=y>”isAllowed=y

- Az állampolgárságról szóló 1957. évi V. törvény
- Az Egyesült Királyság Kormányának hivatalos honlapja: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/406368/Chapter_18_Annex_D_v02.pdf
- Az osztrák állampolgársági törvény: Staatsbürgerschaftsgesetz 1985. (Stbg)
- Beszterczey-Jacobi, R. – Peregriny, G. – Hanzély, J. (1936): *Magyar állampolgárság, községi illetőség és idegenrendészet*. Budapest: Jupiter Nyomda. 165.
- Cinar, D. (2010): *Country Report: Austria*. EUDO Citizenship Observatory. 11.
- Committee of Experts on Nationality (CJ-NA) (2003). *Report on the Conditions for the Acquisition and Loss of Nationality*. Strasbourg: Council of Europe. 32-33.
- Committee of Experts on Nationality (CJ-NA) (2004). *Report on Misuse of Nationality Laws*. Strasbourg: Council of Europe. 46-47.
- Council of Europe – Explanatory Report to the European Convention on Nationality (ETS No.) 166. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>
- Hautzinger, Z. (2016): *Személyek a migráció szabályozásáról*. Pécs: AndAnn Kiadó. 39.
- Hautzinger, Z. (2018): *A migráció és a külföldiek büntetőjogi megjelenése*. Pécs: AndAnn Kiadó. 69.
- Sawyer, C. – Wray, H. (2014): *Country Report: United Kingdom*. EUDO Citizenship Observatory. 12. http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/33839/EUDO-CIT_2014_01_UK.pdf?sequence=1
- Stern, J. – Valchars, G. (2013): *Country Report: Austria*. EUDO Citizenship Observatory. 26-27. <http://eudo-citizenship.eu/admin/?p=file&appl=countryProfiles&f=2013-28-Austria.pdf>
- Tóth, J. (2011): *Az állampolgárság szerepe a migránsok beilleszkedésében*. In: Kováts, A. (szerk.): *Magyarrá válni. Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái*. Budapest: MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete. 30.
- Waldrauch, H. (2006): *Acquisition of Nationality*. In: Bauböck, R. (eds.): *Acquisition and Loss of Nationality. Volume I: Comparative Analyses. Policies and Trends in 15 European Countries*. Amsterdam: Amsterdam University Press. 139.

Molnár István Jenő

A forgalomszervezés szerepe a bűnmegelőzésben

The role of traffic management in crime prevention

Absztrakt

A bűnmegelőzés eszköztára sokszor – első ránézésre - távolinak tűnő tevékenységeket is magába foglal, köztük olyan módszereket is, amelyek prevencióval való kapcsolata csak mélyebb vizsgálódások eredményeképp azonosítható. E távolság következtében sok esetben a prevenció hatás közvetett módon érvényesül, összetett hatásmechanizmusok mentén. A forgalom és a közlekedés prevenciótudatos szabályozása és kialakítása az egyre nagyobb népsűrűséggel bíró települések esetében, a pillanatnyilag is zajló urbanizációs folyamatok korában kiemelt jelentőségű igényként jelentkezik a XXI. század biztonságteremtési törekvései között. A profilaxis alapú forgalomszervezés, mint az építészeti bűnmegelőzés egyik eszköze az épített környezetben zajló közlekedés olyan meghatározott elvek mentén történő ki- és átalakítását jelenti, amely elősegíti az egyének biztonságérzetének növelését, a természetes felügyelet kialakulását, a közlekedésben résztvevők frusztrációjának és az ebből fakadó agresszió csökkentését. Ennek gyakorlata multidiszciplináris tudáson alapul, amelyben szerepet kap a környezeti kriminológia mellett a városszociológia, a környezetpszichológia, és a kapcsolódó mérnöki tudományok (pl. közlekedés, építészet) is.

Kulcsszavak: szituatív megelőzés, építészeti bűnmegelőzés, forgalomszervezés, biztonságérzet

Abstract

The toolbar of crime prevention often includes at first glance, activities that appear to be distant, including methods whose relationship to prevention can only be identified through deeper scrutiny. As a result of this distance, in many cases, the preventive effect is mediated indirectly by complex mechanisms. Prevention-based regulation and development of traffic and transport will become a major demand in the 21st century in the case of settlements with increasing population density, in the current urbanization era.

Prophylaxis-based traffic management, as a tool of crime prevention through environmental design (CPTED), involves the transformation and the development of traffic along defined principles that enhance individuals' sense of safety, develop natural surveillance, and reduce frustration and aggression of transport users. This practice is based on multidisciplinary knowledge, which includes not only environmental criminology but also urban sociology, environmental psychology and related engineering sciences (eg. traffic, architecture).

Keywords: situational crime prevention, crime prevention through environmental design, traffic management, sense of safety

Bevezetés

A bűnmegelőzés tágabb értelemben vett tárgya nem más, mint az ember alapvető szükségletét jelentő biztonság megteremtése, amely a XXI. században a biztonság felértékelődött és a mindennapok egyre többet hangoztatott elemévé vált. A média és az internet által átélhetővé és elképzelhetővé tett katasztrófák, valamint borzalmak lépten-nyomon azt közvetítik az egyén felé, hogy nincs biztonságban: terrortámadások, természeti katasztrófák, klímaváltozás okozta környezeti tragédiák, közlekedési balesetek, bűnözők, mesterséges intelligenciával bíró drónok és robotok, mind-mind veszélyeztetik létét és biztonságát.

Nemcsak a média és az internet befolyásolja azonban a biztonsággal kapcsolatos érzéseinket, hanem az az épített környezet is, amely körülölel bennünket, ráadásul mindez tényleges támogatója is lehet egy-egy bűncselekmény elkövetésének. Egy rosszul megvilágított, forgalom nélküli utca, egy sötét sikátor vagy aluljáró, egy elhagyott, gazdátlan épület kiváló lehetőséget biztosíthat a bűnözés „művelőinek”, s teret adhat a devianciának. A bűncselekmények túlnyomó többségéhez ugyanis szükség van fizikai térre. A közösségek által lakott életterek meghatározott szempontok szerinti, strukturált vizsgálata lehetővé teszi a bűnmegelőzési szempontú beavatkozási területek és a szükséges intézkedések megállapíthatóságát. A társadalmi, gazdasági és bűnügyi tényezők mellett ilyen szempont lehet a közlekedés és a forgalom is, amelyek szintén hatással lehetnek a társadalom együttélésére, szubjektív biztonságérzetére, valamint a környezethez való viszonyulására.

Az épített környezet és az azt élettel megtöltő, ily módon annak szerves részét képező közlekedés és forgalom nem kizárólag közlekedésbiztonsági kockázatokot rejt magában, s nem csupán a közlekedési balesetek megelőzésére kell hangsúlyt fektetni. A közlekedés és a forgalom befolyással lehet a bűnözésre,

valamint a társadalom tagjainak szubjektív biztonságérzetére is. Utóbbi esetben kiváló példát szolgáltatnak az elmúlt évek terrortámadásainak hatására kihelyezett betontömbök, vagy éppen az Eiffel-torony lábánál kialakított üvegfal, amelyek ugyan védeni hivatottak a járóelőket, a forgalomban közlekedőket, ugyanakkor sokakban idéznek elő komoly, és ami még rosszabb, állandó félelmet.

Az építészeti bűnmegelőzés és a közlekedés

Ahhoz, hogy a bűnmegelőzés és az épített környezet, azon belül pedig a forgalom, valamint a közlekedés összefüggéseit megérthessük, először tisztázni szükséges a bűnmegelőzés nehezen definiálható fogalmkörét. E nehézség abból fakad, hogy a bűnmegelőzés nem közös tudáskincs, nem írható le egyetlen, jól körülhatárolt definícióval. Nem találunk rá egységes fogalomtárat, szakirodalma szerteágazó. Ennek oka, hogy az elsajátításához szükséges tudáscseppek megannyi diszciplína részét képezik, és legalább ennyire fontos az is, hogy a bűnmegelőzés képessége az élettapasztalatok szerzésével párhuzamosan alakul ki. A bűnmegelőzést multidiszciplinaritás jellemzi és minden esetben empiria-alapú. Tudományos megértéséhez – többek között – szükség van kriminológiai, szociológiai, pszichológiai, jogi és kriminalisztikai ismeretekre, hétköznapi használatához a szocializációs folyamatokra.

E sokszínűségnek köszönhetően a bűnmegelőzés nem fogalmazható meg direkt módon, nem lehetséges a preventív intézkedések taxatív felsorolása. Egyedüli lehetséges módja a fogalomalkotásnak, ha a célok mentén szorítjuk keretek közé a preventív eszköztárát. De mégis kik végzik és mikor?

Bűnmegelőzést végez a magánszemély, amikor kóddal védi telefonját, riasztót szereltet a lakásába vagy a gépjárművébe. Preventív lát el az óvónő, a pedagógus, az edző, amikor a rábízott gyermek szociális kompetenciáit fejleszti. Hasonlóképpen a profilaktikát műveli a kriminológus, a szociológus, aki a bűnözés okait keresi, kutatja, s eredményeivel segíti a bűnmegelőzési projektek hatékony végrehajtását. E tevékenységet végzi jelenlétével a rendőr, a biztonsági őr, a közterület-felügyelő, de a reintegrációs tiszt is, aki reszocializációs program keretében igyekszik a fogvatartott nevelésével a bűnisméltést megelőzni. Bűnmegelőzés zajlik akkor is, amikor felvilágosító, tájékoztató előadásokat tartunk, vagy éppen rövid üzenetekkel, figyelemfelhívó kampányokkal igyekszünk óvatosságra inteni az egyéneket. A példák korántsem teljes listája kiválóan szemlélteti, hogy a bűnmegelőzést sokan, sokféleképpen végzik. A módszereket pluralizmus jellemzi, egyedül a cél közös és egyértelmű: az áldozattá, illetve a bűnelkövetővé válás megelőzése.

Összességében a bűnmegelőzés tehát nem más, mint „minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés¹ mennyiségi csökkentése, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítása, történjen mindez a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést előidéző okok hatásának mérséklésével vagy a sértetté válás megelőzésével” (Tomay, 2011, 20).

Az Európai Tanács, a 2009/902/IB² számú határozatában ekképp fogalmaz. „A bűnmegelőzés kiterjed mindazokra az intézkedésekre, amelyek célja a bűnözésnek és az állampolgárok biztonságérzete hiányának mind mennyiségi, mind minőségi értelemben való csökkentése vagy az ahhoz egyéb módon való hozzájárulás, akár a bűncselekmények elkövetésétől való közvetlen elrettentés, akár a bűnözés lehetőségének és okainak visszaszorítására irányuló szakpolitikák és fellépések révén.”

Jól látható, hogy egyik definíció sem törekszik a bűnmegelőzési tevékenységek körének meghatározására, a célok és elvárt eredmények megjelölésével kívánja leírni a bűnmegelőzés lényegét. Mindez, első ránézésre óriási szabadságot biztosít a bűnmegelőzésben dolgozóknak, sőt jelenti azt is, hogy a bűnmegelőzés végezhető ösztönösen és tudatosan is. Írásom szempontjából utóbbi kerül a középpontba, ugyanis az építészeti bűnmegelőzés komoly szaktudást és specifikus gondolkodást igényel. De mi is az az építészeti bűnmegelőzés? Hol helyezkedik el a bűnmegelőzés rendszerében?

Amennyiben elfogadjuk, hogy a bűnmegelőzés önálló diszciplína, úgy a tudományosság szintjén két alapvető bűnmegelőzési irányzatot szokás azonosítani. Az egyik a szociatív, míg a másik a szituatív prevenció. A szociatív bűnmegelőzés a társadalmi okokra kíván reagálni, a bűnmegelőzés általános céljaként megfogalmazott tevékenységeket jelöli, amelyek az elkövetővé, illetve az áldozattá válás megelőzését célozzák. A szituatív bűnmegelőzés ezzel szemben a bűnalkalmak csökkentése érdekében kifejtett tevékenységek összessége, amelyre példa a járőrözés, a közvilágítás javítása, a különböző riasztórendszerek telepítése.

Az építészeti bűnmegelőzés az imént ismertetett dualista rendszerben a szituatív prevenció eszközök közé sorolandó. A szituatív bűnmegelőzés a neoklasszikus kriminológiai irányzatok körébe tartozó környezeti kriminológia megállapításaiból vezethető le, amely utóbbi a bűnözés egyik nélkülözhetetlen dimenziójaként foglalkozik a hellyszínnel, illetve az alkalommal, valamint a bűncselekmények és a környezet kapcsolatával.

1 A bűnözés történelmileg változó, társadalmilag meghatározott tömegjelenség, amely meghatározott területen és időszakban elkövetett bűncselekmények és elkövetőik összességéből áll. (Balláné – Kunos – Lakatos, 2004, 16.)

2 Az Európa Tanács 2009/902/IB HATÁROZATA (2009. november 30.) – az európai bűnmegelőzési hálózat (EUCPN) létrehozásáról és a 2001/427/IB határozat hatályon kívül helyezéséről (2) cikk (2) bekezdés

Az ez irányú vizsgálódások csak a XX. században indultak meg. Elsőként William H. White, amerikai városépítész nevét érdemes kiemelni, aki már az 1950-es években azt vizsgálta, hogy New Yorkban, a Times Square egyes pontjain milyen közelségbe, interakciókba lépnek egymással a közlekedő emberek. The social life of small urban spaces című filmjében, az első között alkalmazta a timelapse technikát. A hosszúra nyúló megfigyelései során különféle összefüggésekre jött rá. Egyik legérdekesebb kísérlete (URL1) az volt, amikor mozgatható székeket helyezett el a téren, és azt vizsgálta, hogy milyen távolságban, ki és hogyan helyezi el azokat az adott területen, hogyan alakul ki az intimzóna védelme, azaz a biztonságra törekvés.

Az építészeti bűnmegelőzés első mérföldköveként mégsem White kutatásait, hanem Jane Jacobs 1961-es remekművét tartják számon, amelynek megírását éppen White megállapításai inspirálták. Az újságíró és aktivista Jacobs a *Nagy amerikai városok halála és élete*³ című művében mutatott komoly kritikai tükröt az akkori várostervezési törekvéseknek. Külön elemezte a járdák és az utcák látogatottságának, forgalmának jelentőségét, s deklarálta, hogy az utcai forgalom, a gyalogos közlekedés pozitív hatással van a bűnözés visszaszorítására, amennyiben sok a járókelő, szemtanú. Fontos megállapításokat, illetve javaslatokat tett a hatékony szomszédságtervezéssel kapcsolatosan is:

- érdekes és izgalmas utcák kialakításának előmozdítása,
- a terület egészét átható, a lehető legfolytonosabb utcai hálózatok kialakítása,
- parkok, terek, középületek használata, mint az utcaszerkezet része, fokozni a szerkezeti összetettséget, a sokszínű felhasználást, hogy egyetlen terület se kerüljön szegregálásra,
- a funkcionális identitás területi szintű előmozdítása.

Jacobs egyik legfontosabb megállapítása a területi funkcionalitások vegyítésére, az ún. vegyes célú területhasználatra vonatkozó tézise volt, amely meglátása szerint lehetővé teszi, hogy egy-egy városrész ne csak nappal, vagy éjszaka legyen látogatott (Jacobs, 1992, 152-177).

Egy hosszú út közben az állomásaként érkezünk meg Ray C. Jefferyhez, aki az 1971-ben kiadott könyve révén megalkotta az építészeti bűnmegelőzés fogalmát a Crime Prevention Through Environmental Design kifejezéssel, amely a mai napig CPTED alakban él tovább. Jeffery alapvetően a várostervezés és az épített környezet alakítását látta indokoltnak, s olyan technikai megoldások kivitelezését szorgalmazta, amelyek csökkentik a bűnelkövetést elősegítő alkalmakat.

Az építészeti bűnmegelőzés talán legkiemelkedőbb alakja Oscar Newman

3 Eredeti cím: The death and life of great american cities (Vintage Books, New York, 1961)

volt, aki 1972-ben megírta Védhető tér⁴ című könyvét. Newman különféle lakónegyedeket vizsgált meg, majd az összegyűjtött adatokból igyekezett minden területre igaz és alkalmazható javaslatokat megállapítani. A legfontosabb a lakók szerepének hangsúlyozása, ugyanis szerinte a védhető terület olyan lakókörnyezet, amelynek fizikai jellemzői lehetővé teszik a lakosság számára, hogy az ott lakók kulcsfontosságú szerepet töltsenek be saját biztonságuk biztosításában.

Newman öt tényezőt határozott meg a védhető terület kialakításához:

- territorialitás – mindenki érezzen felelősséget a saját otthona és élettere kapcsán, amely Newman szerint szent;
- természetes felügyelet – a terület fizikai jellemzői és a lakók azon képessége, hogy képesek legyenek felügyelni a lakókörnyezetüket;
- tervezés – a tervezés és a fizikai kivitelezés során már figyelemmel kell lenni a biztonságra;
- miliő – egyéb olyan funkciók, amelyek befolyásolhatják a biztonságot, például a rendőrségi objektumok vagy a forgalmas kereskedelmi területek;
- biztonságos szomszédos területek – a jobb biztonság érdekében a lakosok a szomszédos terület tervezésénél figyelemmel kell legyenek a másik szomszédos területre (Molnár, 2019, 20).

Donald Appleyard 1981-es kutatása során – többek között – azt vizsgálta, hogy az utcákat elválasztó úttest forgalma és a bűncselekmények között milyen összefüggések tapasztalhatóak. Appleyard szerint az utcai hálózat, az életminőség és a társadalmi funkciók szerves kapcsolatban állnak, s egyáltalán nem elhanyagolható a város emberi környezetének jelentősége. Véleménye szerint a modernizmus szellemében épült új városok és lakótelepek többségének nem sikerült „igazi helyeket” létrehozniuk, amelyek a társadalmi, kulturális és fizikai igényekre megfelelően reagálnának. Vizsgálta azt is, hogy az úttest forgalmának nagysága és sebessége hogyan határozza meg az utca két oldala között kialakuló, vagy éppen emiatt ki nem alakuló társadalmi kapcsolatokat. Kisebb forgalom esetén a közösségi ellenőrzés kiterjedhet az egész utcára, közepes forgalom esetén már csak a járdára, nagy forgalom esetén pedig csak a lakásra is korlátozódhat. Ennek egyenes következménye a természetes felügyelet megszűnése, a bűnözés térnyerése. Ennek orvoslása mesterséges eszközökkel történik (kamera), amely azonban kontraproduktív, hiszen még jobban elszigeteli az egyént a külvilágtól.

4 Eredeti címe: *Defensible Space; Crime Prevention Through Environmental Design* (Macmillan, New York, 1972)

Paul és Patricia Brantingham, 1991-ben írt, Környezeti kriminológia⁵ című könyvükben a bűnözés négy dimenzióját azonosítják: a jog, az elkövető, a célpont és a hely. A helyszín vizsgálata központi szerepet kapott munkájukban, azonban a helyszín mellett az időponttal is foglalkoztak. A két tényező összetetéséből kialakuló időbeli és térbeli mintázatok ún. hotspotokat mutattak, azaz olyan helyeket, ahol az átlaghoz képest magasabb volt az elkövetések száma.

Az időbeliség vizsgálata kapcsán érdemes megemlíteni Lawrence E. Cohen és Marcus Felson, 1979-ben kidolgozott rutintevékenység-elméletét (Cohen-Felson, 1979, 588-608), amely szerint az elkövetések igazodnak az emberek általános életvitelében tapasztalható ismétlődésekhez. Ilyen tipikusan a napközben felügyelet nélkül maradó ingatlanok feltörése, a lakásokban maradó értékek eltulajdonítása. Meglátásuk szerint, egy bűncselekmény elkövetéséhez nem elegendő szimplán a motivált, ragadozó típusú elkövető, szükséges a megfelelő célpont mellett a felügyelet, illetve a megelőzés-megszakítás lehetőségének hiánya.

Ez már jól mutatja, hogy ott, ahol nem gondolnak a vegyes területhasználat és az állandónak mondható forgalom biztosította természetes felügyelet és közösségi kontroll kialakítására, sokkal nagyobb az esélye a bűncselekmények elkövetésének.

További fontos megállapítások köthetők Richard Wortley és Lorraine Mazerolle munkásságához is, akik Környezeti kriminológia és a bűnözés elemzése⁶ című könyvükben általános premisszákat állapítottak meg a környezet és a bűnözés kapcsolatára:

- az elkövető magatartását befolyásolja a közvetlen környezet, amelyben a bűncselekmény elkövetésére sor kerül – bátorít vagy elriaszt;
- a bűnözés térbeli és időbeli eloszlása nem véletlenszerű, mivel az elkövetés szituációs tényezők függvénye is, így magától értetődő, hogy a kriminogén környezet elhelyezkedéséhez igazodik;
- mindezen körülmények megfigyelése, feltérképezése, megértése segíti a bűncselekmények megelőzését és a kontrollt (Borbíró et al, 2016, 234.).

Az építészeti bűnmegelőzést, és általában a környezeti kriminológia téziseiből levezetett gyakorlati megoldásokat is gyakran éri az a kritika, hogy csak rövidtávú és tüneti kezelésre alkalmasak. Nem adnak valódi választ a társadalmi okokra, nem reagálnak az emberre, csak térben, tárgyában és időbeliségében eltolják az elkövetést.

5 Eredeti cím: Environmental Criminology (Waveland Press, 1991)

6 Eredeti cím: Environmental Criminology and Crime Analysis (Willan, Portland, 2008)

A kritikákra született válaszként alakultak ki a CPTED második generációs elvei, melyek teljesen más szempontokat emelnek ki az építészeti bűnmegelőzés eszköztárából. Gregory Saville és Gerry Cleveland 1998-ban született írásában az egyén és a közösség kerül a középpontba (Cleveland-Saville, 1998, 1-19.), melyben hangsúlyozzák, hogy az élettér mérete, azon belül is az emberi lépték (human scale) kiemelt jelentőségű. Utóbbi hiányában a fizikai környezet nem alkalmas találkozási pontként (urban meeting places) történő használatra és az sem várható el, hogy a megvalósuljon a lakossági részvétel (residents participation).

Későbbi munkájukban újabb elveket fogalmaztak meg, többek között a szociális kohéziót, a társadalmi kapcsolatokat, a közösségi kultúrát, valamint a kapacitásküszöböt. Valamennyi elv arra vonatkozik, hogy az épített környezet alakításának nemcsak fizikai célokot kell megvalósítaniuk, de az ott élők kapcsolataira is hatást kell gyakorolniuk. Az adott élettér túlszűfoaltsága – amelybe beletartozik a közlekedés is – elszemélytelenedéshez, a közösség széthullásához vezet. Éppen ezért olyan léptékekben kell gondolkodni, amely még biztosítja a társadalmi kapcsolatokon alapuló szociális kohézió kialakulását, amelynek gyökere a közösségi kultúrából fakad. Azaz, környezet és közösség kölcsönösen hat egymásra, s vállal a másikért felelősséget. (Saville-Cleveland, 2008, 79-90.)

A forgalom szabályozása komoly szerephez jut Jan Gehl, dán urbanista Élhető városok című könyvében is, aki szerint egy városnak élőnek, biztonságosnak, fenntarthatónak és egészségesnek (Gehl, 2014, 6-7.) kell lennie. Ehhez meglátása szerint is nélkülözhetetlen az emberi lépték, amelyet a gyalogosok és kerékpárosok jelenléte biztosíthat. Amennyiben egy városon csak átszalad a forgalom, ott nem érvényesülnek ezek a szempontok. Könyvében úgy fogalmaz, hogy az élő város barátságos, befogadó és lehetőséget kínál a társas érintkezésre (Gehl, 2014, 63.).

Mindehhez szorosan kapcsolódik a koppenhágai közlekedést megújító intézkedések egyik példája. A Nørreport megálló az egyik legforgalmasabb intermodális csomópont Koppenhágában, amelyen több mint 250.000 fő utazik át nap, mint nap. Az 1960-as éveket megelőzően a megálló és annak környéke élő és élhető volt, azonban a gépjárművek egyre nagyobb számú megjelenésének köszönhetően a helyzet kaotikussá és kezelhetetlenné vált. Gyalogos, kerékpáros, autóval közlekedő keresztezte egymás és a villamosok, valamint a buszok útvonalait. Az élhetőség és a biztonság egyhamar tovatűnt, ezért radikális változtatásokra volt szükség. A megoldást a téli időszak és a havazás beköszönte jelentette, amikor is a hó a tér hangjává és lelkévé változva megmutatta, hogy a járókelők mely útvonalakat tartják természetesnek. A mérnökök a hóban kirajzolódó nyomvonalakat kezdték el vizsgálni és elemezni, majd a tér és az ál-

lomás egyes elemeit ennek megfelelően kialakítani. Az ilyen alapossággal létrehozott új tér Koppenhága városi nappalijává (urban living room) változott, ahol megszűntek a közlekedési incidensek, a zsúfoltságból adódó nézeteltérések (COBE, 2018, 35-72.).

Forgalomtechnika, közlekedésszervezés és közlekedésbiztonság

A kapcsolódási pontok azonosításához vizsgáljuk meg először a címben szereplő fogalmak tartalmát. A jogszabályi hierarchia csúcsán álló Alaptörvény rendelkezései között sem a közlekedés, sem a forgalom, sem pedig a közlekedésbiztonság nem szerepel. Ha kiterjesztően akarjuk Alaptörvényünk szövegét értelmezni, akkor a XXVII. cikkben deklaráltakba kapaszkodhatunk, amely szerint mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához, azaz szabadon közlekedhet.

A felmerült kételyeket a törvények szintjén a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény oszlatja el, amikor úgy fogalmaz, hogy a közúti közlekedésben mindenkinek joga van részt venni; a közutat és a közforgalom elől el nem zárt magánutat közlekedés céljából gyalogosként vagy – meghatározott feltételek teljesítése esetén – járművezetőként bárki igénybe veheti. A törvény azonban kötelezettségeket is megfogalmaz, nevezetesen megállapítja a közúti közlekedéssel kapcsolatos állami és önkormányzati teendőket. Ezek közül témám szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az államot és az önkormányzatokat terhelő azon kötelezettség, amely szerint feladatuk a közúti közlekedés tervezése, fejlesztése, szabályozása, ellenőrzése, szervezeti és működési feltételeinek megteremtése.

A jogforrási hierarchia következő szintjére lépve találjuk az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendeletet, közismertebb nevén a KRESZ-t. Preambulumában a jogalkotó úgy fogalmaz, hogy a közúti közlekedés biztonsága és zavartalansága fontos társadalmi érdek. A biztonságos és zavartalan közlekedés alapvető feltétele, hogy a közlekedési szabályokat mindenki megtartsa és számíthasson arra, hogy azokat mások is megtartják.

A KRESZ, a jog merevségétől kissé elszakadó bevezetője megerősít abban, hogy ahogy a bűncselekményektől mentes lét vonatkozásában értelmezendő biztonság, úgy a közlekedésbiztonság is az egyén és a közösség felelőségét helyezi a középpontba, hangsúlyozva az egymás irányába mutató bizalmat.

De mi is az a közlekedésbiztonság? A magyar nyelv értelmező szótára szerint a biztonság a dolgoknak, életviszonyoknak olyan rendje, olyan állapot, amely-

ben kellemetlen meglepetésnek, zavarnak, veszélynek nincs, vagy alig van lehetősége, amelyben ilyentől nem kell félni. A magyarázat azonban nem zárul itt le, a következő pontban így fogalmaz: valakinek, valaminek (veszélytől, kártól, jogtalan beavatkozástól, bántódástól való) védett állapota, helyzete. A biztonság tehát mindig csak valamilyen veszélyeztető tényezővel együtt értelmezhető (Berek-Berek-Berek, 2016, 4.), jelen esetben a közlekedés adja a viszonyrendszer alapját. A közlekedésbiztonság azonban megközelíthető máshonnan is. A közlekedésbiztonság egyfajta kényes egyensúlyi állapot, amelyikben egyik oldalon az ember egyéni teljesítőképessége áll, a másikon az emberrel szemben támasztott követelmények (Major, 2009, 31.). A közlekedésbiztonság megléte azonban nemcsak az egyén teljesítőképessége és a vele szemben támasztott követelmények függvénye, s nem kizárólag a közlekedésben résztvevők felelőssége. Az átgondolatlan, szakmaiságot nélkülöző tervezés, a rosszul szervezett közlekedés, a nem megfelelő és nem egyértelmű jelzések csökkenthetik az egyén teljesítőképességének határfokát, valamint egyúttal irreálisan növelhetik a támasztott követelmények szintjét is. A közlekedésbiztonsággal foglalkozó tudományterületeken már több évtizede elismert és sokszorosan bizonyított tény, hogy sokkal célszerűbb, könnyebb, és olcsóbb a környezetet az emberi beállítódáshoz igazítani, az emberek többségének jellemző tulajdonságaihoz alkalmazni, mint mindenáron arra törekedni, hogy az ember alkalmazkodjon a környezet igényeihez (Irk, 2008, 94-95.).

Ezért jut kiemelt szerep a forgalomszervezésnek és a forgalomfelügyeletnek. A közlekedés- és forgalomszervezés célja a közlekedésben résztvevők mozgásának végiggondolt szabályozása direkt és indirekt jelzésekkel, eszközökkel. Ez a szabályozás nem kizárólag jogi jellegű regulációt jelent, hanem a forgalomtechnikai eszközök és minden olyan lehetséges megoldás felhasználását is, amelyek megkönnyítik, egyértelműsítik, racionálissá és biztonságossá teszik a közlekedést. A forgalomszervezés, illetve a forgalomtechnikai tervezés célja a közlekedő ember, a jármű, valamint az útpálya és környezete közötti kapcsolatrendszer kiépítése és biztosítása (Kisgyörgy, 2014, 5.).

Hajlamosak vagyunk a közlekedés alatt csupán a gépjárműforgalomra gondolni, az utakon azonban találkozhatunk motorosokkal, kerékpárosokkal és gyalogosokkal is. A feladat az előzőek egymással és a környezettel történő harmonikus kapcsolatrendszerének, együttélésének a megteremtése. A közlekedés biztonság szempontjából történő rendszerszintű vizsgálata ugyanis kilép a közlekedésbiztonság keretein kívülre, s rámutat, hogy az hatással van a társadalom tagjainak együttélésére, s ezáltal nemcsak a közlekedési bűncselekmények, hanem megannyi más bűncselekmény alakulására is. Ezt bizonyítja Appleyard korábban ismertetett kutatása is.

Fontos tehát, hogy a közlekedés valamennyi résztvevőjére kellő figyelmet fordítsunk, az éppen aktuális állapotot folyamatosan monitorozzuk. Ma már magától értetődő a minél pontosabb megállapítások megfogalmazását lehetővé tevő értékelő-elemző munka, valamint a különféle szempontok szerinti mérlegelés, amelyek célja a lehető legobjektívebb helyzet feltárása.

Alapvetően minden vizsgálat az egyes adatbázisok nyújtotta lehetőségeken alapul. Az adatbázisok és nyilvántartások adatai azonban többnyire csak számok, amelyek nem minden esetben alkalmasak a helyes következtetések levonására, ráadásul az egyes statisztikák helytállóságával kapcsolatosan mindig felmerül a kétely. Elsősorban nem a szándékos manipulációra gondolok, sokkal inkább az adatrögzítési hibákra, vagy adott esetben a látenciára. Megannyi eset nem jut ugyanis a hatóságok tudomására, így pedig nehéz az adatok feldolgozása. Ezért aztán célszerű helyszíni vizsgálatok tartása, terepkutatás és különféle területi hatásvizsgálatok végzése. Persze nagy kérdés, hogy mikor tegyük meg mindezt. Az Európai Parlament és Tanács 2008/96/EK irányelve alapján a közúti biztonsági hatásvizsgálat és audit révén kell folyamatosan biztosítani a közlekedés biztonságát. A hatásvizsgálatot a kivitelezést megelőzően kell lefolytatni, az új közúti infrastruktúra építésére vagy a meglévő úthálózat jelentős módosítására irányuló projektek esetében. Az ilyen infrastrukturális projektek megkezdésének feltétele tehát a hatásvizsgálat. Természetesen a prognosztizált helyzet eltérhet a majdani valós állapotoktól, így az audit célja a tervek, az átadás előtti, illetve a már megnyitott útszakasz monitorozása.

Amíg a hatásvizsgálat alapvetően feltételezéseken alapul, addig az audit már ténylegesen mérhető adatokkal is végezhető. Utóbbi tehát már nagyon közel áll az említett terepkutatáshoz, helyszíni vizsgálatához. Nézzünk néhány vizsgálati szempontot a közúti biztonsági auditból, amelynek során a probléma feltárása szisztematikusan történik, s amelyet nagyon részletes ellenőrző listák biztosítanak (Koren, 2010, 120.).

Az út funkciója:

- Figyelembe vették-e korábbi auditálási fázis eredményeit, forgalmi összetétel sajátosságait, valamint a baleseti adatokat a tervezésnél?
- Meggyezik-e az út jelenlegi funkciója a tervezettel?
- Megfelel-e a tervezési sebesség és a várható sebesség az út kategóriájának és funkciójának?
- Szükséges-e a lassú járművek kitiltása?
- Biztonságosan alakították-e ki a telekbejáratokat?

Az audit szempontjait részletesen taglalja a közúti infrastruktúra közlekedés-

biztonsági kezeléséről szóló 76/2011. (VIII. 31.) Kormányrendelet 2. számú melléklete. Mind az audit, mind pedig az eddig még nem említett közúti biztonsági felülvizsgálat célja, hogy a már forgalomban lévő közút meghatározott szempontok szerint folyamatos vizsgálat alá essék. A közúti biztonsági felülvizsgálatot – a hatásvizsgálathoz és az audithoz hasonlóan – a 176/2011. (VIII. 31.) Kormányhatározat definiálja, amely szerint az nem más, mint a közút közlekedésbiztonsági szempontból meghatározó paramétereinek rendszeres időközönként történő felülvizsgálata a beavatkozást igénylő jellemzők és hiányosságok feltárása érdekében. A rendelet a későbbiekben így fogalmaz: a közúti biztonsági felülvizsgálat magában foglalja az adott helyszínen a vizsgálat időpontjában meglévő építési és forgalomtechnikai beavatkozásoknak a forgalom biztonságára gyakorolt tényleges hatásának felmérését.

De vajon miért ne lehetne a közlekedés egy külön szempont egy másfajta indexben? Csupán egy kis, de annál jelentősebb része egy vizsgálódási szempontrendszernek? Nézzük most meg ezt a szempontrendszert!

Az Amerikai Egyesült Államokban a CPTED vizsgálatok már több államban is kötelezőek, mielőtt az adott építési engedély kiadásra kerülne. Ehhez külön CPTED szakértőket képeznek, akik megfelelő szaktudás birtokában nézik át az eléjük tárt terveket. A szakértői tanfolyam⁷ két modulból áll, alap- és haladó képzésekből, amelyeknek külön részét képezi a közlekedési szempontok részletes taglalása. A forgalom kezelése, csillapítása, szabályozása ugyanis – ahogy az már az előzőekben kifejtésre került – nélkülözhetetlen eszköze az építészeti bűnmegelőzésnek.

A CPTED szempontok vizsgálatára azonban sokszor nem a tervezés fázisában kerül sor, hanem egy már létező terület átalakítását megelőzően szükségessé váló felmérés során. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy valamiféle szempontrendszer mentén haladjon végig a szakértő.

Ilyen szempontrendszer kidolgozása nem új keletű. A vizsgálódási szempontok meghatározásának ötlete már korábban megfogalmazódott a témával foglalkozó szakemberek körében, többek között egy 2005-ös tanulmányban (COPS, 2005, 24-40.), amelyben több európai ország vizsgálati modellje is bemutatásra került. Ezek közül a német modell kifejezetten a bűnmegelőzés és a közlekedésbiztonság integrált auditjával foglalkozik.

Hasonló vizsgálati szempontrendszert dolgozott ki John Parker is. 2000-ben készített ellenőrző listáját (Parker, 2000, 1-17) később Christian Weicht dolgozta

7 2018. július 9. és 18. között, Springfieldben, Missouri államban végeztem el a National Institute of Crime Prevention CPTED szakértői képzésének mindkét modulját, ezzel CPTED szakértői képesítést szerezve.

tovább, amelynek egy szinte minden szempontra kiterjedő ellenőrzési lajstrom lett az eredménye. A lajstrom alapvetően állításokat fogalmaz meg, amelyek teljesülésének vizsgálata a felmérést végző szakember feladata és felelőssége. Néhány példa az állításokra:

- Rejtett falmélyedések (beszögellések, sarkok) helye.
- Magánterületen átvezető utak közjogi helyzete.
- Gyalogos zónák, gyalogos utak felülete és a nyílt terek attraktivitása.
- Közterületek fákkal és bokrokkal beborítása.
- Középületek, mint például városháza, rendőrség, üzletek, iskolák elhelyezkedése.
- Gyalogosok száma és a fiatalkorúak részaránya.
- Gyalogutak és nem a járművek által használt utak megvilágítása.
- Parkok és gyalogos utak védelme.
- Leláncolás lehetőségével a kerékpárok védelmének lehetőségei.
- Intézkedések a kerékpárparkoló-helyek biztonságos felügyeletére.⁸

A forgalom- és közlekedésszervezés szerepe a bűnmegelőzésben

Korábban már említettem, hogy a közlekedés és a forgalom kifejezések hallatán sokszor megfélekedünk a gyalogosokról. Pedig tulajdonképpen mindannyian gyalogosként kezdjük szinte minden reggel a napunkat, amikor sétálunk a munkahelyünkre, a parkoló autónkhoz, vagy a buszmegállóhoz. Éppen ezért nagyon fontos lenne megtervezni már azokat az útvonalakat, közlekedési sávokat is, amelyeken megközelítjük a lakásunkat, a házunkat, amelyek összekötik a közterületet a magánterületekkel. A kora reggeli és a késő esti sötét utcák, a kivilágítatlan megállók, a nem megfelelően karbantartott bejáratok mind-mind befolyásoló tényezők.

Nézzük most meg képek segítségével, hogy a korábban bemutatott szempontrendszer milyen empirikus vizsgálatok elvégzését teszi lehetővé! Milyen szemüvegen keresztül kell nézni egy lakókörnyezetet, ha bűnmegelőzési szempontból közelítjük meg?

Az 1. számú képen látható árkádsor tulajdonképpen szinte bármelyik magyarországi panelépület aljában készülhetett volna. Annak, aki innen sétál ki a parkolóban lévő autójához a reggeli és az esti órákban is olyan útvonalon kell

8 Épített Környezet – Bűnözés – Szituációs Bűnmegelőzés. A lakótelepi bűnmegelőzés alapkérdései – Függelék (OKRI, Budapest, 2008.) 191-197.

megközelítenie a bejáratot, amely többnyire sötét, és alapvetően veszélyesnek tűnik. Az árkádokat alkotó oszlopok mögé nem láthatunk be, az átjáró pedig még napközben is szinte éjsötét. A gyalogos forgalom esetleges, nem állandó, mivel kevés olyan üzlet kap ilyen árkádok alatt helyet, ami folyamatos forgalmat keletkeztetne. A helyzet csak még rosszabb akkor, amikor az árkádot még a növényzet is takarja.

1. kép: Óbuda, Békásmegyér – Panelépület árkádsora - saját szerkesztés árkádsora
(Forrás: Google maps)

A 2. és a 3. számú képen látható buszmegálló egy benzinkút bejáratánál helyezkedik el, mindenféle buszmegállóként funkcionáló épület, vagy utcabútor nélkül. Egyetlen pad szolgálja a várakozó utasok kényelmét, mindenki másnak állnia kell, a táskát is a földre kell lehelyezni. Ez a jelenet játszódik le télen, nyáron, esőben és fagyban. Természetes, ha az ilyen körülmények között várakozók frusztráltak. Az úttest ráadásul itt négysávos, középen két, a villamosok közlekedését biztosító sín párral. Gyalogátkelőhely azonban sehol nem látható.

2. kép: VIII. kerület, Józsefváros - Buszmegálló (Forrás: Google maps)

3. kép: VIII. kerület, Józsefváros – A buszmegálló előtti útszakasz (Forrás: Google maps)

Persze a buszmegállók kialakítása sem mindegy. Önmagában az, hogy egy megálló véd a környezeti hatásoktól, még nem feltétlenül teszi azt megfelelővé, praktikussá, főleg nem prevenciós szempontból.

A 4. számú képen egy olyan buszmegálló látható, amelyet sűrű növényzet vesz körül, bőven meghaladva azt a CPTED ajánlást, amely a bokrok maximális magasságát 90 cm-ben határozza meg. A buszmegálló zárt oldalfalakkal rendelkezik, abban könnyedén bújhat meg úgy személy, hogy arrafelé közeledve csak az utolsó pillanatban vesszük észre az ott tartózkodót.

4. kép: Óbuda, Római part - Buszmegálló és környéke (Forrás: Google maps)

Bár a buszmegálló a 2014-ben készült képen firkálásoktól mentes, az kiváló felületet biztosít a graffitiknek.

Folytassuk a gyalogosok számára kialakított helyekkel. Képzeljük el, hogy valakinek az 5. számú képen kell nap, mint nap hazajárnia:

5. kép: I. kerület, Viziváros - Lépcső és sötét, takart bejárat - saját szerkesztés
(Forrás: Google maps)

A lépcső és környéke első ránézésre nagyon rendezettnak és tisztának tűnik, még romantikusnak is mondhatnánk. De képzeljük ezt el sötétedés után! A pirossal jelölt helyen bejárat van, a lépcső fölé a fa lombkoronája lóg, szinte vaksötétben kell megközelíteni a lakóépületet. Balesetveszélyes és a szubjektív biztonságérzetre sem hat pozitívan a szinte síkátorként értelmezhető átjáró.

A gyalogosok által legkevésbé kedvelt helyek az aluljárók. Nézzünk erre is példát!

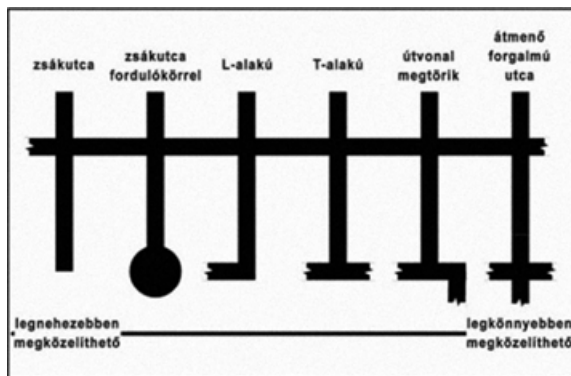
6. kép: VI. kerület, Újlipótváros – Elhanyagolt aluljáró (Forrás: Google maps)

Valószínűleg, akinek útja a 6. számú képen látható aluljárón keresztül vezet, kétszer is meggondolja, hogy ne válassza-e a jóval hosszabb útvonalat. A sötét aluljáró mellett elburjánzott cserje, a bejáratától nem messze hajléktalanok által elhagyott ruházat teszi még kényelmetlenebbé a végig haladást.

Az előbbi példák alapvetően a gyalogosokat érintő problémakört taglalták, bemutatva, hogy az épített környezet kialakítása a gyalogosok biztonság- és kényelemérzetét komolyan képes befolyásolni, s adott esetben az elkövetést is segítheti egy nem megfelelően kialakított megálló és környezete.

A járműforgalomról sem feledkezhetünk, amely a nagyobb városok esetében elszemélytelenedéshez vezethet! Ahogy Jan Gehl is megfogalmazta, nagyon fontos az emberi lépték. Az ember, mint tényező elsődleges szempont kell legyen. Azokban az utcákban, ahol a forgalom csak átszalad, és 50-60 km/h vagy még ennél is nagyobb gyorsaság a jellemző, ott nem valósul meg a természetes felügyelet, és a bűncselekmény elkövetését követően menekülni is gyorsan lehet. Nézzünk ezúttal jó példákat!

A végig gondolt közlekedéstervezésnél szempont a forgalom lassítása, az adott terület megközelíthetőségének biztosítása. Dallos Endre mindezt így fogalmazta meg: „a városnegyedek célszerű kisebb részekre darabolni, úgy, hogy azok egymástól fizikailag is elkülönüljenek, mert ezekben az emberi léptékű negyedekben lehet megfelelően kialakítani a közösségi megfigyelést. Célszerű olyan úthálózatot kialakítani a negyedben, hogy az utcák átmenő forgalmát csökkentsük vagy teljesen megszüntessük. Így erősíthető a természetes felügyelet a terület felett. A forgalom csökkentését forgalomlassító eszközök (fekvőrendőr, barikádok stb.) használatával, illetve megszüntetését zsákutcává vagy sétálóutcává alakítással lehet elérni. Természetesen ez nehezíti a lakók eljutását lakóházaihoz, de távol tartják a betolakodókat is (Dallos, 2008, 127).”

1. ábra: Utcakialakítások (Forrás: Dallos, 2008, 127)

Az elmélet gyakorlati megvalósítását láthatjuk Stockholm Hammarby Sjöstad negyedében, amely korábban a kikötőhöz kötődő, az illegalitás határán egyensúlyo-

zó gyárak félszigete volt. Az értékes lakóterület használatért az itt működő cégek nem fizettek, az elhagyott épületek vonzották a deviáns, lumpen elemeket. Az önkormányzat végül úgy döntött, hogy a kialakult állapotot felszámolja, lakónegyedet épít, s csak azok a cégek és ipari egységek maradhatnak, amelyek részt vesznek a terület megújításában és teljes legalitás mellett folytatják tevékenységüket.

A területet úgy tervezték meg, hogy forgalmi szempontból egyetlen főutcája legyen csak, ezen halad végig a villamos is. Minden más utca, amely a lakóépületek közé nyúlik, zsákutca. További előírás volt, hogy valamennyi épület alsó szintjén boltok, üzletek, irodák, éttermek kerüljenek kialakításra, hogy a egyes területhasználat és az állandó felügyelet megvalósuljon.

Az már csak északi luxus, amolyan hab a tortán, hogy a terület alatt egy olyan csőrendszer-hálózatot alakítottak ki, amely a hulladék gépjárművekkel történő elszállítását teszi szükségtelemmé. Minden lakóépület előtt ugyanis a földből kiálló, szelektív szemétdobók találhatók, amelyek egy óriási porszívóhoz hasonlóan szívják el az oda bedobott szemetet a városrész egy külső területére. A forgalmat ezzel is csökkentik, és azt a frusztrációt, amit egy kukásautó a reggeli forgatagban okozni képes.

7. kép: Hammarby Sjöstad városrész felülnézete
(Forrás: Nicole Foletta - Case study, IDTP Europe)

A forgalom kezelése több módon is elképzelhető. A Népfürdő utca tökéletes példája a fekvőrendőrrrel történő forgalomlassításnak (8. számú kép)! Az útszakaszon legalább öt helyen találunk ilyen megoldást, ráadásul azok szinte minden esetben segítik a gyalogosok átkelését is. Sokan idegenkednek a fekvőrendőrtől, azonban léteznek más megoldások (9. számú kép) is. Néhány helyen találkozhatunk az út szélén elhelyezett akadályokkal, mint forgalomlassító eszköz.

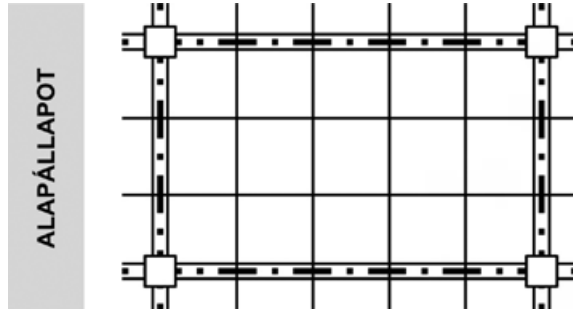
8. kép: XIII. kerület, Népfürdő utca – A forgalom lassítása fekvőrendőrrel
(Forrás: Google maps)

9. kép: XVI. kerület, Sashalom - Forgalmocsillapítás térelemekkel (Forrás: Google maps)

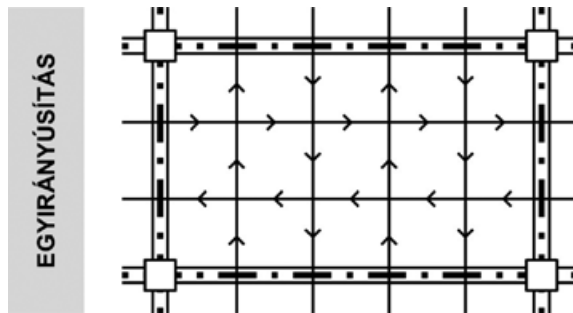
Fontos eszköz lehet még az egyirányúsítás vagy a zsákutcásítás. Az alábbiakban a Mít kezdjük az érdei utcákkal című cikk (URL2) ábráinak segítségével mutatom be a két módszer lényegét.

Alapvető helyzetben az utcák kétirányú forgalom (2. ábra) haladását teszik lehetővé. Az ábrán a négy főbb út fogja közre az alacsonyabb rendű utakat, amelyeket kétirányú, normál utcák láthatóak:

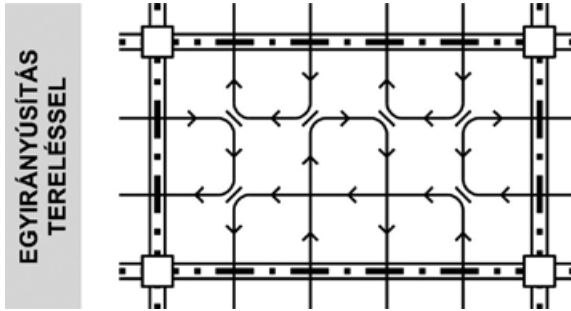
2. ábra: Utcák általános alapállapota - kétirányú forgalom (Forrás: URL2)

Ebben az esetben az elkövető bármilyen irányba távozhat, vagy éppen menekülhet, ami számára az időgazdálkodás szempontjából kifejezetten előnyös. Célszerű tehát egyirányúsítást alkalmazni (3. számú ábra), amely már csak hosszabb útvonalon történő távozást tesz lehetővé. Mindez tovább csökkenti az átrohanó átmenő forgalmat, lassítja a gépjárművek sebességét, így a közösségi kontroll jobban érvényesülhet.

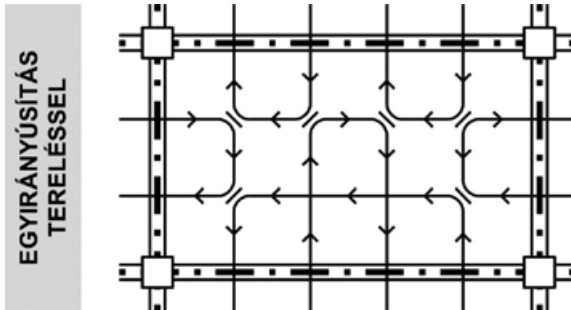
3. ábra: Utcák egyirányúsítása (forrás: URL2)

Az egyirányúsítás azonban további eszközökkel még radikálisabb forgalomszabályozást tesz lehetővé. Abban az esetben, ha önmagába visszatérő tereleési útvonalakat (4. számú ábra) alakítunk ki, a lakókörnyezet még kevésbé terhelődik a forgalom által. Ez lehetővé teszi a gyalogosok és a kerékpárosok térhódítását, adott esetben utcán játszó gyerekek felbukkanását, valamint a Jan Gehl által megfogalmazott alapelvek érvényesülését. Minél lassabb az áthaladó forgalom, annál nagyobb az esélye az élhető és biztonságos környezet kialakításának.

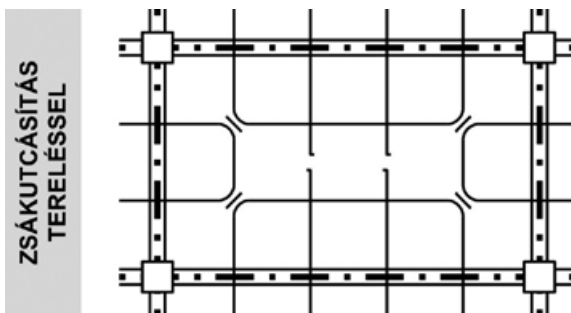

4. ábra: Önmagába visszatérő utcakialakítás (forrás: URL2)

A stockholmi példán már láthattuk, hogy az egyirányúsítás mellett további lehetőség a zsákutcásítás (5. ábra). Drasztikus módszer, de kiváló eredmények érhetőek el. Természetesen ügyelni kell a kényes egyensúlyra, hogy az ott élők mindennapjait se tegyük tönkre. Ezt segítheti, ha a zsákutca úgy kerül kialakításra, hogy a gyalogosok, kerékpárosok, kerekesszékesek áthaladása biztosított, s mód van arra is, hogy a városüzemeltetési járművek (pl. kukásautó) is átjuthassanak.

5. ábra: Zsákutcásítás (forrás: URL2) 6. ábra: Zsákutcák kialakítása tereléssel (forrás: URL2)

Az épített környezet fenti lehetőségek felhasználásával történő ki- vagy éppen átalakítása nemcsak az ott élők életére, de bármelyik járókelő, gépjárművezető életére – alapvetően pozitív - hatással van. Természetesen minden megoldásnak van előnye és hátránya. Egy lassítás, egy zsákutcásítás a gyorsan közlekedőket zavarhatja, de ilyenkor számot kell vetni, s megvizsgálni a mérleg két serpenyőjébe elhelyezhető lehetséges pozitív és negatív eredményeket, következményeket. Az építészeti bűnmegelőzés szempontjából kiváló eszköz a zsákutcásítás, főleg néhány fekvőrendőrrel kiegészülve, hiszen nincs az a tolvaj, nincs az a betörő, aki szeretne tolatva vagy akadályokat kerülgetve gyorsan távozni a helyszínről.

Összegzés

Az épített környezet minősége alapvetően befolyásolja az egyén önálló, valamint közösség szintjén zajló együttélését. E minőségnek természetesen több aspektusa van, gondolhatunk a lakóépületek állapotára, a népsűrűsége, az együtt élők nemzeti különbözőségeire, az úttest elhasználtságára, a színekre, és természetesen a közlekedésre is. Az előző fejezetben felsorolt példák csak betekintést jelentenek a közlekedés és a bűnmegelőzés kapcsolatába, megannyi kérdéskör említésére nem került sor. Ilyen többek között a megfelelő tájékoztatói eszközök alkalmazása, vagy az útburkolati jelek. Utóbbira remek példa egy Új-Zélandon folytatott projekt (URL3), ahol általános iskolásoknak tanították az épített környezet tudatos használatát. A gyerekek feladata volt többek között a lakókörnyezetük feltérképezése, fényképek, majd térkép készítése, amelyen jelölniük kellett, hogy hol érzik magukat kevésbé biztonságban. Feladatuk záró eseményei közé tartozott, hogy az olyan kereszteződésekbe, ahol a forgalom miatt nehéz az átkelés, körforgalmat rajzoljanak, színes gyermekrajzokkal. De természetesen kimaradtak különféle leleményes megoldások is, mint például a 3D hatású vagy a zongora billentyűzetére hasonlító zebrák, egyéb forgalomkorlátozó tömbök. Amíg nálunk a karácsonyi vásárt nagy, kékre festett, BRFK felirattal ellátott betontömbökkel zártuk el a kilátogatók közé behajtani kívánók előtt, addig Berlinben e csúnya betonelemeket szaloncukornak öltöztették fel! Az írás célja azonban nem az volt, hogy minden egyes kreatív megoldást bemutasson, sokkal inkább az, hogy rávilágítson az épített környezet terepen történő folyamatos vizsgálatának szükségességére, a vizsgálati szempontok sokszínűségére, valamint a közlekedés igen ritkán hangsúlyozott szempontú bemutatására. A cél, hogy az építészeti bűnmegelőzés alapelveinek és gondolkodásmódjának terjesztésével épített környezetünket még biztonságosabbá, még

élhetőbbé tegyük, bevonva lakót, rendőrt, önkormányzatot és civil szereplőt egyaránt. Hiszen a bűnmegelőzés közös ügy, csak együttesen és összefogással érhetünk el sikereket.

Felhasznált irodalom

- Giddens, A. (2008): *Szociológia* Budapest: Osiris Kiadó, 690-709.
- Atlas, R. I. (2013): *The 21st century security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Prevention, Second Edition*. New York: CRC Press, Taylor&Francis Group
- Balláné-Kunos-Lakatos (2004): *Bevezetés a kriminalisztikába*. Budapest: Rejtjel Kiadó, 16.
- Berek-Berek-Berek (2016): *Személy- és vagyonbiztonság*. Budapest: Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, 3-4.
- Biztonságos város – Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről (2011) Budapest: BM - VÁTI, 19-23.
- Borbíró A. (2011): *Kriminalpolitika és bűnmegelőzés a késő-modernitásban*. Budapest: ELTE
- Borbíró-Gönczöl-Kerezsi-Lévay (2016): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer, 233-253.
- COBE (2018): *Our urban living room*. Stockholm: Arvinus+Orfeus Publishing, 35-72.
- Crime Opportunity Profiling of Streets. (2005): *A Quick Crime Analysis – Rapid Implementation Approach*. Watford: Betrust, 24-40.
- Dallos E. (2008): *Építészeti bűnmegelőzés – a mérnök szemével*. Budapest: OKRI, 127.
- Gönczöl K. – Korinek L. – Lévai M. (1999): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina Kiadó
- Saville, G. – Cleveland, G. (1998): *2ND GENERATION CPTED: An Antidote to the Social Y2K Virus of Urban Design*. (Washington DC.: 3rd International CPTED Conference) 1-19.
- Saville, G. – Cleveland, G. (2008): *Second-Generation CPTED: The Rise and Fall of Opportunity Theory*. In: Atlas, R., Ed., 21st Century Security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Prevention, CRC Press, Fort Lauderdale, 79-90.
- Irk F. (2008): *Szituációs bűnmegelőzés lakóövezetekben*. Budapest: OKRI, 94-95.
- Jacobs, J. (1992): *The death and life of great american cities*. New York: Vintage Books, 152-177.
- Gehl, J. (2014): *Élhető városok*. Budapest: TERC Kft., 1-5. és 65-66.
- Kisgyörgy L. (2014): *Forgalomtechnika*. Budapest: Typotex Kiadó, 1-20.
- Koren Cs. (2014): *Biztonságosabb közúti infrastruktúra*. Győr: Universitas-Győr, 114-137.
- Major R. (2009): *A közúti közlekedési balesetek megelőzése, különös tekintettel a rendőrség lehetőségeire és korlátaira*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Ph.D értekezés
- Molnár I. J. (2019): *A kockázatelemzés a vagyonvédelem és a vagyonbiztonság az építészeti bűnmegelőzés aspektusából*. Hadmérnök, 3, 17-31.
- Parker, J. (2000): *Safer spaces&places: reducing crime by urban design*. Szczecin: Council of

Europe International conference on the relationship between the physical urban environment and crime patterns, 1-17.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: William H White: Social life clip moveable <https://www.youtube.com/watch?v=uowJa-3pstlw>

URL2: Varga Illés Levente: Mit kezdjünk az érdi lakóutcákkal? <http://www.erdlako.hu/kozteruleteink/198-mit-kezdjunk-a-lakoutcakkal>

URL3: Fleur Knight: CPTED in New Zealand <http://www.cpted.net/resources/Documents/ICA-Conf/2017/Fluer%20Knight%20CPTED2017.pdf>

Windt Szandra

Közösségi tervezéssel a biztonságos terekért¹

Community Planning for Safe Places

Absztrakt

A biztonság mindenki számára fontos, alapvető szükséglet, a lakókörnyezetünkben különösen igaz ez. Éppen emiatt a lokális közösségek szerepe a globalizáció ellenére továbbra is jelentős. A lakókörnyezeti, kerületi, városrészi közösségek építésének, erősítésének kiváló terepei a közösségi terek, amelyek lehetnek külső és beltériek egyaránt. Az építészeti bűnmegelőzés eszközeit felhasználva ezen terek a részvételi módszertan alkalmazásával, a megfelelő tervezéssel és a lakosság bevonásával biztonságossá válhatnak.

Kulcsszavak: építészeti bűnmegelőzés, közösség, közösségi tér, közösségi tervezés, társadalmi részvétel

Abstract

Security is a basic needs for everyone, and this is especially true for our living environment. That is why the role of local communities is also significant despite globalization. Community spaces, which can be both indoor and outdoor ones, are excellent areas for building and strengthening residential communities. By using CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) tools, these spaces can become safe through participatory methodology, proper planning and public engagement.

Keywords: community, community space, community planning, crime prevention through environmental design, social participation

1 A Safecity 2.0, 2019. május 9-én megtartott konferenciáján, *Közös(ségi) tér- de hogyan* címmel elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács Safecity projektjéről l. bővebben itt: <http://www.safecity.hu/>.

Bevezető gondolatok

„A város már többé nem a biztonság és a nyugalom zónája. Eközben mindenféle biztonsági kamerák pásztázzák az életet, semmi sem marad rejtve, semmi sem lesz észrevétlen. Ahol pedig egyetlen működő kamera sincs, ott a teremtőnek hála mindig akad néhány nyugdíjas, akik éjjeliőrként fényes nappal is rögtön észrevesznek minden rendkívüli dolgot, és máris tudatják a rendészekkel, legyenek azok magáncégesek vagy egyenesen a rendőrség, nehogy bármi rendetlenségbe torkolljon.”- írja Eberhard Straub Az élő város című könyvében (Straub, 2018, 213.). Straub nagyon jól érzékelteti: az emberi jelenlét azt is észreveszi, amit a térfelügyelő-kamerák esetleg nem.

Az erődítmény szemlélettel szemben (Fortress mentality (Saville, Greg – Cleaveland, 1998, 7.), amely a magas átláthatatlan falakkal körülvett, megszámlálhatatlanul sok kamerával védett területet jelenti, sokkal inkább az embert, a közösséget középpontba állító, a kapcsolatait, szociális hálóját erősítő szemlélet alkalmazása lehet célja egy erős, a biztonságérzetet fenyegető jelenségekkel szemben fellépni kívánó közösségnek. Ehhez járulhat hozzá az, ha az utcán emberek vannak, ha a köztereket sokan használják², ha például sok biciklista van az utcákon, ez azonban sokszor a döntéshozókon múlik: mi kap prioritást, mi a vízió az egyes város-, illetve településrészekkel, melyek lesznek azok a pontok, ahol az emberek találkozhatnak, ahol társasági (és nem utolsó sorban városi) életet élhetnek.

Legyen közösségi tér, de hogyan? Erre a kérdésre, és ezt megelőzendő a mi-éltre igyekszünk az alábbiakban választ adni.

Építészeti bűnmegelőzés és közösségi bűnmegelőzés

Egy világos, hosszú távú, országos kriminálpolitika, bűnmegelőzési stratégia³ helyet ad a helyi szintnek, amely már részletesen, a helyi problémákra, a helyi (erő)forrásoknak megfelelően igyekszik válaszokat, megoldásokat nyújtani (URL1). Ez utóbbi bűnmegelőzési programnak része az ún. közösségi bűnmegelőzés (az építészeti mellett), hiszen a globalizációval egy időben megindult a lokalizáció is, a kistérségekben szerveződő közösségek és a benne élők erős hagyományörzése, az érdekérvényesítő képességük felélénkülése, amely kiindulási pontja lehet ennek. (Tábori-T.Kiss, 2000, 9.)

2 Jane Jacobs szerint a városi utcák és járdák alapvető feladata, hogy a város biztonságos maradjon. Jacobs (1961) ezzel kapcsolatban még: Gehl 2014. 99.

3 Az 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023).

A területi bűnmegelőzés alapelve, hogy a környezet befolyásolja a bűnözést, azonban az ott élők közössége, a helyiek kontrollja, attitűdje visszahathat a kriminalitásra. A bűnözés egyszerre jelent külső és belső veszélyforrást a közösség számára. (Windt, 2011, 71-86.)

Mindkettő komolyan hat a szomszédság életére. A külső veszély a közösség egésze számára jelent kihívást, míg a belső veszély abban áll, hogy a közösségekben élő fiatalok, bűnözői életmódjukkal, a viselkedésükkel rombolhatják a környék biztonságát, a közösség összetartozását. Mind a külső, mind a belső kockázatra fel kell készülni, és bár ellenük más-más eszközökkel kell fellépni, a közösség léte, erőssége mindenképpen feltétele ennek.

Míg az építészeti bűnmegelőzés során az architektúra áll a középpontban, a színek, a növények, a fények alkalmazásával próbálja elrettenteni a potenciális elkövetőt (Kara, 2017), addig a közösségi bűnmegelőzés a közösség erejére, összetartására építve igyekszik az áldozattá (illetve az elkövetővé) válást megelőzni. Kiemelendő a fizikai gondok mellett szinte minden esetben olyan társadalmi problémák is jelen vannak, amelyek nemcsak a bűnözésre, hanem azon antiszociális viselkedésekre (pl. részegség, szemetelés, koldulás stb.) is hatnak, amelyek szintén biztonságérzetet csökkentők lehetnek.

Ahol jelentős a bűnözési ráta, sok a zavaró antiszociális viselkedés, szinte minden esetben fellelhető a közösségi viszonyok, és azok kontrollmechanizmusainak meggyengülése is.

Az antiszociális viselkedés egy közösség életében rendkívül zavaró, így bár sok esetben nem bűncselekményekről van szó, ezek ellen is igyekeznek fellépni. A legjellemzőbb példa: „*a közösség morális felsőbbrendűségére építve vezet-e be Nagy-Britannia 1998-ban az ún. antiszociális magatartási rendelkezést (ASBO), amely rendkívül széles – és jellegét tekintve kifejezetten büntetőjogi – szankcionálási lehetőséget biztosít a helyi közösségek képviselői számára a közösséggellenesen viselkedők ellen.*” (Borbíró, 2009, 130-131.)

A helyi közösségek megfelelő eszközökkel, szakemberek segítségével, komplex hozzáállással érdekeltté tehető, sikeresen bevonható, és bizonyított, hogy hosszabb távon csak ez hozhat eredményt a lakosság félelemérzetének csökkentésében.

Mind az építészeti, mind a közösségi bűnmegelőzés a hagyományos bűnözésre, a hétköznapi zavaró kriminális jelenségekre igyekszik válaszokat adni, így sem a gazdasági bűncselekmények, sem a szervezett bűnözés jelensége ezek segítségével nem csökkenthető. Ennek felismerése mellett, a határaink ismeretével kell alkalmazni ezeket az eszközöket.

A közösségi bűnmegelőzéshez több dologra van szükség. Egyrészt szükséges egy erős, jól működő, összetartó közösség, amelyet közösségépítéssel lehet fejleszteni. Másrészt elengedhetetlen az is, hogy a közösség tagjai részt vegyenek

a bűnmegelőzési feladatokban, felismerjék a felelősségüket ebben. Harmadrészt az aktív részvételhez bizalomra van szükség: bízni kell a közös célokban, egymásban, a helyi vezetőkben, akik kezdeményezően lépnek fel. Erős helyi közösségek kialakítása, felelősségvállalás a környezetünkért előre lépést mutathat a bűnözés megelőzése területén is. A lakosok bevonásának, a közösség életében való tevékeny részvételüknek egyik feltétele a bizalom. A legfontosabb a MI tudat kialakítása! (Tábori-Kiss, 2000, 9. és Pallagi, 2010) A helyi bűnözés okait feltáró információk elengedhetetlenül szükségesek.

Természetesen figyelembe kell venni, nem lehet egységes, homogén helyi társadalomról beszélni még egy szomszédság esetében sem. (Gergely 1993, 45.)

Egy helyi szomszédság, egy közösség kialakulása nem evidens. Az egy környéken lakók nem válnak maguktól közösséggé, hiszen a lokalitás önmagában még nem érték. (Gergely, 1993, 46.) Egy szomszédság, lakóövezet, városrész, település valódi (kis, közepes és nagy) közösséggé válásában a helyi hatalomnak, az önkormányzatoknak kiemelt, megkerülhetetlen szerepe van.

Ha ezt szem előtt tartva szeretné egy városvezetés a lakosságot bevonni, érdemes mindenekelőtt beazonosítani a helyi problémákat. Feltérképezni a zavaró jelenségeket, az esetlegesen meglévő szomszédsági konfliktusokat, azok okainak, mélységeinek megismerésével. Erre számos módszer biztosít lehetőséget, hiszen önmagában a hivatalos kriminálstatisztika nem elegendő a helyi bűnözés, az antiszociális viselkedések, összességében a biztonságérzetet befolyásoló tényezők feltárására. A hivatalos adatok mellett így szükséges a lakosság véleményét is megismerni, ugyanis ez már kiinduló pont lehet, hogy mennyire bevonhatók az ott élők, melyek a nehézségek, esetleges konfliktusok, lehetőségek, és nem utolsó sorban az erőforrások, amelyekre építeni lehet.

Ha ismerjük a helyi problémákat, feltérképeztük a helyi közösségi hálót, a bevonható partnerek lehetséges körét, akkor érdemes a már magyar hagyományokkal is rendelkező közösségépítés elemeit is segítségül hívni. (Varga Vercecse, 1998, 15.)

„Egyre inkább felismerődik és megfogalmazódik az igény, hogy a társadalmi részvétel a tervezésben és a helyi fejlesztési folyamatokban is érvényesüljön. Megszülessenek helyben a megoldások és ebben a helyi állampolgárok cselekvően vegyenek részt.” (Varga Vercecse, 1998, 15.) Ezzel eljutottunk egy fontos dologhoz a közösségi bűnmegelőzés sikerességében: a cselekvő részvétel, a felelősségérzet felismerése és az azért való tevékeny hozzájárulás nagy szerepet kap.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. tv. szabályozza és lehetőséget teremt a közösségi részvételnek. Meghatározza az önkormányzat feladatát a helyi közbiztonsággal kapcsolatban, valamint a település közbiztonságának biztosításában is.

6. § a) támogatja a lakosság önszerveződő közösségeit, együttműködik e közösségekkel, biztosítja a helyi közügyekben való széles körű állampolgári részvételt; b) erősíti a település önfenntartó képességét, feltárja lehetőségeit és hasznosítja saját erőforrásait;

17. § (1) A települési és a fővárosi önkormányzat a helyi közbiztonságról, vagyoniának, más értékének védelméről kényszerítő eszköz alkalmazására törvény alapján jogosult szervezet létrehozásával is gondoskodhat.

Az emberek a lakókörnyezetükben sokkal inkább látják, a mindennapi életükben tapasztalják, ha történik valami, éppen ezért lényegesen könnyebben megszólíthatók, bevonhatók a lakóhelyet illető döntésekbe. Az egyéni lépések mellett a szervezett formában történők nagyobb hatékonysággal érhetnek el eredményeket. Ezért is nagyon fontos a közösségi aktivitás, a civilszervezetben való tevékenykedés, a tudatos állampolgári magatartás. A Közbizalom 2017 (Péterfi, 2017) című jelentésben újra összefoglalták közösségfejlesztők a nem reprezentatív mintán készült, de több éve ugyanazt a kérdést tartalmazó kérdőívük eredményeit. Sajnálatos módon az önkormányzatokba vetett bizalom némileg csökkent, a helyi szintű kezdeményezésekbe, döntéshozatalba egyre kevésbé vesznek részt a válaszadók. (Péterfi, 2017, 2-3.) Ez nagy gátja (lehet) a közösségi részvételnek. Ugyanakkor az internetes akcióban történő bevonódás sokkal jellemzőbb, amely azért lehetőséget biztosít arra, hogy az online és az offline közösségi tér között legyen átmenet, és az online-ból kilépve legyen személyes kapcsolat.

Gahlnak igaza van: *„Ki kell emelni, hogy a várostervezők nem sokat tehetnek a bűnmegelőzés érdekében ott, ahol a biztonságérzet hiánya a társadalmi viszonyokban gyökerezik. Vannak viszont olyan városi közösségek, beleértve a bűnözés által kifejezetten érintett városnegyedeket, amelyek kevésbé vannak gúzsba kötve. Ezeket a területeket értelmesebbé és komoly erőfeszítésnek, ami arra irányul, hogy a lakosság ne bújék rácsok és szögesdrót mögé.... színtelen minden esetben jó érvek szólnak amellett, hogy gondosan munkálkodjunk az érzékelt és a tényleges biztonság erősítésén, mert ez az előfeltétele a közös tér használatának a városban.”* (Gahl, 2014, 97.)

Minden olyan, társadalomba beágyazott szervezetre építeni kell, amelyek segíthetnek a bűnözés megelőzésében – az erős civil elszántság (a közösségi bűnmegelőzésben is) elengedhetetlen. A személyes, kapcsolati háló erősítése védelmet nyújt mind az áldozattá, mind az elkövetővé válás tekintetében.

A közösségi bűnmegelőzéshez, mint már korábban említettük, erős, alulról szervezett közösségre van szükség. Hazánkban az alulról jövő szerveződést sajnálatos módon éppen felülről kell támogatni, ennek a feladatnak eszközeit adja meg, az Európa Tanács az Urban crime prevention - A guide for local authorities című dokumentumban.

Az ajánlás 14. pontja szól a lakosság közreműködéséről, kiemelve, hogy az önkormányzatoknak ebben jelentős szerepe van. Feladatuk: *„helyi megfigyelési programok és egyéb mechanizmusok létrehozásán keresztül erősítsék a nyilvánosság közreműködését, amely arra bátorítja az állampolgárokat, hogy ne csak kiálljanak elképzeléseik mellett, segítsenek megvédeni saját biztonságukat és jólétüket, de a diszkrimináció megszüntetése és a bűnözés ellen irányuló pozitív álláspont kialakítása érdekében állampolgári kötelességüket is ismerjék fel.”*

Nyílt napokat, lakossági fórumokat szervezzenek, ahol lehetőséget biztosítanak a lakosoknak arra, hogy a bűnözésről alkotott véleményét és a bűncselekményektől való félelmét megismerjék (kérdőívek segítségével is). Hírlevelek és szórólapok segítségével ismertessék a lakók számára a bűnmegelőzési stratégiát, amelynek aktív részeseivé kell tenni őket, ehhez a jó bűnmegelőzési stratégia mellett, jól felépített kommunikációs tervre is szükség van. Úgy is, hogy az ingatlankezelési hatóságokkal együttműködve alakítsanak ki őrzött területeket, növeljék a lakóközösségek biztonságát, tisztaságát, és tartsák karban a lakott területeket a vandalizmus és a rendbontás megelőzésére, támogassák a helyi kezdeményezéseket és a bérlők közvetlen részvételét az ingatlankezelésben.

Ki kell emelni: *„a lokalitás, a helyi társadalmi környezet többnyire kedvez a közösségi aktivitásnak. Egyrészt a saját cselekvés, a részvétel ebben a közegben könnyebben tud sikeres lenni, hatást elérni; másrészt a belátható közeg az egyén és a közösségek számára is reális tájékozódást, az ellenőrzés, a kontroll lehetőségét kínálhatja.”* (Mészáros-Péterfi 2011)

Mint említettük állampolgári aktivitásra is szükség van, hiszen hiába próbálják bevonni a lakosságot, ha őket mozgósítani mégsem lehet. A helyi tájékoztató csatornák figyelemmel kísérése a legjellemzőbb az állampolgárok részéről. A fiatalok, fiatal felnőttek és főként a magasabb iskolázottságúak körében igen népszerű valamilyen internetes akcióban történő részvétel, sokkal inkább, mint a személyes megjelenés valahol. (Péterfi, 2017, 8.)

A közösség építéséhez, erősítéséhez jó vezetőkre, egy-két olyan egyéniségre van szükség, aki képes megszervezni, mozgósítani az embereket, az ő munkájukat, tevékenységüket kell a helyi hatóságoknak támogatni, segíteni. (Barabási, 2016, 342-376.)

A közösségi terek

Köztér minden olyan természetes és épített környezet, amelyhez bárki hozzáférhet, így az a fizikai és közösségi szféra közötti átmenet, azaz a társadalmi élet színtere. (Vedrédi, 2012, 291-299.)

Az ún. public space egy termék: a társadalmi kontroll és a tulajdon megnyilvánulása. (Mitchell, 1995, 115-116.)

A modern városok közterei ellentmondásosak és nagyban függ a használóktól, attól, hogy a közösség hogyan definiálja, használja az adott helyet.

Henri Lefebvre, aki Straub szerint a városi hétköznapiak nagyszerű kutatója (Straub, 2018, 217) szerint a tér társadalmi konstrukció, a teret a társadalom határozza meg, annak jelentése és tartalma van. (Lefebvre, 1991) Azt, hogy ezt hogyan és miképpen tesszük, azt a döntéshozóknak kell meghatározniuk, szerepük van abban, hogy milyen funkciót szánnak egy adott térnek.

Az urbanisták, városszociológusok számára evidens, hogy a tér és a társadalom hat egymásra: a társadalom formálja a teret, a tér alakulása egyben meghatározza a társadalom tulajdonságait is. (Vedrédi 2012, 291-299.)

Azaz egy jól kiválasztott tér, különleges kialakítással, és (új) tartalommal a városmarketing egyik ékköve lehet, különlegessé tehetik a várost, és egy városrész újra definiálásában, térképre helyezésében is kiváló lehetőséget biztosít. Erre jó példa Budapest VIII. kerület különböző részeinek elnevezése, a Csarnok negyed, a Magdolna negyed stb. A köztér, a közterület üzenetet hordoz (Rákóczi tér) és a helyi lakosság identitásának részévé válhat. (Vedrédi 2012, 291-299.)

A közösségi és az építészeti bűnmegelőzés közös halmaza, a két szemlélet együttes (pozitív) hatása leglátványosabban éppen a városi közösségi terek kialakításában, működtetésében jelenik meg. Valódi, élő közösségi tér nélkül a városi terek üressé és veszélyesekké válhatnak. Ennek leglátványosabb (és legszomorúbb) következménye, hogy ma már egyes bevásárló központok töltik be a közösségi terek szerepét. Hiába van ugyanakkor közösségi tér, ha azt különböző eseményekkel nem töltik meg, ezek szervezését valakinek szintén fel kell vállalnia. Valakinek vezetnie kell ezeket, ez a környezetben történő változás nélkülözhetetlen társadalmi alkotóeleme.

Nemcsak a magas iskolai végzettségű, magasabb társadalmi státuszúakra kell fókuszálni: a közösségi terek kialakításakor éppen a rosszabb helyzetben élőket, lévőket lehet(ne) a leginkább bevonni, megfogni. Erre alkalmas az építészeti (és közösségi) bűnmegelőzés egyik iskolapéldája, az Oscar Newman várostervező nevéhez kötődő Védhető terek (Defensible Spaces) kialakítása. (Gahl, 2014, 102.)

Alkalmazhatóságát részben a flexibilitása adja, amely miatt az összes közösségi tér típusra alkalmazható, legyen szó akár belterről, akár külterről. Óriási sikerrel vették igénybe a sűrűn lakott, magas bűnözési rátájú, kevert származású, átlag alatti jövedelemmel rendelkezőkkel teli lakótelepeken, de majdnem mindenhol működik a városi közterek tekintetében. A Defensible Spaces a közösség fizikai térstrukturálási elvén alapul, amely lehetővé teszi a lakók számára,

hogy ellenőrzésük alatt tartsák a közös területeket az otthonaik környezetében, beleértve ebbe a házaik külső környezetét is. (Faurest, 2008)

A köztér bár mindenkié, ügyelni kell arra, hogy valóban mindenki tulajdonosként, sajátjaként ügyelje, használja a közös teret, akár úgy is, hogy egy-egy részeit valóban kisebb csoportokra (esetleg családokra) bízzák, résztulajdonossá téve őket. Ezért kis parcellákra felosztva, kontrollálhatóvá téve egy-egy teret, azt eseményekkel megtöltve a szegényebb környékeken is jó eredményeket lehet elérni. (Windt, 2011, 76.)

Ez a félszáz éves tapasztalatokkal rendelkező elmélet azonban hazánkban mégsem tudott elterjedni, a közösségi tervezés sajnálatosan kevés alkalommal fordul elő. A részvételi tervezés alkalmazása a helyi döntéshozókön múlik, és részben érthető, hogy ettől miért idegenkednek. Egy köztéren különböző érdekcsoportok jelenhetnek meg, ezt a participatív módszeren alapuló fejlesztés során mindig szem előtt is kell tartani, sőt a már korábban említett helyzet feltárása során erre mindenképpen rá kell világítani, fel kell készülni. Az eltérő érdekek konfliktusokat szülhetnek, amelyek hosszabb távon éppen az elérendő kívánt cél ellen fognak hatni. (Vedrédi, 2012, 198.)

A társadalmi részvételről

A társadalmi részvétel nem új keletű fogalom. Arnstein 1969-ben alkotta meg a közösségi (társadalmi) részvétel skáláját, amelyben 8 fázisban különíti el a részvétel fokozatait a teljes passzivitástól az aktív jelenlétig. (Arnstein, 1969, 216-224. és Reisinger, 2012, 23-44.)

Szántó Richárd szerint „a társadalmi részvétel különböző formáinak értékelése iránti igény nagyjából a részvételi eljárások előtérbe kerülésével egyszerre jelent meg. A társadalmi részvétel lehetséges módozatait taglaló írások sokszor maguk is tartalmaznak értékelő megjegyzéseket. *Arnstein (1969) például azt tekinti igazi társadalmi részvételnek, amikor az állampolgárokat felruházzuk a döntésben való részvételhez szükséges jogokkal és a döntéshez konkrét inputokkal is hozzájárulhatnak.*” (Szántó, 2012, 33-53.)

A társadalmi részvétel módszertanának ismerte is szükséges a közösségi tervezés megvalósításában, a lakossági fórumokon túlmutatóan más eszközök, módszerek is rendelkezésre állnak, amelyeket mind közösségépítők, mind várostervezők dolgoztak ki, és amelyek alkalmazása, mindennapivá válása még vár magára. (Sain – Rab, 2018) A Budapest VIII. kerületében megvalósuló szociális városrehabilitáció 2004-ben indult. Hazánkban elsőként ebben a modellkísérletben próbálták bevonni a rehabilitáció során a civilszervezetek mellett a lakosokat

is, így a Mátyás tér rekonstrukciója esetében is. Ennek tanulságai más települések vezetői számára is kiindulási pont lehet. Dömötör kiemeli, hogy a közösségi tervezés során a kommunikációra és a társadalmi bázis megteremtésére az előzőleg elképzelnél sokkal több időt és energiát kell szánni. (Dömötör, 2008)

A közösségi tervezés többlet terhet jelent mind a döntéshozó, mind a tervező, mind a lakosság számára. A lakosság számára a szabadidejük terhére történő tevékenységet jelent, hogy mindig jelen legyenek, képviseljék az érdekeiket, gondolataikat, lehetőleg ugyanazok. A tervezőktől nyilvánvalóan nyitottságot igényel, hiszen az ő elképzeléseinek esetleges megváltoztatására is sor kerülhet a civil leendő használók szemszögéből.

A döntéshozónak jelent a legtöbb plusz feladatot ez a fajta városalakítás; az előkészítésnek még inkább szerepe van a szociálpszichológiai folyamatokra, a már említett esetlegesen felmerülő konfliktusokra is fel kell készülni, alaposan megtervezni mindent. Világosan meg kell határozni a szerepeket és az időkereteket, hogy meddig lehet a döntéseket meghozni, a véleményeket kifejteni.

A Mátyás téri tapasztalatok alapján elmondható: a nehézségek ellenére „*a részvétel a szakmaiság fontosságát nem csökkenti, hanem növeli. ...A részvételi tervezés eltérő módszereinek és eszközeinek alkalmazása következtében más lesz a fizikai környezet, a folyamatot tükröző 'részvételi táj' alakul ki*” (Dömötör, 2008) (Alföldi, 2010), amelyet sokkal inkább magunkénak érznek a használók. (Vedrédi, 2014, 61-71.)

Világosan és megfelelő módon kell meghatározni a feladatokat, kinek mit kell csinálni, a tervező tervez, a lakos véleményez, ötleteket ad, de a megvalósításba csak részben szólhat bele. (Alföldi, 2010) A társadalmi részvételi folyamatok alkalmazása után azok értékelésére is sort kell keríteni, erre a nemzetközi szakirodalomban találunk különböző modelleket, amelyek szintén segíthetik a döntéshozókat. (Szántó, 2012, 35-38.)

A közösségi terek étellel való megtöltésében a lakók igényeire, korosztályára tekintettel szabadidős programokat is biztosítani kell.⁴

Kiemelkedően fontos, hogy a lakosok maguk részesei legyenek a szomszédság társadalmi életének, de ehhez cselekedni is kell. E nélkül gyakorlatilag működésképtelenné válhat a legjobb ötlet is. Sokszor felmerül azonban az az ellenérv, hogy a lakosok nem akarják, érdektelenek ezekkel szemben, felesleges számukra bármit szervezni, hiszen abban nem hajlandóak részt venni.

Sokféle módszerrel lehet részvételre ösztönözni a lakosokat, mégis figyelembe kell venni azokat a tényezőket is, amelyek ezek ellen hatnak. Számos oka le-

4 A fiatalok mellett természetesen az idősek részére nyugdíjas klubot a kismamák részére baba-mama klubot, családoknak családi programokat kell(ene) szervezni, a korosztályok és a napszakok szerint.

het annak, hogy a lakosok miért nem vesznek részt a közösségi programokban (pl. a hosszú munkaidő, fáradtak részt venni esténként a közösség életében; a koruk, egészségügyi állapotuk nem teszi lehetővé; esetleg más, a saját, lakó-környezettől független közösség tagja).

Két csoport megszólítását, bevonását azonban mindenképpen figyelemre méltónak tartjuk minden településen. Egyrészt: *„a nők jelenléte meghatározó a sikeres közösségi tér számára, mivel ők sokkal jobban megnézik, hogy hová járjanak. Így az igazán jó közösségi térben valószínűleg magasabb lesz a nők, mint a férfiak száma. A nők a lábukra és az intuíciójukra hagyatkoznak: például a biztonságosságról alkotott elképzelésük nagyban befolyásolja a döntésüket, akárcsak az ülőhelyek magassága, anyaga, vagy az, hogy milyen a többi látogató.”* (Madden, 2000, 109.) - írja a gyakorlati útmutatásul is szolgáló jól működő közösségi terek kialakításához készült és online magyarul is elérhető kézikönyv.

Másrészt a nők, kisgyermekes anyukák mellett a fiatalok bevonása egy-egy közösségi tér kialakítása során szintén eredményes lehet, amennyiben ez valóban az ő igényeiknek, életkori sajátosságaiknak megfelelően az ifjúsági munka eszköztrendszerének alkalmazásával történik. Csatári Emese szerint *„összefüggésben van a fiatalok közösségi aktivitásának és részvételének kérdése szabaddíós szokásaikkal, közösségi térhasználatukkal”*. (Csatári, 2016, 4.)

Az ifjúsági közösségi tér lehetőséget teremt arra, hogy találkozóhely legyen a fiatalok számára, ahol azonban (nem lehet elégszer hangsúlyozni) programokra is szükség van. Ezek nem mindig népszerűek, de őket bevonva, a fiatalok igényeire figyelve szervezett, tervezett eseményekre lehet mozgósítani őket. A chicagói iskola óta a fiatalok számára létrehozott klubok a bűnmegelőzés és a közösségépítés alapját képezik, szükséges egy olyan hely, ahol a fiatalok szórakozhatnak, tanulhatnak. Erre jó példák az ún. Youth cafék, amelyek a fiatalokat a képernyő elől közösségi életbe igyekeznek bevonni, noha online szervezik, jelzik a különböző eseményeket, nyitva tartást stb. (URL2)

Összegzés

Tudomásul kell venni, hogy a bűnmegelőzés, az antiszociális viselkedés csökkentése mindenki felelőssége, közös érdekünk. Ebben mindenkinek részt kell venni, az áldozattá válás elkerülése nagyfokú odafigyelést igényel. A közösségépítés, a hatékonyabb társadalmi kontroll nemcsak a bűnözés, illetve az antiszociális viselkedés csökkentésére alkalmas, az intenzívebb interakció jelenléte más területeken is sikeres lehet. Mindazonáltal szem előtt kell tartanunk, ezt a hozzáállást is tanulnunk kell, minden településen, közösségben más és más eszközök

segíthetnek a megvalósításban, nincsen egységes sablon, amellyel bárki helyi szintre történő alakítás nélkül sikereket érhet el. (Windt, 2011, 84.) Csak az építészeti megoldások önmagukban nem csökkentik a bűncselekmények számát. A hatalmas falak az épületek körül, az iskolai erőszak megszüntetésére kiépített mágneses kapuk csökkenthetik az egyszerű racionális elkövető legkönnyebb áldozat elleni akcióját, azonban valódi közösségépítő stratégia nélkül sem a falakon kívül, sem belül nem leszünk biztonságban. A részvételi tervezéssel kialakított közterek növelhetik a szubjektív biztonságérzetet. A sikeres közösségi terek jól megközelíthetők, ott vannak különböző programok, komfortos, valamint jelen van egy közösségi szellem (Madden, 2000, 15.), és nem utolsó sorban tiszta és biztonságos. A közösségi bűnmegelőzés során elmosódnak a bűnmegelőzés, illetve a társadalom- és szociálpolitikai jellegű beavatkozások határai, mégis ebben a helyi rendőrségnek is szerepet kell vállalnia: az emberek biztonságérzetét növeli, ha rendőröket látnak az utcán, ha az a rendőr ismeri a környéket, az ott lakókat, magyarul ő a közösség rendőre: a helyi bűncselekmények, az antiszociális viselkedés jelenségeinek felszámolásán dolgozik a lakossággal együtt. (Windt, 2011, 83-84.) A közösségi rendészet filozófiájának hazánkban történő elterjedése, a többek között svájci példa alapján történő megvalósítása éppen ezt szolgálná, segítené elő, és égető szükség van (lenne) rá. (Christián, 2018, 33-61.) (Christián, 2019, 79-88.) A bűncselekmények és az antiszociális viselkedések felszámolásának célja mellett a helyi konfliktusok kezelése is a közösségi bűnmegelőzés eleme és a részvételi tervezés során érdemes erre is figyelmet fordítani. A társadalmi folyamatok, a társadalmi kirekesztődés, a kisebbségekkel kapcsolatos előítéletek felszámolása és általában az együttélésből adódó nézeteltérések kezelése egy erős közösség létérdeke. A közösségi mediáció hazánkban is jól működő gyakorlat, számos jó példa mutatja, hogy hasznos a helyi problémák feloldásában, erőszakmentes elrendezésében. Segít a társadalmi béke fenntartásában, olyan viselkedési, konfliktus- és problémamegoldó kultúra kialakításában, amelyre nagy szükség lenne. A közösségi mediáció alapja a helyi közösség tájékoztatása, érzékenyítése, egy olyan jelzőrendszer megléte, amely nyitott a felmerülő konfliktusokra, azt képes megfelelően reagálva, az érdekelteket megtalálva feloldani. A közösségi vagy települési mediációnak nélkülözhetetlen része a közösség erőforrásainak aktivizálása is. (Windt, 2011, 71-86.) A részvételi tervezés a helyi közösség erősítését segítheti elő, az abban részt vevők magukénak érezhetik a munkájuk eredményét, sokkal inkább figyelnek majd arra, hogy azt óvják is, így mindenképpen van biztonságérzetet növelő hatása is. Ehhez a döntéshozók/városvezetők részéről határozott elképzelésre, alapos tervezésre van szükség. (Brunton-Smith, - Bullock, 2019) A bizalom kiépítésében az online tér is segítséget jelenthet: ha sikerül egy közösséget kialakítani a

világhálón, az az offline kapcsolatokban is realizálódhat. Senki sem szeret sötét alagúton, túlbujánczott sövényekkel teli, elhagyott parkban átsétálni, nemre és korra való tekintet nélkül. A városi biztonság megteremtésében az építészeti bűnmegelőzés eszközei bizonyítottan eredményesek, ha és amennyiben a humán faktor, az ember is számít. A növekvő lakosságszámú városokban az ember, az egymás közötti kapcsolat elvész, annak ellenére, hogy az igény erre megvan. A lokalizáció erősítése sok haszonnal jár: az ott élők együttműködőbbek, nyitottabbak lesznek egymással, a település vezetésével. Ugyanakkor a döntéshozók részéről is kell nyitottság arra, hogy az ő véleményüket, észrevételüket, (tér)használati szokásaikat figyelembe véve végezzenek felújításokat, fejlesszék városrészeiket. Ehhez a társadalmi részvétel módszertanának eszköztárát is el kell sajátítaniuk és kölcsönös bizalmon épülő partnerséget kialakítaniuk minden fél részéről, hogy egy élhető, fenntartható, biztonságos környezet jöjjön létre. Straub szerint „*A város mindenkié. Ettől a régi európai ígérettől mostanra a legtöbb városlakót félelem tölti el. ... A városlakót a 'félelem kultúrájának' kell érzékennyé tennie a veszélyekre, amelyek bárhol leselkednek rá. Ez a félelem tette mostanra a nagyvárosi embert aggályossá, nem pedig a város, amit ő ezzel szemben vádol.*” (Straub, 2018, 225.) Ezt elkerülendő a döntéshozóknak kelle-ne nyitottabbnak lenni arra, hogy a helyi lakosságot is bevonják az (öt érintő) közterek kialakításaiba.

Felhasznált irodalom

- Gergely A. (1993): *Urbanizált méhkas, avagy a helyi társadalom*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Alföldi Gy. (2010): *Közösségi részvétel a városfejlesztésben — a Magdolna Negyed tanulságai*.
<http://epiteszforum.hu/node/17619>
- Arnstein, S. R. (1969): *A Ladder of Public Participation*. Journal of the American Institute of Planners, 4, 216-224.
- Barabási A.-L. (2016): *A hálózatok tudománya*, Budapest: Libri Kiadó
- Borbíró A. (2009): *Bűnmegelőzés*, In: Borbíró A. Kerecsi K.: *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve*. Budapest: TÁMOP-IRM
- Brunton-Smith, I. - Bullock, K. (2019): *Patterns and Drivers of Co-production in Neighbourhood Watch in England and Wales: From Neo-liberalism to New Localism*. The British Journal of Criminology, 1, 85–106.
- Christián L. (2018): *A helyi rendészeti együttműködés rendszere*. Iustum Aequum Salutare, 1, 33-61.
- Christián L. (2019): *Egy feledésbe merülő közösségi rendészeti modellkísérlet margójára*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): *Gondolatok a rendészettudományról*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 79-88.

- Csatári E. (2016): *A fiatalok szabadidő eltöltési szokásaihoz alkalmazkodó ifjúsági közösségi tér – a hang out másik oldala*. Párbeszéd, 3, 4. http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/585a7d3e22d4a/szerzo/CSATaRI_A_fiatalok_szabadido_eltoltesi_szokasaihoz.pdf
- Dömötör T. (2008): *Mátyás király szerepzarbanban — Egy közösségi részvételen alapuló szabadtér-tervezési modellkísérlet tapasztalatai*. Építészfórum, <http://epiteszforum.hu/node/9422>
- Faurest, K. (2008): *Védhető terek 1-2*. <http://epiteszforum.hu/node/11244>
- Finszter G. (2003): *A rendészet elmélete*. Budapest: KJK Kerszöv
- Gehl, J. (2014): *Élhető városok*. Budapest: Terc Kft
- Jacobs, J. (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. <http://elte.pene.hu/7.felev/Varos%20tersegek%20foldrajza/Jane%20Jacobs.pdf>
- Kara L. (2017): *Bűnmegelőzés építészeti eszközökkel*. Budapest: Lechner Nonprofit Kft
- Kézikönyv a részvételi városmegújításról*. [http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/2c650dfb392c5898c12577dd003cdb4a/\\$FILE/Kezikonyv_a_reszveteli_varosmegujitasrol_v2.pdf](http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/2c650dfb392c5898c12577dd003cdb4a/$FILE/Kezikonyv_a_reszveteli_varosmegujitasrol_v2.pdf)
- Lefebvre, H. (1975): *The production of Space*. https://monoskop.org/images/7/75/Lefebvre_Henri_The_Production_of_Space.pdf
- Madden, K. (2000): *Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret? Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához*. https://okotars.hu/sites/default/files/okotars_hogyan_varazsoljunk_ujja_egy_kozteret_letoltheto.pdf
- Mészáros Zs. – Péterfi F. (2011): *Közbizalom jelentés 2010*. http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/DOKUMENT.Nsf/538d96804d640588852566f2006f1ed7/5bb93129057ff2ee-c125782a004e1f45?OpenDocument
- Mitchell, D. (1995): *The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy*. In: *Annals of the Association of American Geographers*, 85, 108-133.
- Pallai K. (2010): *Társadalmi részvétel*. Budapest: TÖÖK
- Péterfi F. (2017): *Közbizalom jelentés 2017*. <https://www.cka.hu/wp-content/uploads/2017/09/kozbizalom-2017.pdf>
- Reisinger A. (2012): *A társadalmi részvétel a helyi fejlesztési politikában Magyarországon*. *Civil Szemle*, 1, 23-44.
- Sain M. – Rab J. (2018): *Részvételi tervezés a településfejlesztésben és településrendezésben*. Budapest: Lechner Tudásközpont
- Saville, G. – Cleveland, G. (1998): *2nd generation CPTED: An Antidote to the Social Y2K Virus of Urban Design*, 7. <http://www.veilig-ontwerp-beheer.nl/publicaties/2nd-generation-cpted-an-antidote-to-the-social-y2k-virus-of-urban-design>
- Straub E. (2018): *Az élő város, Az urbánus életformák változásai*. Budapest: Typotex
- Szántó R. (2012): *Társadalmi részvétel Magyarországon: siker vagy kudarc?* *Kovács*, 4, 33-53.
- Tibori T. – Kiss T, T. (2000): *Közösségi formációk*. Budapest: SZIE JFK
- Urban crime prevention: a guide for local authorities, Responses to violence in everyday life in a democratic society*. (2003) Strasbourg: Council of Europe

- Varga T. – Vercseg I. (1998): *Közösségfejlesztés*. Budapest: Magyar Művelődési Intézet
- Vedrédi K. (2012): *A köztér fogalmának különféle értelmezése és területfejlesztési aspektusai*. In: Pál V. (szerk.): *A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései: tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából*. Szeged: SZTE TTIK, 291-299.
- Vedrédi K. (2014): *Köztérfejlesztések hatásai néhány év távlatából - a budapesti Mátyás tér*. *Köztes-Európa*, 6, 61-71.
- Windt Sz. (2011): *Közösségi bűnmegelőzés eszközei*. In: Tomay K. (szerk.): *Biztonságos Városok*, Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről, 71-86.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: Veszprém város Közbiztonsági és Bűnmegelőzési koncepció <http://www.veszprem.hu/veszpremieknak/onkormanyzat/strategiak-programok-koncepcio/5442-kozbiztonsagi-es-bnmegelzesi-koncepcio>

URL2: <https://thameyouthcafe.org.uk/>

Beregnyei József

A rendvédelmi szervek (rendőrség) végrehajtó állományának utánpótlása és a korosztályi jellemzők viszonya

The relation between the supply of the executive staff of the law enforcement organisations (police) and certain age group characteristics

Absztrakt

A címben szereplő téma kapcsán abból indulok ki, hogy relatíve a tisztképzéshez, a vezetői felkészítéshez képest méltatlanul keveset foglalkozik a szakirodalom is a végrehajtó (tiszthelyettes) állomány utánpótlásával, helyzetük előrejelzésével, gondjaik megelőzésével. A rendőrség szervezetének jelenében éppen a tiszthelyettesi állomány utánpótlása az, amely számszerűsíthetően nagyobb gondot jelent – hiszen a leszerelők létszáma meghaladja a jelentkezők létszámát, s azt még nem is vettük számításba, hogy a szervezettől többéves, néha évtizedes szakmai tapasztalattal távozók tudása és gyakorlata nem pótolható pusztán a létszám meglétével. Jogosan merül fel a kérdés az olvasóban, hogy miért, mi ennek az oka? De azt is érdekes lenne megtudni, hogy a már állományban lévő tiszthelyettesek/zászlósok (továbbiakban altisztek) egy része – nyilvánvalóan, akiknek felsőfokú állami és szakmai (rendészeti szervező) végzettsége van – miért szeretne továbbtanulni a Nemzeti Közsolgálati Egyetem adott szakán, hogy tiszt legyen belőlük?! Hozzáteszem, ilyen paraméterű altisztekből elég sok van a rendvédelmi – különösen a rendőri – szervezeteknél. Lehetne rá egy nagyon egyszerű válasz: mert szeretnének előre jutni, jobban fizető, inkább vezetői munkakörben dolgozni. De ennek csak ez lehet az útja? Mindezekre – és egyéb később érintendő tényezőre – tekintettel gondolom, hogy nagyon időszerű lenne a végrehajtásban dolgozó beosztott (tiszthelyettes) állomány helyzetével, utánpótlásával, munkakörülményeivel olyan mélyen, tudományos alapon foglalkozni, mint ahogy ez fennáll a tisztai állomány esetében.

Kulcsszavak: rendvédelmi szervek, végrehajtó állomány, a rendvédelmi szervezetek főbb jellemzői, korosztályi jellemzők, a végrehajtó állomány (tts., zls.) utánpótlása, az Y, Z generáció és a rendvédelmi szervek főbb jellemzőinek öszszevetése, megoldási/finomítási lehetőségek.

Abstract

Regarding the topic indicated in the title, I assume that – compared to the issue of training commissioned officers and would-be leaders –, there is relatively little discussion going on about the workforce supply of the executive (warrant officers) staff, the prediction of their situation, the prevention of their problems, and this applies to special literature. In the current situation of the police organisation it is precisely the recruitment of warrant officers that is more of a problem – since the number of decommissioners exceeds the number of candidates, and we have not even taken into account that the knowledge and practice of those who leave the organization with many years, sometimes decades of professional experience, cannot be replaced by the mere presence of staff. It may well be asked: ‘Why is this happening?’ Also, it would be interesting to know why the warrant officers who are already members of the staff (obviously those who have already graduated from state or law enforcement higher education institutions) want to study further at a given specialisation of the National University of Public Service to become commissioned officers. Additionally, there are quite a huge number of warrant officers with these parameters in law enforcement bodies, especially police organizations. The answer could be very simple: they want to get ahead, to work in a better paying, working in a more managing position. But can this be the only way? Taking all this into account, I think it would be very timely to deal with the status, recruitment and working conditions of the subordinate (executive) staff working in the implementation as deeply as scientifically as it does for the officer.

Keywords: law enforcement organisations, executive staff, major characteristics of law enforcement organisations, age group characteristics, recruitment of the executive warrant officers’ staff, comparison of the main features of the Y, Z generation and law enforcement organisations, options for refinement.

Bevezetés

Jelen írás megszületését több, a rendvédelmi – különösen a rendőrségi – szervezetek utánpótlásával kapcsolatos hagyományos és digitális újságcikkek indukálták. Nagy érdeklődéssel olvastam Tegyei Andrea által a Rendőrségi Tanulmányok I. évfolyam 2018/3 számában: A Z generáció címke – Jogos félelmek vagy lehetőség a megújulásra? című írását. (Tegyei, 2018) Az utolsó lökést gondolataim írásba öntésére az adta, amely már azt feszegette, hogy amennyiben ennyire kevesen jelentkezők a végrehajtás szintjén tevékenykedő rendőri tiszthelyettesnek, akkor minek kell négy rendészeti szakgimnázium ebben az országban?

Nem volna szabad felcserélni az okot az okozattal. Attól, hogy bezárnának iskolákat az előbbieik közül, attól megnőne a rendőri pályára jelentkezők száma? Nyilvánvalóan nem. (De ha mégis így lenne, akkor pedig a visszaállt korábbi helyzet miatt szükség lenne rájuk.) Inkább azokat az okokat lenne célszerű objektíven – előre kimondott megrendelői végeredménytől függetlenül – megvizsgálni, hogy mi az oka annak, hogy főleg a mai fiatalok számára nem vonzó ez a pálya, miért csak kevesen akarják e szakmát hivatásuknak választani a mai korosztály tagjai közül!? Jelen írásban ezekhez, illetve ezekkel kapcsolatban szeretnék néhány gondolatot megosztani a tisztelt olvasóval. A mondanivaló a jelenlegi és jövőbeni helyzetre, a mai fiatalabb generációkra vonatkozó információk, gondolatok közreadását, viták, rész megoldások indukálását próbálja megcélozni. Mindezt úgy, hogy benne, az utóbbi időbeni tapasztalatokra és a kapcsolódó (Y és Z) korosztály markáns jellemzőire alapoz. Úgy gondolom, hogy az ezekkel kapcsolatos megállapításokból kellene helyes következtetéseket levonni a jelenlegi és a középtávú időszakra vonatkozóan. Rögtön hozzáteszem, hogy a jelenlegi és a középtávú helyzetre vonatkozó lehetséges válaszok nemigen vannak teljes fedésben. Azért nem, mert az elkövetkezendő 2025-ös, de főleg a 2050-es évekről – amikről még csak feltételezéseink lehetnek – más tényezők, akkori lényegesen eltérő elvárások, lehetőségek, viszonyok kapnak majd nagyobb hangsúlyt a válaszok megfogalmazásában.

Kezdem egy alapigazsággal, amely szerint adott szervezet működésének, eredményességének egyik legfontosabb tényezője ma – és még egy darabig mindenképpen – az emberi tényező. Az ott tevékenykedő személyek tudása, tapasztalata, egyáltalán minősége, amely az adott szervezeti vagyoni része, szervezeti stratégiai erőforrás. (Szakács, 2015) Hiába a drága marketing, a jó rendezés, ha a kívánt általános- vagy szaktudással, módszertannal bíró, dolgozni akaró kiművelt emberfők hiányoznak, akkor ez érzékelhetően kedvezőtlen hatással bír.

Az emberi erőforrásokkal történő mindennapi foglalkozás célja megfelelő számú és összetételű munkaerő biztosítása a szervezeti célok eléréséhez kellő időben, helyen, adott munkakörökben. Napjainkban a munkaerő – különösen a kívánatos minőségű – megszerzése, megtartása már nem könnyű, kevésbé egyszerű, sablonos dolog, jelentős befektetést, odafigyelést igényel nemcsak a humán szakterület, hanem az egész szervezet és azok tagjai részéről egyaránt.

A fejlett világ – benne hazánk is – általános problémája a társadalmak előregeredése, az első gyermek vállalási idejének kitolódása, a vállalt gyermekek átlagos számának csökkenése. Ebből – ha nem történik pozitív változás – logikusan következik, hogy előállhat az a helyzet, amikor több foglalkoztatottra van szükség, mint ahány alkalmas vállalkozó van a munkaerőpiacon. Később, a 2050-es években már más lesz a helyzet, hiszen a mesterséges intelligencia (MI), a

digitalizáció¹ és a robottechnika kiválthat bizonyos – főleg fárasztó, monoton – élőerős részfunkciókat, amit az MI egyszerűbben, biztonságosabban old meg. Csakhogy a rendvédelemnek nemigen van olyan ága, amely kiváltható lenne ez által, ugyanakkor mindez nem eredményezi automatikusan azt, hogy a szervezet vonzóvá válna a fiatalok számára.

Ez nem csak a munkaerő utánpótlásra, hanem a munkaerő megtartásra vonatkozó kihívást eredményez már napjainkban is. Ebből adódóan meg kell találni azokat a motivátorokat, ki kell alakítani, megreformálni azokat az optimális körülményeket, belső munkaviszonyokat, amelyek révén a fiatalok országon belüli maradásra, a fegyveres rendvédelmi pályán történő munkavállalásra bírhatók.

A rendvédelmi szervekhez beosztotti hivatásos szolgálatra jelentkezőkre vonatkozó megállapítások

A fejezetcím kapcsán egy vagy több kérdés is felmerülhet. Egyik ilyen, hogy van-e elég számú pályázó fiatal erre a már csupán „élethivatásnak” nemigen tekintett, a rendvédelmi szerveknél létesített végrehajtó szintű – rendőr, tűzoltó, büntetés-végrehajtási tiszthelyettesi – szakmákra? A másik az lehet, hogy van-e eltérés a tiszti- és a tiszthelyettesei utánpótlás alakulásában?

Amennyiben őszinték akarunk lenni, akkor egyértelműen el kell ismerni a rendvédelmi szervek – kiemelten a rendőrséghez – végrehajtó szolgálatra pályázó fiatalok köre – az intenzív toborzás mellett is – fokozatosan csökken. Persze a Magyar Honvédség sincs könnyebb helyzetben, annak ellenére, hogy az ottani hasonló tiszthelyettes fizetés az illetményalapjuk miatt kissé magasabb. Amikor utánpótlásról beszélünk, mást-mást kell érteni a rendvédelmi szakgimnáziumi pályázók és felvételt nyertek között. Ugyanis, a ténylegesen bekerülők száma a szakképzésbe a jelentkezők számához képest legalább 20-40%-al kevesebb². Öt év alatt közel negyedére esett vissza az ország négy rendészeti szakgimnáziumában a jelentkezők száma. Míg 2014-ben 3060-an, 2018-ban már csak 1715-en jelentkeztek, az idén pedig alig 880 fiatalnak volt ilyen szándéka³. Az elkövetkező években összesen tartósan cirka 1200 új elsőéves tanulót

1 A digitalizációban előttünk járó országok repülőterein bizonyos utaskategóriák esetében teljesen automatizált be és kiléptetés folyik, felszabadítva ezzel az élő munkaerő jelentős részét.

2 A 2000-s években minimum 2-3 szoros volt a jelentkezők száma a felvehetőkhöz képest.

3 Természetesen ez szoros összefüggésben van a rendőrség határvadász állományának a feltöltésével, amely jelentős mértékben elszípkázta a nappali képzés elől a jelentkezőket, hiszen anyagilag összehasonlíthatatlanul jobb feltételeket biztosított a rendőrség az ide jelentkezők részére. De ne felejtsük el, hogy határvadász képzésben részt vettek, csak rész szakképesítéssel rendelkeznek, kiknek további képzésére a Rendészeti Szakgimnáziumok jogosultak.

kellene felvenni a szakgimnáziumokba, hogy legalább a minimálisan elvárható létszám – legalább az avatás utáni első 2-4 évben – stabilizálódjon. Nincsenek ilyen gondok a felsőoktatásban, az NKE rendészettudományi kar bármely szakán. Itt is észlelhető csökkenés, de még folyamatosan többszörös a jelentkezők és a felvehető létszáma. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy a középfokon tapasztalt gond miért nem éreztetni hatását a rendvédelmi felsőoktatás szakirányain.

Mi lehet az előbbi kérdésekre adott közléseim alapvető okai, befolyásoló körülményei? Vajon miért csökken a rendvédelmi pálya iránti vonzódás akkor, amikor országosan a civil középiskolák közül több, olyan jellegű felkészítéseket – Rendészeti ör, Rendészeti ügyintéző, Közszolgálati ügykezelő, Közszolgálati ügyintéző, Belügyi rendészeti ismeretek – szervez, amelyek előszobái lehetnének a fegyveres rendvédelmi pályára készülésnek.

Az okokat, befolyásoló körülményeket két csoportba – úgymint objektív és szubjektívek – lehetne rakni. Az okok nagy része objektív, először ezeket érintem. Sajnos az ország népessége, ezen belül az érettségizettek száma fokozatosan szűkül⁴, de ami ezután várható a körülményekben az sem kedvező. A KSH elemzése a következő cirka 40 évre vonatkozóan ezeket valószínűsíti: 2 millió fővel csökkenhet a népességszám, minden harmadik ember 65 évnél idősebb lesz, a gyermekvállalás halasztása és a gyermektelenek aránya növekedni fog⁵. (Monostori – Őri – Speder, 2018) Az intézet szakértői által készített népesség-előreszámítás szerint 2060-ban várhatóan 7,9 millió fő körül alakul Magyarország népessége, vagyis a következő 40 évben közel 2 millió fővel fogyatkozunk. De mitől is függ alapvetően az ország lélekszámának konkrét mennyisége? A népesség számának alakulása három tényezőtől függ: az élve születések (ez pedig a szülőképes korú nők számától és gyermekvállalási hajlandóságuktól), halálozások és az elvándorlások, kivándorlások, a nemzetközi migráció (vándorlás) egyenlegétől. Ezekkel – bár megérné bővebb körüljárásuk – itt és most nem kívánok foglalkozni, mivel ez nagy terjedelmű írást eredményezne. Azzal sem, hogy milyen ma a magyar állampolgárok korfája, de azt megemlítem, hogy közismerten két nagy születési évjárat kiugróan népes csoportja létezik. Az egyik az 1950-s ún. Ratkó korszak szülöttei, a másik pedig az 1970-es években (a GYES bevezetése következtében) születettek, lényegében az előbbieket gyermekei. Ők sokkal többen vannak, mint az őket megelőző, illetve őket követő évjárat tagjai. Míg az előbbi korcsoport tagjai 2018-ra már elérték a nyugdíjkorhatárt, a másik pedig most a korfa középkategóriáját erő-

4 Az Oktatási Hivatal adatai ezeket a számokat mutatják: 2015-ben 115 300, 2016-ban 112 000, 2017-ben 108 500 és 2018-ban pedig 110 700 fő érettségizett.

5 Ez csak néhány kiemelés a KSH Népeségstudományi Intézet által készített 2015-ös Demográfiai Portré tartalmából.

sítik, cirka 25-30 év múlva ők is nyugdíjas korba jutnak. Nyilvánvalóan az országos adatok valamilyen mértékben a rendvédelmi szervek, a rendőrség⁶ human erőforrás-gazdálkodására is kihatnak. Ennek ismeretében, most nézzünk rá a rendőrség 2010-2016 közötti⁷ néhány főbb mutatóira, általában a hivatásokra, és ezen belül az altisztekre fókuszálva. (Bittner – Kehl – Szőcs, 2013)

A KSH adatai szerint⁸ a rendőrségi tiszti kar létszáma 2013-tól kezdődően fokozatosan növekedett a rendszeresített létszámhoz képest.

Tiszt.	-669 fő	+290 fő	+310 fő	+373 fő	+667 fő	+490 fő	+655 fő
Tths. zls.	-656 fő	-670 fő	-690 fő	-709 fő	-550 fő	-415 fő	-2465 fő
ÉV	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.

Tiszti állományúból csak 2010-ben volt hiány (669 fő) a rendszeresített létszámhoz képest, az ezt követő években 2016-ig bezárólag 370-700 közötti többlet volt ebből a kategóriából. Ezzel szemben az altisztek köre 2010-től kezdve évente cirka 415-700 fő közötti hiányt mutatott, ami 2016-ban már 2.465 főre emelkedett, s az óta sem sikerült teljesen megszüntetni még a legújabb – a Készenléti Rendőrség határvadászaihoz kerülő – ór-járórtárs rész-szakképesítésűekkel sem. Egyébként a rendőrség teljes hivatásos állományúak száma 2015 végén 37.241 fő-, amelynek megoszlása 25.551 fő altiszt -, és 11.690 fő tiszt volt.

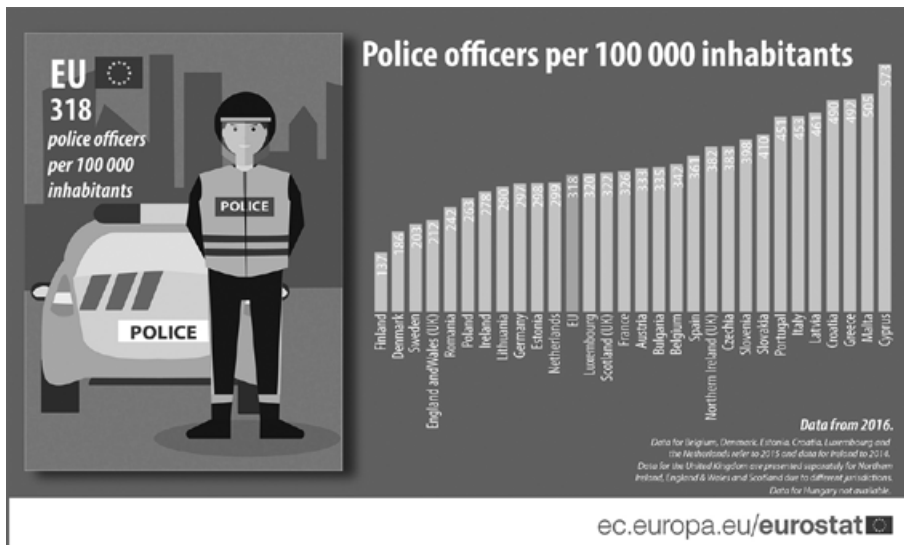
De az okok között nem szabadna elhallgatni azokat sem, amelyek – megfelelő akarattal – lehetne és kellene is változtatni! Ezekre később térek ki!

A rendőri létszámhelyzet kapcsán mindig felmerül az is, hogy ez itthon kevés, sok, avagy elég? A rendőrök száma az egész Unióban 2016-ban 1,6 millió volt, ez 3,4%-os csökkenést jelent a 2009-es létszámhoz képest. Ha kifelé viszonyítunk, akkor kiderülhet az, hogy itthon 100 ezer főre 90 rendőr jut, miközben az Európai Unió átlaga 318. (2016. évben ez utóbbi 316 volt.) Magyarországot Finnország követi, ott 137 rendőr jut százezer emberre, a dánoknál pedig már több mint kétszerese a magyarnak, 186. A viseigrádi országok közül a lengyeleknél 263, a cseheknél 383, a szlovákoknál pedig 410 az arányszám.

6 Konkrétan csak az általános rendeltetésű rendőrség ilyen jellegű helyzetével foglalkozom a továbbiakban.

7 Azért csak erre, mert a 2016 utáni évekre sem a KSH, sem a Rendőrségi nem megjelenő Évkönyvei ilyet hivatalosan nem tartalmaznak. A Rendőrségnél pedig nemigen adnak ki adatokat, holott a nyitottság és az átláthatóság elvárható volna a társadalom részét alkotó jogvégrehajtó szervezettől is.

8 Magyar Statisztikai Évkönyv (2016): Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 406. A rendőrség létszáma.

1. kép. 1.6 million police officers in the EU (URL1)

Tisztában vagyok vele, hogy ezen megnevezett országok gazdasági- bűnügyi-operatív helyzete más-más, életviszonyaik, földrajzi helyzetük is eltérők, ami kihat a létszám alakítására is. Ugyanakkor, ha a honi rendőri végrehajtók száma tovább fog csökkenni, akkor vagy sokkal több részfeladatot teljesítéséről kell lemondani, avagy a meglévő állomány fog erősen túlórázni. (Ez pedig további leszereléseket vonhat maga után, hiszen olyan alapfizetésért kell többet teljesíteni, amelyet másutt – civilben – sokkal kisebb felelősséggel is megkereshet.) Ha pedig ezek pénzbeli megváltása elmaradna 2020 után, akkor magas kiválási létszámmal lehet kalkulálni! A túlóráztatás negatív hatását az egyénekre vonatkozóan nem részletezem. (Borbély – Fridrich – Tózsér, 2018, 65-79.) Persze felmerülhetne a rendőri állomány területi elhelyezése, megosztása, szervezeti állománytáblájának – aluról felfelé építkező – felülvizsgálatának, vagy a részfeladatok sokkal koordináltabb megvalósításának gondolata is. (Borbély – Fridrich – Tózsér, 2018, 97-102.)

A következő kérdés az, hogy milyen átlagjellemzőkkel rendelkeznek a témánk szempontjából szóba jöhető mai (Y, Z) generáció tagjainak többsége és ehhez képest mik a szakma, a vezetés rendőrségi pályakezdőkkel szembeni érvényes jelenlegi elvárásai?

Ahhoz, hogy erre az összetett kérdésre vonatkozó véleményemet kifejtsem egy nagyobb kitérőt szükséges tenni, ugyanis a válaszok közreadása előtt szölok röviden a generációkról általában, a két korosztály jellemzőiről, a szakmaután-

pótlással szembeni jelenlegi elvárásokról, majd pedig mindezek összevetését követően vonom le az általam fontosnak ítélt következtetéseket.

Általában a generációkról

A magyar értelmező kéziszótár szerint a nemzedék vagy generáció; „*Egy korban élő és kb. azonos korú emberek összessége*”⁹. E kifejezést biológiai értelemben is használjuk, amikor az egymást felváltó utódok életének időszakáról beszélünk. Napjainkban a generáció fogalmát sokkal inkább szociológiai, semmint biológiai szempontból érdemes megközelíteni. Ebben az értelemben a generáció olyan személyek csoportja, akik ugyanabban a korszakban születtek, akiket sajátos események, trendek és folyamatok alakítanak és kötnek össze (Töröcsik – Szűcs – Kehl, 2014, 23-45.). Elméletileg tehát azt jelenti, hogy a kortársak történelmileg azonos korszakban és földrajzilag azonos helyen élnek, valamint hasonló értékeket képviselnek. Mialatt a különböző életkorú személyek ugyanazon eseményeket élik is meg, az életkor, amelyben egy-egy eseménnyel, technikai, vagy társadalmi változással szembesülnek, meghatározza, mennyire épül be az adott tényező az ebben érintett személy pszichéjébe és világlátásába. Bár igaz lehet az is, hogy a követő generációk bizonyos dolgokat tradícióként átvehetnek az előző korosztálytól, de a teljes körű ismétlődés szinte kizárt. Az általános politika, a technika, a technológia, a tömegmarketing, a populáris kultúra, amelyben napjaink fiataljai felnőttek/felnőnek, jelentős különbséget generálhatnak. A különböző korok, állapotok és társadalmi jelzések miatt a generációknak különbözőek lehetnek az elképzeléseik bizonyos dolgokról, a vágyaik, esetleg még a világlátásuk is más-más lehet.

Különösen érzékelhető ez napjainkban, amikor a gazdasági válság és utózőngeje, a klimatizációs viszonyok lassú, de érezhető változása a nagyvilágban, nagyleptékű technológiai innováció, a mesterséges intelligencia (MI) térhódítása, a globalizáció, a migráció megélénkülése, a népességsökkenés a fejlett világban, a kivándorlás megerősödése lényegesen ható, alakító tényező lett. Hozzáteszem rögtön, hogy ez nem elsősorban csak generációs kérdés, hanem ennél sokkal komplexebb probléma, de hatása a generációkra, többek között a rendvédelmi szervek utánpótlására vonatkozóan megkérdőjelezhetetlen! (Tózsér – Fridrich – Borbély, 2017, 119-127.)

A kapcsolódó irodalom – lásd az írás irodalomjegyzékében különösen Tegye Andrea írásai – az alábbi korosztályokat nevesíti a háború utáni Európában: a

9 Magyar Értelmező Kéziszótár (1972): Budapest: Akadémiai Kiadó, 997.

Veterán generáció (1925-1945¹⁰); a Baby-boomer korosztály (1945–1965); az X generáció (1966-1980); az Y generáció (1981-1994); a Z generáció (1995–2010-es évek) és az Alfa generáció (2010-s évek – ...)¹¹. (Nagy, 2017, 53-60.)

Az elmúlt fél évszázad nagyon sok változást hozott/hoz, új kihívásokkal kell nap, mint nap szembenéznünk. Nem szabad viszont figyelmen kívül hagyni, hogy a generációkat egyének alkotják, saját személyiséggel, preferenciákkal és világlátással. Sőt ezen egyének földrajzi, kulturális és neveltetési háttere felett sem tekinthetünk el. Nem mindegy, hogy milyen családba született, hol nőtt fel, milyen iskolázottsággal bír valaki. További fontos tényező az életciklusuk alakulása. (Tegyey, 2018) A felnőtté válás bizonyos főbb mérföldköveken keresztül zajlik, amelyek akár gyökeres hatást is indukálhatnak az egyének további életében. Ezek; az első munkába állás (főállás megszerzése), a lakhatás lehetősége, a párválasztás, a gyerekvállalás, a további kitűzött célok megvalósítását befolyásoló pénzügyi forrás megléte, avagy a hiánya. (Tegyey, 2018)

Már itt, még a következő alcím előtt kihangsúlyozom, hogy a generációkra vonatkozó kategorizálás az adott generációkra vonatkozó jellemzők nem mindig állják ki a konkrét vizsgálat próbáit, ezért én továbbra is nélkülözhetetlennek tartom az egyes személyek, egyének, kiscsoportok helyzetének, viszonyának, igényeinek, véleményeinek alkalmyszerű felmérését és vizsgálatát. A generációk sokrétűek, ezért főleg olyan általános mutatókat lehet rájuk mondani, ami leginkább csak a többségükre igaz. Ezért is kérem, kezeljék a következő pontban leírtakat ennek megfelelően! Jogosan kérdezhetik meg azt, hogy akkor miért foglalkozom itt a generációkkal. (Tegyey, 2019, 234-241) Azért, mert a hivatásos tiszthelyettesi hiány dolgában sem tekinthetünk el ennek és ehhez kapcsolódó tényezőknek a mélyebb vizsgálatától, e jellemzők emberi erőforrásra vonatkozó hatásaitól.¹²

Az Y és a Z generáció főbb jellemzői

A jellemzők taglalása során sok dologra lehetne kitekintést tenni. Közülük itt csupán azokat emelem ki, amikre érdemes lehet a rendvédelmi szervek illetékeseinek figyelniük. Megjegyzem, hogy a korosztályok teljes listájából talál-

10 A zárójelben lévő évszámok mutatják, az ebben az időszakban születettek korosztályi kategorizálását.

11 Az alfa generáció, mint önálló generáció létjogosultságát Nagy Ádám, Az Alfa generáció magyarországi recepciója c. cikkében vitatja.

12 Ha nem veszünk tudomást arról, hogy a generációk valamikben különböznek és a generációváltások lényegesen gyorsabban következnek be, akkor azok a szervezetek, amelyek jelentős humán erőforrással dolgoznak, működési problémákkal fognak szembesülni. A benne dolgozó munkatársak elbeszélnek egymás mellett, teljesen más probléma-megoldási lehetőségeket fognak találni, sőt teljesen más fognak problémának és megoldandó feladatnak tekinteni.

kozhatunk a rendvédelmi szervek hivatásos állományában az előttük álló Baby boom korosztállyal és az X generáció tagjaival is. Az Y és a Z generáció itt érintett jellemzőit a kapcsolódó, főleg magyar irodalom feldolgozásaiból, és az ide tartozó felmérésekből – lásd: felhasznált irodalom – emeltem ki, saját gondolattal kiegészítve. (Tegyey, 2018)

Y generáció

Ők már egy fogyasztói társadalomba születtek bele. Általában pörgős életet élnek. Az a generáció, akik törődő és gyereknevelésről sokat olvasó, és un. helikopter szülők mellett nőttek fel.

Gyakorlatiasan használják az IT és kommunikációs technikák alapeszközeit. Mivel a számítógépekkel együtt nőttek fel, remekül eligazodnak az interneten. Kevésbé jönnek zavarba, ha valami új technikát kapnak kézhez, nem jelent problémát számukra tájékozódni a felgyorsult világban, amely sok fals vagy csak részben igaz információval árasztja el őket.

Legtöbbjük magabiztos, agilis, kifejezetten tehetséges, kreatív személy, aki a korábbtól jelentősen eltérő viselkedést mutat a tanulás és a munkavégzés területén. Nyilvánvalóan ezek fiatal életkorukra és az aktuálisan átélt életszakaszukra vezethető vissza. (Tari, 2010)

Társadalmi kapcsolataikat egy időben, egyszerre élék meg a valós és a virtuális világban.

Leginkább az egyén szabadságát, a formalitásmentes közvetlen világot méltányolják.

A jó fizetési elvárásokon felül, fontos számunkra a munka és a magánélet egyensúlya, szabadidejük nagy érték számunkra. Sokan megpróbálnak egyensúlyozni munka és karrier között, de mivel nincs korábbi minta arra, hogy ezt hogyan is lehet véghezvinni, nő a belső bizonytalanságuk. Többségük a munkát szervezi az életéhez, és nem fordítva.

Olyan munkát kívánnak végezni, amit szeretnek is. Öntudatos munkavállalók, ha nem tetszik valami, nincsenek valamivel megelégedve, akkor odébbállnak, ezt minden különösebb érzelmi trauma nélkül teszik. Mivel sokan közülük több nyelvet beszélnek, az ország határai sem kötik őket.

Élvezni akarják a munkahelyet, mint helyszínt: legyen az modern, a hagyományostól eltérő, nagy tág terekkel, és közös étkezésre, beszélgetésre lehetőséget adó konyhával. Fontos lehet ennek esztétikája, atmoszférája. Nem a hagyományos irodai munkakultúrát képviselik, hanem a mobilt, amivel már természetes a távmunka és az egyéni munkaidő-beosztás is.

Keresik a lehetőségeket, bevethető tudás elsajátítására törekcsenek és gyors előrehaladást igényelnek. A legfontosabb tudást, amely a digitális újkorban szükséges, nyilvánvalóan nem az előző generációktól szerzik meg, hanem saját maguk által és kortársaiktól. Sőt, nem hogy nem tőlük tanulják meg, hanem esetleg ők tanítják az előző generációk tagjait a digitális világ eszközeinek használatára. Tehát az úgynevezett fordított szocializáció is megjelenik már esetükben (Kissné, 2014).

A munkaerőpiacon komoly kihívást jelentenek az X generáció számára, mert minőségileg új szintet képviselnek azokhoz képest. Elődeiket megszegyenítő önbizalommal szállnak szembe a megkövült szabályokkal, más képességekkel is rendelkeznek, mint az előző generációk.¹³

Nem mellékesen jegyzem meg, hogy Ők már nem voltak sorkatonák.

Szándékom szerint a Z generációt kicsit bővebben érintem, mivel nagyszámban történő megjelenésük a munkaerőpiacon meglehetősen az elején tart. Ugyanakkor első képviselői – sajnos nem elég számban – már ott ülnek bent a rendészeti szakgimnáziumok, valamint a NKE Rendészettudományi Kar iskolapadjaiban. A 2018-as évben a rendészeti oktatási intézmények jelentkezői között már olyanok is voltak, akik a millennium idején látták meg a napvilágot.

Z generáció¹⁴

Nagymértékben különböznek az elmúlt több száz év generációitól, hiszen ők a világ első globális nemzedéke, ugyanis a terrorizmus krízisperiódusában, a globális válság (Sallai, 2013, 37-41.) és a klímaváltozás idején születtek, egy olyan korban, amikor sem a problémák, sem a trendek nem ismernek határokat.

Egyenesen a digitális világba születtek bele, ők azok, akik – kis túlzással – lehet, hogy még nem dobták el a cumijukat, de már egerrel és billentyűzettel is játszadoztak. Ennél fogva vérükké vált a technika, a különböző kommunikációs eszközök használata. Információforrásuk is leginkább a Web. Magától értetődőnek találják, hogy minél gyorsabban jussanak hozzá naprakész információkhoz, még ha a hiteles információk kiválasztása és a kritikai gondolkodás problémát is okozhat nekik. Tökéletesen akklimatizálódtak a videojátékok szemképráztaó tempójához és az azonnaliséghez, talán ebből adódik a türelmetlenségük is. (Tari, 2017)

Hozzászórtak ahhoz, hogy állandó kapcsolatban vannak egymással, korlátlan és azonnali hozzáférésük van a világhálóhoz. Hálózaton keresztül funkcionál-

13 Gondoljunk bele: ennek a korosztálynak akarjuk a szolgálati törvényünkben, előjárói intézkedéseinkben elrendelni, hogy mobil telefonját tartsa az öltöző szekrényében. Mintha nem vennénk tudomást a világ haladási irányáról.

14 A jellemzőkből az itt szerepeltettek kiemelése – tekintettel a 4. pont tartalmára – tudatos részemről.

nak a legjobban, még a szocializációjuk is virtuális térben történik. Esetükben az offline kapcsolat háttérbe szorul az online-nal szemben.

Nemcsak profin kezelik a legfejlettebb elektronikus eszközöket, sőt egyszerre többet is használnak, több funkcióval. Jellemző rájuk a párhuzamos cselekvés, ismerős lehet az, amikor a gyerek egyszerre tanul, eszik és blogol. Ez a generáció mindezekre a készségekre az iskolán kívül, szabadidejében tesz szert, kizárólag önszabályozó módon, illetve hálózatban kortársaitól tanulva. Az online világ kitágítja énjük határait, és alakítja identitásukat. A közösségi oldalak egy új lehetőséget biztosítanak arra, hogy minél több embernek és minél gyorsabban öntsük ki a lelkünket.¹⁵ Idejük nagy részében alkalmazzák a különféle programokat, technikai jellegű közösségi fórumokat, miközben a klasszikus tömegmédiákra (televízió, rádió) kisebb figyelmet fordítanak.

Bátrak, kezdeményezők, kevésbé motiváltak, nemigen kételkednek saját képességeikben és korlátaikban, praktikus szemléletűek. Ebben hasonlítanak az Y generációra. Nagyra értékelik a formalitásmentes közvetlen környezetet. Bizonyos ügyekben kritikusak, és kevés modellt fogadnak el maguknak. Nem kedvelik az autoritást, viszont élvezik a függetlenséget, a személyes szabadságukat. (Ferencz – Szabó, 2012)

A többségük tudatosan tervezi életét, a tanulás és a karrier – főleg az utóbbi – iránt fogékonyak, de olyanok is vannak közöttük, akik várják, hogy a karrier találja meg őket. Ők már nem egyénileg fogják forradalmi ötleteiket megvalósítani, hanem egymással összefogva szolgálják a közösséget. Mások gondjaival kapcsolatban nem mindig empatikusak, segítőkészek. (Tari, 2011)

Ha kíváncsiak valamire, azt kevésbé a könyvekben, hanem interneten néznek utána, mivel a Google a legjobb barátjuk. Ehhez kapcsolódik az, hogy kevésbé szeretnek elmélyülni egy bizonyos témában, érdeklődésük sokkal inkább nevezhető szerte ágazónak, avagy részlegesnek. Figyelmük így nehezen köthető le, rövid, tömör, lényegre törő magyarázatokat, ész érveket, instrukciókat, és leginkább képi megjelenítéseket fogadnak be könnyebben.

Többségük számára a munkahelyek cserélgetése már nem meghökkentő, hanem természetes dolog. Lelkiismeret-furdalás nélkül odébállnak, ha szükségét érzik, nem ragadnak le egy-egy foglalkoztatónál, nem aggódnak amiatt, hogy adott pillanatban nincs biztos fizetésük, állásuk.¹⁶

15 Ennek megvan a jó és rossz oldala egyaránt. Egyrészt az illető nagyon könnyen és nagyon gyorsan megkönnyebbül attól, hogy elsírja a bánatát a Facebook-on, az Instán, egy blogon, a Twitteren, Youtube-on stb. De: ehhez az információhoz illetéktelen emberek is hozzáférnek, nem csak a legjobb barátai olvassák. Azt is sokan elfelejtik, hogy ami egyszer a netre kerül, annak nyoma marad még akkor is, ha kitörlik a posztot vagy a képet.

16 Bár ez összefügghet azzal is, hogy nincs olyan felelősségük, amely miatt ezen aggódnuk kellene. Ugyanakkor fontos tendencia – hiszen már az Y generáció esetében is megjelent – és a szervezetnek figyelnie kell(ene) rá.

Már az iskolákban is jól megfigyelhető, hogy a tanár a szemükben messze nem a tudás kizárólagos birtokosa, társaiktól, fórumokból előbb kérdeznek, mint tőlük. Ez fennállhat a közvetlen vezetőjük, felettesük tekintélyének el(-nem)ismerése terén is.

Náluk is prioritást élvez a munka és magánélet egyensúlyának megteremtése.¹⁷

Fontos számukra az újdonság, a kaland, így nem meglepő, hogy nem szeretik a monotonitást.

Fogyasztói attitűdjeik nekik is erősek. A fizetésen túl a munkahely komfortja esetükben sem mellékes. Elsőbbséget élvez részükről a boldogság.

Fontos számukra a szépség, úgy érzik, vonzó külső nélkül nem lehet előre jutni az életben. Féltik az egészségüket, sokat tesznek a testükért, és az ehhez vezető utat könnyedén megtalálják a neten. Ha valami betegségi tünetet észlelnek magukon, erre vonatkozó választ is a neten keresik.

A szervezeti elvárások és a korosztályi jellemzők összevetése, valamint ezek alapján történő lehetséges teendők

Ezek után nézzük meg, vajon mi a jellemzője az általános rendeltetésű rendőrségnek szervezeti szempontból, milyen elvárásai volnának a hivatásos tiszthelyettesi állományát illetően. A rendőrség rendeltetésével, feladataival itt nem kívánok foglalkozni, bár minden egyébnél ezekből kell kiindulni.

Rendvédelmi elvárások érzékeltetése

Közismert az, hogy rendőrség szervezetén belül a végrehajtásban dolgozók különféle szolgálati ágakban, szolgálatokban és szakszolgálati csoportosításban végzik munkaköri feladataikat. Ezt csak azért említem, mert magától értetődően az azonosságokon túl, lehet más-más részelvárása a bűnügyi, a közrendvédelmi, a határrendészeti vagy a logisztikai területen tevékenykedő, sőt a főváros adott kerületét, avagy a tanyavilágot magába foglaló illetékességi területen dolgozó hivatásosokkal szemben. 2008. év január elsejével hivatalosan megtörtént a rendőrség és a határőrség integrációja,¹⁸ megkezdte működését az új

17 Bármely környezetből képesek probléma megoldást importálni, és azt a saját körülményeikre adaptálni. Ezek a megoldások pedig nem biztos, hogy rendvédelmi szervek mindennapjaival kompatibilisek lesznek.

18 Ezzel a témával foglalkozó konferenciára sor került a korábbi RTF-en az akkori főiskola és a MRTT, Határrendészeti szakosztálya szervezésében.

felállású, összetételű általános rendeltetésű rendőrség. A rendvédelmi hivatásos szolgálat teljesítését az önkéntes jelentkezés, a szolgálati érdek elsődlegessége, az érintett rendvédelmi szerv iránti közbizalom megóvása, a szigorú függelmi rend, az egyes alapjogok korlátozásának elfogadása, valamint az élet és a testi épség kockáztatásának lehetősége jellemzi. Ezek mind-mind szigorú elvárások.

A rendőrség a jogállam alapvető intézménye, állami fegyveres rendvédelmi szerv. (URL2) Működése során tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait. Feladatai ellátása során együttműködik az állami és a helyi önkormányzati szervekkel, a társadalmi és a gazdálkodó szervezetekkel, az állampolgárokkal és azok közösségeivel; segítséget nyújt – jogszabályban meghatározott esetben – az állami és a helyi önkormányzati szervek részére, támogatja a helyi önkormányzatoknak és az állampolgárok közösségeinek a közbiztonság javítására irányuló önkéntes tevékenységét. Feladatuk ellátása során pártbefolyástól mentesen járnak el. A rendvédelmi szervek működése – így a rendőrségé is – parancsadásra és annak végrehajtására, a szolgálati út betartására, valamint a szolgálati és a szakmai alá-fölérendeltségre épül. A vonatkozó törvényhelyhez kapcsolódó részletes jogosultságokat, illetve kötelezettségeket, a szolgálati érintkezés és az udvariasság alapjait, a jelentések és a jelentkezések rendjét belső szabályzatok rögzítik. Az alakiságra, az állampolgárok eligazodását is segítő egységes megjelenésre, a hivatásos állomány tagjával szemben elvárt fegyelmezett munkavégzésre vonatkozó speciális elvárásokat is úgyszintén jogi eszközök tartalmazzák. A szervezeti kultúrához is kapcsolódó etikai elvárásokról, a fegyelmi felelősségvállalással, az összeférhetetlenséggel, a méltatlansággal kapcsolatos szabályokról is célszerű említést tenni. Mindezek alapján kimondhatjuk tehát; a rendvédelmi szervezetek derékhadát adó hivatásos állományúakra, valamint az új keletű rendészeti igazgatási alkalmazottakra kiemelt elvárások, követelmények illetve jogosultságok vonatkoznak.

Milyen elvárások léteznek az általános rendeltetésű rendőrség a közterületen dolgozó altisztjeivel szemben.

Magától érthetően már a szervezetbe is csak olyanok kerülhetnek be – illetve dolgozhatnak ott – akik büntetlen előéletűek, megbízhatóságuk, életvitelük kifogástalan, pszichikai, egészségügyi és fizikai állapotuk, erőnlétük megfelel a vonatkozó standard követelményeknek. További elvárás a fegyelmezetttség, egyértelmű parancsvégrehajtás, engedelmesség, a permanens önképzés, az IKT és más korszerű technikai eszközök alkalmazásának készsége (technológiai hozzáértés) a rendőri munkában.

A rendészeti szakközépiskolák még szakközépiskolai időszakukban aprólékosan foglalkoztak a kompetenciákkal, a kompetencia alapú felkészítéssel. Ehhez különféle felméréseket, vizsgálatokat végeztek már az 1990-es évek közepén. Ezek alapján szerepelnek a képzési alapidokumentumokban jelenleg is a kívánatos – a felkészítés során megcélzott – kompetenciák listája. Ezekről a rendőri szakképesítések esetében a vonatkozó Szakmai és Vizsgakövetelményekben, valamint a Képzési Programokban olvashatnak az érdeklődők. Ugyanakkor ezek fejlesztésével nem szabadna leállni a végrehajtói munkavégzés során sem. Sajnos, most úgy tűnik, hogy ez a folyamat a tiszthelyettesi avatáskor megszakad. Magától értetődően bizonyos eltérések korábban is voltak és ez után is lesznek a szakterülettől függően az érintett kompetenciák értékét illetően. Azt akarom ezzel mondani, hogy kicsit más lehet az egyes kompetenciák értékeinek nagysága/fontossága a közrendvédelmi, határrendészeti, büntügyi,- avagy csapat-szolgálati végrehajtók esetében! Persze ezek megszületéséhez komolyabb felmérésekre, vizsgálatokra volna szükség.¹⁹

Az elvárások és a korosztályi jellemzők összevetése,
az ezekből adódó lehetséges teendők

Ha az előző részben leírt szervezeti elvárásokat összevetjük a két generáció jellemzőivel, akkor ezek elemzése kapcsán több gondolat fogalmazható meg. Jelen esetben ezekből is elsősorban csak azokat érintem, amelyek a rendőri szervezet létszámhelyzetéhez, az utánpótláshoz, továbbá az állomány megtartásához kapcsolódnak, illetve ezzel vannak összefüggésben. A korábbi fejezetrészekben érintett alapinformációk felsorolása után többféle kérdést lehetne feltenni a tárgyalt témát illetően. Jómagam jelen esetben csak egy alapvető kérdést teszek itt fel. Miket volna célszerű tenni, korszerűsíteni, módosítani a rendőrségi végrehajtó állomány legújabb generációból történő utánpótlása és a közülük bekerültek megtartása érdekében?

A kapcsolódó kérdésre adandó válaszkoránál a két korosztályi jellemzőkből és a jelenlegi szervezeti elvárásokból indulok ki. Azokból, amelyek ma még lehet, hogy igazak, valóságok, de holnap talán már nem fognak az akkori helyzetnek is megfelelni.

Először is azzal kezdem, hogy nagy gondnak tartom e szervezet érvényes humán stratégiájának ehhez kapcsolódó cselekvési tervnek a hiányát. A rendvé-

19 Ezt annak ellenére mondom, hogy tudom: Dr. Malét-Szabó Erika r. alezredes vezetésével jelenleg folyamatban van a KLIR rendszer kialakítása, illetve a kompetenciák felmérése.

delmi szervek sikeres működése egyik előfeltétele az ágazatban érvényes – a jövőkép alapján álló – színvonalas humán erőforrás stratégia megléte, az abban megfogalmazottak naprakész megvalósítása. Ennek hiányát sürgősen – a várható jövő humán oldalról történő sokoldalú, tudományos elemzését követően – pótolni szükséges. Itt jegyzem meg, hogy a szervezeten belüli szolgálati ágak, szolgálatok és szakszolgálatok jól felkészült képviselőiből álló csoportoknak, projektmunka keretében azt is elemezni, prognosztizálni kellene, hogy milyen lesz a szervezeti elemek jövőbeni működése majd a 2020-as, 2050-es évek során. Hol, milyen részterületeken veheti majd át a mesterséges intelligencia, a robottechnika a hagyományos emberi erőt, tevékenységet. Ugyanis az ezekre vonatkozó jó előrejelzések igazíthatják a humán erőforrás további igényeit, minőségét, mennyiségét. Sőt az akkor dolgozó rendőr szakmunkára vállalkozók jelenleg érvényes kompetenciáit is átírhatják. Ha ezt nem tesszük, akkor csak kullogunk az események után és nem tudatos előtervezést érvényesítünk.

A toborzás korábban nagyon megfelelt módszertana már kevés lehet ahhoz, hogy az érintett korosztályi jellemzőket kompenzálja. Hol és hogyan, milyen módon történjen a toborzás?

A középfokú rendészeti szakközépiskolák/szakgimnáziumok korábban és jelenleg is alkalmazott, jól bevált nyílt napjain, a tanulók korábbi civil iskolájukba történő visszaküldésén túl a legújabb – főleg a Z generáció tagjai részére – új színtereket is meg kell próbálni. Ilyenek lehetnek például; az interaktív portálok, iPados, okos telefonok, virtuális marketingalkalmazások.²⁰ A toborzásoknak olyan helyen is célszerű történnie, ahol az iskolai időn kívül a legtöbben vannak fiatalok, így például a nagy plázákban, bevásárlóközpontokban. Arra is figyelni kell, hogy a szórólapok, egyéb anyagok hogyan néznek ki. Mivel a fiatalok számára fontos a külső, a vonzó tartalom, ezért kiemelt jelentősége van egy-egy plakát megtervezésének, egy jól megvágott videónak stb. Ugyanakkor az is nagyon fontos, hogy a kapott anyag, információ hiteles legyen. Ehhez persze arra is szükség volna, hogy a szervezet a kommunikációs stratégiáját is átgondolja, illetve a saját magával szemben támasztott elvárásokat. Fontosnak tartom – a megalkuvás nélküli – a komplex, jól megalapozott és főleg hiteles, igaz kommunikációt. Nem szabad csak a fiatalok kalandvágyára építeni, csak arról beszélni, amit ők hallani szeretnének. Fontos lenne kiemelni ennek során a segítő rendőrség képét. Ez a korosztály látott már önkéntes munkát, és már

20 A célzott marketing lassan elengedhetetlen e korosztály eléréséhez. Csak azok fognak a rendőrség honlapján tájékozódni, akik mindenféleképpen rendőrök szeretnének lenni, de felugró ablakokkal, célzott reklámokkal más érdeklődőket is meg lehetne szólítani. Talán az sem ördögölti való gondolat, hogy bízzuk profi állásvadászokra, HR szakemberekre a toborzást. A határ vadász toborzás költségeit látva ez sem lenne drágább. Európai rendőrségeknél ez már bevett gyakorlat.

végez is ilyet²¹. Szerintük trendi dolog ilyen kalandokban részt venni. Számukra legalább olyan fontos a megtalált kerékpár visszaadása, a tűzből és balesetből az érintett személyek és állatok kimentése, az eltévedt kisgyerek megtalálása, mint a mindennapi rend, a közlekedés szabályainak kérlelhetetlen betartása, betartatása. És nagyon fontos: ezekről ne olyan esetlen módon tegyünk közze híreket, ahogy szoktunk. Erre áldozni kell. Legyen figyelemfelkeltő, rövid, jól fényképezett, forgatott anyag. Ez érdekli a fiatalokat, ezt tudják emésztetni.

A toborzás mellett legalább ilyen fontos a szervezetben már bent lévők megtartása is.²²

Amennyiben képtelen az adott szervezet munkavállalói megtartására, akkor ezt még erősebb toborzással – avagy technológiai fejlesztéssel, digitalizálással, esetleg bizonyos mozzanatok automatizálásával – kellene kompenzálnia. (Lásd például a Roboder-t.) Egyébként pedig bekövetkezik az, amikor adott szervezet, szervezeti elem a szükségesnél kisebb létszámmal kénytelen túlóráztatásokkal eleget tenni rendeltetésének. (2017 első félévében összesen 1,68 millióval több túlórárt teljesített a hivatásos állomány, mint a menekültválság kezdetén, azaz 2015 első félévében.) A szervezetnek azt is fel kell(ene) ismernie, hogy a létszám önmagában nem jelenti a tudás meglétét is. A tudásmenedzsment is nagyon fontos lehet, a már régóta a pályán lévőknek pedig potenciálisan egy plusz motivátor lehetne, ha átadhatnák a szakmaiságukat olyan fiataloknak, akik arra valóban nyitottak, akik valóban át szeretnék venni a stafétát. A mentori rendszer erre akár alkalmas is lehetne, főleg, ha a mentorok valamilyen szinten kiemelésre is kerülnének. Ugyanakkor vannak olyan ösztönzők is, amelyeket a szervezet korábban adott, jelenleg viszont valamiért hanyagol, vagy nem arányosan ítél meg, pl.: utazási költség támogatása, lakhatás támogatása.

Ide kapcsolódik az aktív hivatásos vezetői állomány által sokszor előkerülő polémia. Kell-e a rendőri munkának államilag elismert szakmának lennie, kell-e ennek a köznevelés, szakképzés, a felnőttképzés hatálya alá tartoznia, ezek általi legalapvetőbb szabályait alkalmazni rá? Ha csak egy kicsit is fontos a társadalmi elismertség, akkor ez a kérdés fel sem merülhet! A képzés időtartama, tartalma, metodikája lehet kérdés, de a jogszabályi kontroll és minőségellenőrzés az semmiképpen sem! Nem visszafelé, hanem előre felé kell elmozdulni. Ez a generáció nem tekinti kihívásnak, az olyan munkát, elfoglaltságot, amelyhez bármilyen képzésben, betanítói szinten hozzá lehet férni.

21 2016.01.01-től az 50 órás közösségi munkavégzés az érettségire bocsátás feltétele.

22 Fontos számukra a társadalmi elismertség. Semmiképpen nem kívánnak olyan munkát végezni, amit a közösség nem ismer el, nem tekint fontosnak. E tekintetben van még javítani valónk. Sokatmondó adat, hogy az iskola rendszerű képzésbe jelentkezők jelentős része a társadalom alacsonyabban rétegeiből kerül ki, jövedelmi viszonyaik erősen korlátozottak.

Mind a toborzás, mind a megtartás szempontjából van egy olyan tényező, ami ma, ebben a versenyhelyzetben alapvetően meghatározó. Ez pedig az anyagiak, ebből is az alapbér, majd közvetlenül utána az egyéb kiegészítő juttatások. Amennyiben a szigorú, sokoldalú elvárásokkal, köztéttségekkel nincsenek arányban az anyagi juttatások, akkor ez negatív következményt eredményez az állomány utánpótlásában, megtartásában. Mindenekelőtt nézzük az országos átlagszámokat, amely azt mutatja, hogy a bruttó 329.900 forint volt 2018-ban az átlagkereset, ami nettó 219.400 forintot, és 11,3 százalékos béremelkedést jelent: derül ki a KSH jelentéséből. 2018.01-11. hó között az előző év ua. időszakához képest mindkét adat 11,5 százalékkal magasabb lett. Feltehető a kérdés vajon mi a helyzet a rendvédelmi szervek hivatásos állománya esetében. Az életpálya bevezetése után a tisztek havi átlagkeresete 2015 végén 414.533, az altiszteké 285.886 forint bruttó volt. Egy pályakezdő rendőr őrmester alapbére az elmúlt évben (a kétéves rendőriskola elvégzése után) havi bruttó 220.305 forint, kb. 150.000 ft nettó. Erre persze jöhet még valamilyen pótlék pár tízezer forintban.

Különösen fontos lenne a fiatal pályakezdők lakhatása szempontjából érzelhető javulást elérni általában, és különösen azoknál, akik nem lakhelyükön szolgálnak. Itt talán megoldást jelenthetne a korábban bevált szolgálati – speciális esetekben készenléti, beosztással járó – lakások, nőtlen szállók építése, vagy a fizetés rendfokozatra, beosztásra való tekintettel lakhatási pótlékkal történő kiegészítése.

Az állomány megtartása érdekében a munkáért kapott járandóságon (benne mindenben) túl nem lényegtelenek az adott munkahelyi körülmények, életviszonyok. Az adott munkahely – milyenségétől függően – sokat tehet a kezdő kollégák beillesztésébe, hozzáállása alakításában, megtartásában. Ide tartozik adott szervezetnél dolgozó generációk milyensége, összetétele, egymáshoz való viszonyulása, a felszabadult munkahelyi légkör, a csapat, amelyben együtt dolgoznak, a munkatársak és a vezetők közötti viszonyok. De a pályát az itt dolgozók számára is újra vonzóvá kell tenni! Itt említem meg adott szervezeti elem aktuális generációs korfája szükségességét is. (Meretei, 2017, 10-18.)

Mivel a Z generáció tagjai – hasonlóan az Y- hoz – leginkább a saját álmaik és vágyaik után mennek inkább, őket már nehezebb integrálni a szervezetbe, mert ha ezekben korlátozva érzik magukat, akkor inkább továbbállnak. Valószínűleg az információs kor szülötteinek többsége ezt a fajta önmegvalósító munkamórált fogja választani. A téma szakértői szerint a jövőben jobban kell számolni olyan munkavállalókkal, akik – ellentétben a régiekkel – már kevésbé engednek, hogy megmondják, mit és hogyan csináljanak, és nemigen tartják be a vonatkozó előírások minden betűjét. Ugyanakkor nem elképzelhetetlen, hogy megtennék, ha annak egyértelmű és jól kommunikált célja lenne. Miért gond ez?

Azért, mert jelenleg a rendvédelmi szervek teljes körénél érvényes a szolgálati hierarchia, a parancsadás és végrehajtás összhangja. Lehet, hogy már az is pozitív hatással bírna e kérdéskörben, ha az egyértelmű szakmai feladatszabáson túl, élhetnének minimális diszkrecionális jogokkal a végrehajtásban dolgozók. A Z generáció tagjai – még az X-től is jobban – szeretik, ha a beosztottak és a főnökség között nyílt kommunikáció folyik. Fontos, hogy figyelembe vegyék a véleményüket és mindig kapjanak visszajelzést saját vezetőiktől. Méltányolandó a szervezetek jól összerakott team munka jellegű működése. Szerintem a különféle projekteken való dolgozás jellemző lesz a rendvédelmi szervezetek esetében is. Egy-egy egyedi feladatra alkalmoszerűen kellene bizonyos teameket létrehozni, működtetni, majd pedig a teljesítés után megszüntetni. Erre egyedi példák egyébként már vannak. (Besenyei, 2016, 3.)

A vezetőket és a munkatársakat egyaránt érinti az a jellemző, hogy számukra már nem a kortól függ valakinek a hitelessége, hanem attól: mit tett le az illető az asztalra. Az új belépők vajon mit tudnak kezdeni ezzel a jellegéből adódóan hierarchikus, parancs-uralmi rendszerrel? Miként alakul esetükben a tekintély, hiszen az értelmezésükben a tiszteletet mindenkinek ki kell érdemelnie. Vajon lehet-e ebbe olyan rugalmasságot csempészni, ami a fiatalok hosszú távú megmaradását, mi több: a boldogságát is elsegíti úgy, hogy a szervezet alapvető jellege, a feladatok teljesítési kötelessége továbbra is érvényesül?

Felmerülhet a kérdés, hogy a szervezet munkatársaitól napi munkavégzésük során mennyire, illetve milyen mértékben várják el az innovatív, újszerű gondolkodást, a kockázatvállalást, ha szükséges, a rámenős magatartást. A rendvédelem esetében nehéz arra egyértelmű és megalapozott választ adni, hogy az érintett szervezeti kultúrákat a kockázatvállalás vagy inkább a kockázatkerülés értékorientációja hatja-e át.

További fontos szempont a karrierlehetőségek milyensége. A jelenlegi szabályozás szerint 8 évet is kell várni az előrelépésre. Mindezt egy alapvetően türelmetlen, tette kész generációtól várjuk el. Semmiképpen sem szabad, hogy ez csak és csupán kapcsolat kérdése legyen, hanem sokkal inkább győzzön a jobbik elvének átlátható, egyértelmű érvényesítését jelentse. De ide kapcsolom azt a már korábban is feltett kérdést is, hogy miért akar az altisztek nagy része tiszt lenni?²³ Azért, mert egyrészt az jobban fizetett, másrészt pedig azért, mert számára más karrier ív nemigen van.

A közterületi rendőri munka, illetve ennek milyensége, kiszámíthatósága kevésbé tervezhető előre. E vonatkozásban a lehetőségek határain belül nagyobb

23 Vannak persze olyanok is, akik azért nem vágnak bele a felsőoktatásba, mert mások, már több éve meglévő diplomájukkal nagyon sokat várnak a tiszti kinevezésre, ami kedvét szegheti a többieknek is.

kiszámíthatóság szükséges a szolgálattervezésben, ennek gyakori változtatásában megfontolandó teendők lehetnek az illetékes vezetőknek. Amennyiben a szolgálati feladatok és a magánélet összeillesztésének lehetősége adott helyen nem lesz megoldható az érintett generációk esetében, ne csodálkozzon az illetékes vezető a nagyobb fluktuáción.

Egy bizonyos nemzetközi tanulmány szerint a munkahelyen inkább mentorokra vágnak az új generáció tagjai olyanokra, akikkel nyíltan lehet beszélniük, nemcsak szakmai problémákról. A rendőrségi korfa és a kisebb létszámú munkaerő sajnos ennek nemigen tud pozitívan megfelelni. A korábban létezett mentori szerep is át fog alakulni az egy irányúból, a kétirányúba.

Azzal is számolni kell, hogy a tekintélyhez való viszony megváltozik és az iskolai szituációban hagyományos módszertani kultúra mellett a tudásszerzés folyamatában komoly problémák kialakulását hozhatja magával. Amire viszont az iskolának kellene nagyobb figyelmet fordítani, ez az információk elemzése-értékelése, a jó és rossz elkülönítése, az igaz és hamis kiszűrése képességének kialakítása, megerősítése, a „világ dolgaiban” való jó eligazodás, valamint a kritikus szemlélet és a kezdeményezőkézség, innováció elemi készségeinek alakítására, erősítésére. Még ha esetleg nincs is most szüksége erre adott szervezetnek. Sokkal nagyobb – életszerű példákkal megtámogatott – gyakorlatiasságra is szükség van/volna. Az előbbieken túl erősíteni szükséges az önállóságra törekvést, a helyes konfliktus-kezelést, az asszertivitást is.

A jövő igényei között nő a jelentősége a gyors reagáló-, tanulási képességeknek, ehhez pedig, ismerni és támogatni szükséges az alkalmazottak kompetenciáit. A várható jövő kihívásaira történő reagálás érdekében rövid, célirányos képzési programokra van szükség az adott munkaterületen kívánatos szakmai kompetenciák (szaktudás) naprakész fejlesztése, a gyors változások megelőzése érdekében. A jövőben még nagyobb lesz az LLL jelentősége, a permanens önképzésnek – nyilván már nemcsak hagyományos módon – hanem a korszerű technológia igénybevételével, valamint nemcsak iskolai keretek között.

Mivel e generációk tagjai a változatos feladatokat igénylik, természetesen külön öröm számukra, ha ehhez teret és szabad kezet is kapnak. Ugyanakkor fontos, hogy keretek is legyenek. Itt a szervezetnek és a parancsnoki állománynak is jól kell tudnia mérlegelni és meghúzni a „kemény határokat”. Tudom, ennek alakítása leginkább magától az élettől függ, de azért a vezető is hozzájárulhat ehhez valamilyen mértékben.

Az, hogy jól felszerelt, esztétikus környezetben dolgozzanak fontosabb számukra, mint a szervezet hírneve, ismertsége, bár az is nagy jelentőséggel bír. Vajon a szolgálati helyiségek, a szolgálati gépjárművek, vagy az egyenruhák képi világa terén volnának-e további javítási lehetőségeink?

Egyes szakértők szerint a Z generáció tagjai kevésbé preferálják az otthoni munkavégzés lehetőségét az irodaival szemben, amelynek oka – a magyar és külföldi tanulmányok alapján – vélhetően az, hogy sokkal inkább prioritás számukra a munka és magánélet szétválasztása. Ebben én más véleményen vagyok. Ott, ahol a munkakör jellege miatt lehet, ott nincs feltétlenül szükség a hagyományos irodai körülményekre, ami elvégezhető otthon is, akkor erre célszerű lehetőséget biztosítani, az adat- és titokvédelmi szabályok betartásával. Nagyobb lehetőséget kellene mutatni a rendvédelmi szervezeteknél is a részmunkaidős alkalmazásra, különösen hölgyek esetében. Fontos lenne elgondolkodni azon is, hogy milyen alternatívákat tudunk kínálni az idősebb munkatársak számára, ha fizikai/egészségi állapotuk már nem teszi lehetővé a közterületi nappali/éjszakai váltott szolgálatot. Ami fiatalon, a pálya elején még izgalmas, az később, akár a családalapításkor, súlyos kérdés lehet, hogyan fogom ezt bírni x évesen/x betegséggel, vagy éppen tud-e segíteni rajtam a munkahelyem, ha egyedülálló szülővé válok a gyermekemmel.

Sok más szervezettel egyetemben a rendőrség – néhány részterület kivételével – kevésbé tudja megteremteni, a kívánatos technológiai hátteret. Pedig sokszor mondjuk, hogy a bűnüldözésnek, egy lépéssel mindig előrébb kell járnia a jogsértők előtt, az alkalmazott eszközöket illetően. Törekvések természetesen vannak, főleg bűnügyi területen, de akárcsak az oktatás keretein belül, itt is elmondható, hogy ma már a magánéletben használt eszközök egy része modernebbek lehetnek, mint a munka során alkalmazottak. Kívánatos a 4. ipari forradalomhoz igazított technikai-technológiai fejlesztések megvalósítása, a monotonnak ítélt tevékenységek kiváltása a jövőben.

Azt is megemlítem, hogy a digitális technika eszközrendszerének birtoklása az egyén és a környezete kapcsolatát forradalmian megváltoztatja. Ennek kapcsán – az online világban eltöltött magas tartózkodási idő miatt – a valóságos világban hiányos konfliktuskezelési készségük,- indulatkezelési nehézségük miatt valamilyen negatív hatás is valószínűsíthető esetükben. Ezen a pályán, ahol jó konfliktuskezelésre a szakma jellege miatt is nagy szükség van, gondot okozhat a szervezet tekintélyében. Ezért is célszerű vele kiemelten foglalkozni már az iskolában is, de különösen a mindennapi végrehajtásban.

A legújabb korosztály kiváló tulajdonságain túl, számolni lehet náluk a környezettől való elidegenedéssel és azzal, hogy virtuális közösségi létük okán több negatív tapasztalattal kell megbirkózniuk, amely nehéz megfelelést, társalanságot, kiúttalanságot, rohanást és a sikerhajszolást teremthet körükben. Lehet, hogy e korosztály a legveszélyeztetettebb a magányra, szorongásra és agresszióra. De az is előállhat – mivel a virtuális világgal megosztják gondjaikat – hogy szolgálati jellegű titkok, vagy más számunkra kedvezőtlen infor-

máció kerül rosszhiszemű személyek birtokába, amivel azok visszaélnék. Ezek egyike sem jó. Ilyen jelekre a környezetnek, az illetékes vezetőknek, munkatársaknak érzékeny módon – személyi identitását nem megzavarva – számolniuk, illetve segíteniük kell.

Nem mellékes a jövőben a szervezeti kultúra milyensége, amely alakul magától is, de jó irányú változtatása tudatos beavatkozásokat igényel az adott szintű vezetőktől. Nem egyszerű folyamat az, amíg az un. „Én - Én” identitás felállásból „Én - Mi” formáció lesz! A szervezeti kultúra egy rendvédelmi alrendszer esetében is, ezen belüli közösen támogatott alapeszméket, értékeket és közösségi filozófiát jelenti. Adott szervezet alkalmazottai esetében a szervezeti kultúra lényeges tényező a saját munkakörük és felelősségük motivációjához és azonosításához.

A Z generáció egy nagyobb része nem tud mit kezdeni a hivatástudat kifejezéssel. Számukra az érdekes munka létezik, amely kielégíti a kíváncsiságukat, élmény dús, és eléggé izgalmas ahhoz, hogy másnap is ezt kívánják végezni. Ha hosszabb távon tervezünk velük, akkor változatos munkaköröket kell kitárlálnunk, és ráadásul azok között rotálni is célszerű lenne őket az érdeklődésük fenntartása érdekében. Úgy vélem be kell érnünk azzal, hogy a pálya kezdetén szimplán csak egyszerű munkának tekintik e szakmát, és ha sikerül identitásukat célirányosan alakítani, őket a szervezetben tartani, akkor van remény arra, hogy hivatásként műveljék azt. Lassan nyilvánvalóvá válik, hogy általában a szervezetnek is alkalmazkodni kell a leendő munkavállalóihoz, ha nem akar munkaerő nélkül maradni!

Befejezés

A 21. század technikai, technológiai lehetőségei rohamosan bővülnek, a munkavállalók újabb generációi jelennek meg magasabb igényekkel, más látásmóddal, változó munkavállalói magatartással. A szervezet eredményeinek javulása tartósan leginkább a humán erő fejlesztése révén valósítható meg. Ez a rendvédelmi szervek egyik kiemelt erő tartaléka. A rendőrség jövőbeni szervezetének igazodnia kell mindazokhoz a kihívásokhoz, változásokhoz, követelményekhez és elvárásokhoz, az utánpótlás éles változásaihoz, amelyek egy részéről ezen írás is szól. Fontos, hogy az adott generációk a rendvédelmi szervezeteknél is megtalálják a kapcsolódást, nyitottak legyenek egymás gondolataira, ne csak az eltérésekre, hanem főleg az azonosságokra alapozzanak. Ennek érdekében szakítani kell a csupán adminisztratív dominanciájú személyzeti munkával, nagyobb figyelem kell az emberi erőforrások jó ismeretére, hatékony kihasználására.

lására. Az új generációk megjelenése egyfajta tükröt tart/tarthat a szervezet elé saját működésükről, ha erre nem reagál adott szintű döntéshozó, akkor ez nem erősíti tekintélyét. Az új generációk integrálásának kérdése, a már bent lévők megtartása egyfajta küzdelemhez hasonlítható, amelynek többféle kimenete lehet. Ha időt szánunk a fiatalabb generáció megismerésére, kitalálhatjuk azokat a lehetőségeket, amelyek reformálják a szervezeti elvárásokat, tudatosan alakítjuk előre úgy a körülményeket, amelyek segíthetik a végrehajtó hivatásos állomány utánpótlását, akkor talán sikeresebbek lehetünk. Érdemi, stratégiai alapú, összehangolt változtatásra van szükség. Persze tisztában vagyok vele, hogy a gondok valamilyen szintű írásos felvázolása könnyebb, mint ennek megoldása. Bízom abban, hogy felvetéseim visszhangra találnak, felkeltik az illetékesek érdeklődését és valami célirányos intézkedést is kiváltanak.

Felhasznált irodalom

- Besenyei L. (2016): *A generációváltás forradalma*. Opus et Educatio, 3.
- Bittner Z. – Kehl D. – Szócs K. (2013): *Az országos megkérdezés eredményei*. Pécs: TÁ-MOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016
- Borbély Zs. – Fridrich A. C. – Tözsér E. (2018): *A XXI. század biztonsági kihívásai a rendőrségi szervezeti kultúrában: generációk a szervezetben*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 97-102.
- Borbély Zs. – Fridrich A. C. – Tözsér E. (2018): *Az ideiglenes Biztonsági Határzár menti feladatellátás hatása a határzárát védők magánéletére*. Honvédségi Szemle, 6, 65-79.
- Ferencz A. – Szabó Zs. R. (2012): *A Z Generáció menedzsmentje*. Munkaügyi Szemle, 2.
- Kissné András K. (2014): *Generációk, munkaerőpiac és a motiváció kérdései a 21. században*. HR online Magazin
- Magyar Értelmező Kéziszótár (1972): Budapest: Akadémiai Kiadó, 997.
- Magyar Statisztikai Évkönyv (2016): Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 406.
- Meretei B. (2017): *Generációs különbségek a munkahelyen – szakirodalmi áttekintés*. Budapest: Management Review, 10, 10-18.
- Monostori J.- Öri P.- Speder Zs. (szerk.) (2018): *Demográfiai portré*. Budapest: KSH
- Nagy Á. (2017): *Az Alfa generáció magyarországi recepciója*. Kultúra és Közösség, 3, 53-60.
- Sallai J. (2013): *A globalizáció rendészeti kihívásai*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság, 37-41.
- Szakács G. (2015): *Stratégiai alapú, integrált emberi erőforrás gazdálkodás bevezetésének lehetőségei a magyar közszolgálatban*. VII. Országos Tanácsadói Konferencia tanulmánykötete
- Tari A. (2010): *Az Y Generáció*. Budapest: Jaffa Kiadó

- Tari A. (2011): *A Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó
- Tari A. (2017): *Bátor generációk*. Budapest: Tericum Kiadó
- Tegyey A. (2018). *Az egyes generációk motiválhatóságának kérdései*. III. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet
- Tegyey A. (2018): *A Z generáció címke – Jogos félelmek vagy lehetőség a megújulásra?* Rendőrségi Tanulmányok, 3.
- Tegyey A. (2019): *Generációk a rendőrségen – erősségek, lehetőségek, gyengeségek és veszélyek*. Rendészet – tudomány – aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Konferenciakötet, 234-241.
- Törőcsik M. – Szűcs K. – Kehl D. (2014): *How Generations Think: Research on Generation Z*. Acta Universitatis Sapientiae, Communicatio, 1, 23–45.
- Tőzsér E. – Fridrich A. C. – Borbély Zs. (2017): *Ügyfélszolgálati szemlélet a szervezeti kultúrában*. II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet, 119-127. http://uni-pen.hu/files/konferencia/2017/Teljes_konf_tanulmanykotet.pdf

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190104-1>

URL2: 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről 4.§ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.TV>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálpszichológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A kéziratot kérjük feltüntetni a szerző nevét, beosztását, munkahelyének megnevezését, elektronikus és telefonos elérhetőségét, valamint lakcímét.

A teljes kéziratot .docx formátumban kérjük a bszemle@bm.gov.hu e-mail-címen keresztül a szerkesztőség részére megküldeni.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről.

A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemleiben megjelent cikkek tartalma nem feltétlenül tükrözi a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: bszemle@bm.gov.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

Ára: 530 Ft

